

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 44 (1930)

Rubrik: Stratüts dalg cumœn d'engiadina zura : dals ans 1600-1605 incirca
Autor: Planta, Robert

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 02.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

STRATÚTS DALG CUMCEN D'ENGLADINA ZURA

DALS ANS 1600—1605 INCIRCA

PUBLICHOS DA

Dr. ROBERT PLANTA

Introducziun

Ils stratüts d'Engiadin'Ota gnivan al principi scrits in latin. Da redacziuns rumauntschas as cugnuschaiva sco la pü veglia, a mieu savair, infin uossa be ils „Stratüts civils, matrimuniels e criminels“, redigieus l'an 1665, derasos aunch'uossa in bgers exemplers, suvenz da bellischma scrittüra. Sur da quaista redacziun ais da cungalder L. R. v. Salis, Rechtsquellen des Cantons Graubünden, vol. I (III) 389 (45) e II 21. La redacziun rumauntscha publichedada co suot datescha però da mez secul pü bod. Id ais dimena sainz'oter cler, cha quaist stratüt ho üna valur fich granda per il stüdi dal svilup giuridic e culturel in Engiadin'Ota, e medemmamaing per l'istorgia linguistica.

La scrittüra ais pitschna, ma bella e regulera, orneda cun inizielas grandas da culur verda e cotschna. Melavita maunchan ils fögls 1—22 e da 163 infin a la fin. Per ils erudits giuridics füss que üna bella intrapraisa dad eruir, congualand las otras redacziuns, che chi saia sto il cuntgnieu da las parts persas. Lotiers pudessan güder bger las annotaziuns agiuntas posterieurmaing in margina, chi atschögnan per part ad otras redacziuns dals stratüts. Avains disferenzcho quaistas agiuntas marginelas dal rest tres il segn II, chi las separa dal text. (Il segn I separa las duos paginas (a, b) da mincha fögl.)

Per fixer l'eted precisa da nos stratüt chattains il meglder indizi sün fögl 81b aint illa glista dals predschs da pulmains. Quaists predschs sun registros infin a l'an 1616, però da l'an 1612 davent ais la tinta e scrittüra, cumbain dal medem maun, ün po differenta dal rest da la glista e da l'inter manuscrit. Quia avains dimena il „terminus ante quem“. Ün oter indizi: fol. 146b as chatta l'annotaziun posteriura, in tinta e scrittüra differenta: „Reformô A° 1609, pag. 15.“ Que pera dad indicher, cha'l cudesch saja scrit aunz quaist an. Da la re-

marcha „Srscr. stratüt ais annullo A° 1605. pag. 10“ sün fögl 100b as pudess forsa conclüder, cha 'l manuscrit saja pü vegl cu dal 1605. Scu „terminus a quo“ as pudess fer valair il millaisem 1597 sün pagina 72a. Uschè rivessans approximativamaing als ans traunter 1600 e 1605.

L'ortografia da nos manuscrit ais pressapoch auncha quella da Bifrun 1560 e na quella da Lüci Papa 1613 ed oters da la prüma mited dal 17. secul. Uschè p. e. scriva nos mscr. solitamaing *y (ij) = ê* da Lüci Papa (*intyr, ustyr, dysch* etc.), medemmamaing *æ* per *e* da *a* latin (infinitivs cun *-ær* etc.) ed *-ns* per *-nts* (*uffauns, instrumains* etc.). Ils condizionals haun suvenz *-ass*, dasper fuormas cun *-ess* (*chiastias(s), pigliess* etc.); ils plurals feminins haun qualvoutas *-es* impe da *-as* (*chiosses* etc.). Interessants sun ils nominativs dals „nomina agentis“: i pera dad esser auncha perceptibla la flexiun: nominativ *-æder*, accusativ *-adur*, plural *-aduors*. As chatta eir ün plural *muglears* 123a da *muglieir*.

Il pü grand interess sporscha però il vocabulari. Quia notains be alchüns exaimpels: *prævi bain* 112a, 122a = *im-mobel, stabbel*; *gielgia* 52a = vigilia „Vorabend eines Festtages“; *selgua* 81a „ein Buttermaß“ (grand töch taglio); *messuors* 153b „Schnitter“; *obsaicks* 154a „Habesäcke“? (que füssen sachs per „Wanderhabe“? u cg. Haubensack? Habersack?); *pettanætz* 153b „Kammrückstände beim Weben“; *praxs* 156b = üna sort da curtè (tirolais e bavarais Braxe, Brachse „eine Art Messer oder Hippe“); *hæsta* 155a = lat. hasta „Stange, Spieß“; *spieutz* 155a „Spieß“; *d'chiamvæder* 122a „Inhaber eines Guthabens“ (*d'chiamva*); *laschæda* 37b „Vermächtnis“; *parlangunæda* 66b „Verlängerung“; *maridær arobas* 110a, cg. ital. smarrire i'l sen da „retrarre, stornare“; *luotzchiær* 107b „as mouver, sbalunzcher“ (da terms); *sursyr* 85b „tralascher“; *plæsmær* 145b = ?.

Davart quaist ultim pled agiundschains üna remarcha, per illustrer las difficulteds d'interpretaziun ed explicaziun, chi's pordschan suvenz in quaists texts vegls. La significaziun da *plæsmær* nu po esser bger otra cu pas-cher „fischen“, que-taunt resulta clermaing dal context. Quêl ais però l'origin dal pled? Que pera cha quel hegia originariamang gieu üna

significaziun pü speziela, chi gnit generaliseda pü tard, gñand poch a poch our d'üs il pled. Uschè as pudess s'impisser vi al grec *plōízo* „schiffen“, *plōsimos* „zur Schiffahrt gehörig“, supponind cha *plæsmær* as referiva propriamaing be a la pascha cun barchas, chi eira da summa importanza ill'Engiadin'Ota cun seis lejs e „lagiazöls“. Üna parallela avessans in *ösem* „Witterung des Hundes“, *ösmer* „wittern“, dal grec *osmé* „Geruch“, *osmasthai* „wittern“. U stu vess ün pütost crait ad üna attenza cul tud. *Plötze* „Rotaug“, „Rotfeder“, üna spezcha da peschs? Poch prubabel, eir our da quella radschun, cha las *plottras* (e smarochs) dals lejs da Staz e S. Murezzan sun poch apprezzedas.

Nossa transscripziun ais in generel exacta. Avains però egualiso ün po las pitschnas divergenzas tar l'interpuncziun, ils apostrofs, las majusclas, tar abreviazions absolutamaing cleras chi's repettan suvenz, etc. Las abreviazions per munnidas sco crüzers, rainschs sun riprodüttas cun majusclas goticas tschantedas suotsura. — Quels chi braman da stüdger l'originel, il chattan a la biblioteca chantunela a Cuira.

Ed uossa dains spazi liber als erudits, sperand cha quels as mettan landervi cun red e success.

STRATÜTS DALG CUMCÖEN D'ENGIADINA ZURA¹

[Ils fögls 1—21 maunchan.]

(22) sumgiauntamaing ne eir ad hummens dalg cumcöen incunter Puschlauins & attais aquaist, chia ne eir els Puschlauins nun conceden als noas appellatiun our da lur cumcöen².

Dallas Appellatiuns da las wschinaunchias pitschnas.

Str(atüt) chia innua s' d' chiapes in las Jurisdiction pitschnas da las wschinaunchias chia intraunter ün terryr & ün fullastyr gnis agragiô appellatiun alura s[cha] elg ais tæl causa l'impurtaunza da l da quella passa rainsschs 5 & 5 schi daia gnir la appellatiun dalla Juridictiun pitschna suot Funtauna Merla consignæda ù Remissa suot ün qualchi Juridictiun pitschna sur funtauna Merla & alg incunter, saluand saimper, la fuorma dalg proassem stratüt.

L's Truduors [sic] & quels chi pertignien tiers lg dret daien esser segrets.

Str(atüt) chia ls' Mastrôs, Truaduors, Nudærs, Mess da saunck & ôters mess, & tuots giürôs da cumcöen daien esser segrets & fideils, & nun manifestær lg segret (23) dalla drachüra, ne in ciuil, ne in criminæl, ne dir oura quel Truæder chi hô faurieu à l'üna ù à l'ôtra part, suot paina, da Rôba & hunur p(er) cuntschintscha d'ün dret.

¹ Siand pers il titul originari, ais el sto reconstruieu.

² Quia segua üna remarcha da maun pü rezaint: „Quaist cudas auda mai Jon Men Poa Dieu vögliä ch'eu possa.“

Dalla pæia dals Truaduors.

Str(atüt) chia ls' Truaduors dalg Lœ innua chi uain dô dret, poassen pigliær p(er) lur pæia, infina à § 3, & aquels chi sun extra lg' lœ, dalla Plaiff perô infina § 10, mû quels chi sun dalg cumœn, na dalla Plaiff infina § 13 per ün di intyr, & na plü, suot üngiün prætext, Numnædamaing neir Vin our da pæst, ne eir Vin ars, ne ünguotta ôter scha bain las pars s'uessa vulessen dunær & aque ne in causas criminælas ne ciuilas, ne in I Juridictiuns pitschnas ne in grandas, saia chia vignian ilg' lœ, ù brichia³ suot paina da libras 100 mezaunas in danærs bluots p(er) scodün mastræl, truaduors chi pigliassen plü kô surscrit ais, & p(er) in münchia giæda, lg' madem s'inclygia eir in causas d'appellatiuns suot la mademma paina.

Accraschieu.

Ais adaumpchiô lg' salari als truaduors argiunschiand § 2 p(er) scodün di & inmünchia truæder, & aquels da seilg & Saluaplauna cura è vaun à Zuotz § 3. hordinand chia ls' truaduors s'dapoarten sobriè & moderædamaing nun s'inai wriand & che cumpæran saimp(er) à truær tiers tuottas drachüras cun lur arassa suot paina da libras 5. p(er) vouta.

Pæia dals truaduors Curatuotta la drachüra vain insemmel.

(24) Str(atüt) ch(ia) cura la drachüra vain insemmel tuotta, taunt in causas ciuiles kô criminælas sur & suot funtauna Merla schi daia ella hauair lg' salari scô seguita: [p]rüm per aquel di che uignien insemmel in lg' lœ che sun banieus hægian pæia per ün di sulettamaing, suainter ch(a) uain dalg stratüt à scodün limitô, & dalg prüm di uschy löng chia els faun dmura in cugniuoscher alchüna causa hægian dûbla pæia mû lg' dauous di chia els dfineschen la causa & æwran sentinzchia poassen pigliær salari dick per ün di, & plü inauaunt nun poassen cundanaer las parts, ne per dischobedientzchia ne cun ôter prætext, in pasts vin ù ôter extraordinari cuosts ma tuot exess vignien laschôs alg Fisck, ordinand chia lg' Mastræl dala [sic!] cumœn ne las parts chi

³ Invezza da „ù brichia“ eira scrit „ù na“ (sco chi pera), s-chasso zieva.

drechien nun saien culpaunts da Paier las spaisas fattas, incunter I la limitatiun dalg preschaint stratüt & las pars paun esser preschaintas saimp(er) à pigliær quint dals cuosts, & aque tuot suot paina cuntgnida in ls' præcedains & seguains stratüts da quaist fat.

Pæia dals Truaduors sur tuottas causas in ün di determinædas da cumpartir zieua la ratta alla fin.

Str(atüt) chia innua cun Dret plü causas in ün di uignen definidas alura daia in la fin dalg di duantær cumpartida dallas pæias dalla drachüra, da cumpartir seguond intraguidamaint dalg præcedaint stratüt sur tuottas causas in aquel di determinædas, hauiand respect alla qualitæd da las causas è chia ls' Truaduors nun daien manifestær lur salari infina alla fin, & alura daian è publichiær. lur salari auaint las pars s'uessa auertamaing & separædamaing, è fær cumpartida in las causas (25) suot paina da lib(ras) 100 per scodün Mastræl & Truæder p(er) scodün dis. II Reformatiun dals srscr. stratüts dalla pæia dals Truaduors. p. 17.

II Paina dals Truaduors chi surpassen cun lur salari. Vide ilg 164 fœlg.

Scha lg Mastræl füs negligiaint à chiastiær⁴ la drachüra schi sun culpauns ls' hummens sur las pratchias dalg fær.

Str(atüt): innua chia lg Mastræl dalg cumœen füss negligiaint à chiastiær⁴ la drachüra cura ella surpassa stratüt cun la pæia schi daien ls' depütôs sur las pratchias cura ls vain assauair, fær banir lg cumœen, & lg' cumœen gniand insemmel dess chiastiær lg Mastræl & ls Truaduors lib(ras) 100. p(er) scodün dels scô süzura p(er) inmünchia giæda (e?)t las parts chi drechian daien acchüsær lg' Mastr. & ls' Truaduors cura à vezen ch(ia) els surpassen cun lur pæias lg' stratüt als depütôs sur las pratchias àtscho chia duainta executiun à chias-tiær sco süzura. II Annullò pag. 6.

Chia la drachüra p(er) ün saimpel cuntschamaint à dær aint santinzchia nun daia prender ünguotta. I

Str(atüt): chia üngiüna drachüra ilg cumœen nun daia pigliær üngiüna pæia p(er) ün saimpel cuntschamaint arsaluô

⁴ Corregieu our da „chiatschær“.

lg' salari dalg Nudær. sumgiauntamaing ne eir prender ün-
guotta p(er) dær aint ün qualchi sentinzchia tratta, salf la
pæia dalg mess.

**L's Truaduors nun s'daien absantær dalg lœ dalg dret cura las
pars sun confirmædas cun amussaduors.**

Str(atüt): chia innua in qualche lœ dalg cumœn la dra-
chüra ais raspæda per arender dret intraunter alchünas parts⁵
& chia ellas pars sun p(er)uaisas cun amussaduors, alura daien
ls' truaduors & lg' maestræl stær ilg lœ depütô dalg dret &
nun s' arasær uidinô suot paina da libras 5 p(er) scodün d'els
& inmünchia giæda bain bôd da scriuer aint ilg cudesch dallas
fallas træs dær aint dalg maestræl zainza remischiun.

**L's truaduors nun daien fær schlaftrunck in chiæsa dallas
pars curachia s'drechia.**

L's truaduors cura è vain agitô⁶ ün qualchi differentia
iuridichiælmaing suot els nun daien ir in chiæsa dallas parts
ne à baiuer ne à mangiær par main sckiandel⁷.

.....
.....⁸

(27) tiers, taunt d'affinitæd kô consanguinitæd nun daia dær
pardütta incunter vœglia dalla part, à la quæla els nun perti-
gnien, mû da quels grôs in sü & plü inauous per cuntschin-
tscha dalg dret. Mû frars intraunter se partieus oura paun eir
intraunter se dær perdütta in tuot aque chi intraunter els cun
dret vain tratto.

**Chia la glieut dalg cumœn daia l'g ün cun lg ôter litigiær
suot l's giüdischs dalg cumœn.**

Scha ün qualchi dalg cumœn hauess dumanda incunter
ün ôter eir dalg cumœn, aquel des drachiær suot la drachüra
dalg cumœn ù innua la causa iudiciælmaing ais commissa, &
alô obedir è brichia utrô suot paina da florins 50. mezauns in
danærs bluots nun præiudichiant ls' drets d'ünqualchi persuna.

⁵ „parts“ corregieu our da „persunas“.

⁶ Corregieu our da „agitâ“.

⁷ Ils plets da „dallas“ infina „sckiandel“ sun scrits posteriur-
maing da l'istess maun; il prüm eira scrit „da las“ impè da „dallas“.

⁸ Quia mauncha ün fögl inter = duos paginas!

Cun quaista declaraunza scha bain ün qualchi wschinaunchias in noas cumœn hauessan l'üna via l'ôtra ün quæl actiun in ciuil ù criminælas | chiôssas (pür chia lg' intyr cumœn sur punt ôta nun hægia interess.) chia daien fær cun dret & differenzchiær in noas cumœn zieua la solita fuorma paina ut sup(ra) Fl § 50.

Da nun reuochiær utrô sentinzchia.

Da cumœn stüdi è voluntæd da tuottas las wschinaunchias da noas cumœn, siand tramiss ls' mess in palütz cun cumandamaint dalg præscrit, in consideratiun dalla santinzchia tratta in la punt da chiamuæsck in lg' ann 1577 traunter ls zura & ls' zuot: la quæla tschunchia tuottas appellatiuns, è metta sü una paina pecuniæla ad aquels chi surpassen. Ais ordinô chia üngiün da noas cumœn nun daia reuocare utrô üna sentenzchia tratta in Engadina zura, ma s'cuntainta da quella suot paina da milli Δ^1 1000. per la prümma giæda & la segunda paina la priuatiun da l'hunur.

Dalg nudær dalg cumœn.

(28) Str(atüt) chia üngiün ôter nudær poassa è daia s'intrametter da lyr, scriuer ù seruir alla drachüra in Zuotz siand lg nudær dalg cumœn aint in loe & innua chia lg nudær dalg cumœn nun pô seruir in tuot per ôter negocis, chia in tal cas poassa substituir ün ôter nudær in sieu loe & aquel prender dauend cura chia el uoul, sumgiauntamaing pô eir lg nudær dalg cumœn laschær ün lotenent cura chia el uo our dalg cumœn cun authoritæd dalg reuochiær scô sü zura.

Chia lg nudær dalg cumœn saia culpaunt da ir in Tuor cun la drachiüra.

Cura la drachüra criminæla uô in Tuor, ad handlagiær ù proceder cun ün quæl persuna apigliæda, chia alura bain bôd lg nudær dalg cumœn, da principi è saimp(er) da giæda in giæda daia ir in Tuor cun la drachüra eir el, & aque suletta- maing per sckiuir uarias coniectüras è suspiciuns. |

Dals nudærs publicis in generæl.

Str(atüt) innua ls' nudærs publicis vignien retscherchios ù træs lg' mess da cumœn banieus ù dallas wschinaunchias

uschya inauaunt chia els vaun in ün qualchi wschinaunchia dalg cumœn, à lyr ù scriuer, chia els saien culpauns da ir, è daien in tæl mœd gnir paiôs chia els poassen seruir ad aquels chi maunglan lur ouwra suot paina per cuntschintscha dalg dret. Sumgiauntamaing cura lg cumœn maungla lg seruezzi d'ünqualchi nudær, alura scodün nudær retscherchiô ais culpaunt da seruir alg cumœn & lg cumœn da paiær tæls suot paina da § 20 per scodüna giæda & ultra per cuntschintscha d'alg dret.

Dalla pæia dals nudærs in generæl.

Elg ais statuieu, chia ls' nudærs poassen prender par fær instrumains d'impainaschun per scodüna lgiwra mezauna ün imperiæl Ipl. 1. Item da liberas venslas vensas per scodüna (29) libra mezauna ün imperiæl & myz impl. 1½ in danærs bluòts & aque per la summa da libras systschient lib 600 & da quellas in sü per cuntschintscha dalg dret, scha nun s'cuignien intraunter els. Ma da ôtras scritüras publicas & instrumains da qualunque soort & d'innunchia contracts paun els prender lur salari honeist & moderædamaing per lur saramaint.

Reformatiun.

Tuot nudærs in noas cumœn sun culpauns da scriuer scodüna vensa in bragiamina per § 30. è na plü chiær, è scha ella ais scritta in palpyri schi sun els culpauns da prender main & innua qualchün s'aggraues schi stetta in cuntschintscha d'alg dret. |

Da trær oura las imbreuiadüras.

Str(atüt): Chia scodün nudærs poassen extrær oura tuottas imbreuiadüras chia els haun prains aint in fuorma publica è las parts allas quælas tæl scritüras pertuochian paun gnir chiatschædas cun dret chia spendran ls' instrumains è scouder lur salari. Vain aschantô ün ann term, in lg quæl ls' nudærs paun aratrær scodüna imbreuiadüra, zieua chia els las haun prainsas aint in publica fuorma, è las pars a chi p(er)uegnian chiatschær che els las prendan & spendran, ma nun las ratraiand in dit term schi nun las paune alura retrær zainza

voluntæd dallas parts, & scha zieua lg' dit term els las ratraiessen zainza voluntæd dallas parts schi nun ls' sune culpauntes üngiüna mertsche.

Dals mess da cumœn lur officis & obedientia.

Str(atüt): chia cura s uœglia ünquæel mess da cumœn in tuot lg cumœn uain retscherchiô & ais asgiürô per sia pæia chia el ün qualchi banida ù comandamaint ù mess per tuot lg cumœn fatscha: alura daia el â scodün seruir taunt eisters kô terrirs suot paina da § 20 in danærs (30) bluots. Et scodün mess da cumœn ais ubliô da banir lg cumœn per § 16. per fats dalg cumœn sulettamaing. Et cura s'vœglia lg' mess da cumœn retscherchiô & auisô scô sü zura nun uules ubedir ù seruir scô sü zura scrit stô ù s'azuppas scha el füss tscherchiô daia gnir chiastiô per § 20 scodüna giæda innua chia el nun cumpares bain bôd auaint lg' mastræl cun la persuna chi lg tscherchia & fatschessia schchiüsa, & à scodün mess daia gnir dô sia pæia per cuntschintscha d'alg dret moderæda, hauiand respet saimper à la sia fadia. Et ls' mess nun daien arastær in ls' cusailgs cura chia duainten santinzchias suot la srscr. paina.

Scha ls' mes da cumœn pigliassen sü da fær ün quæel banida.

Str(atüt): chia cura ün qual mess pigliess sü da fær ün qualchi banida saia dalla fær alg cumœn ù ad una ôtra persuna; chia alura daia el suessa la fær, è na træs ün ôter, & scha qualchün cuntrafasches schi daia el gnir chiastio per libras 12 in danærs bluots & ultra per cuntschintscha dalg dret & eir tuottas spaisas da dret per scodüna giæda & persuna |

Dals mess da saunck.

Str(atüt): chia ls' mess da saunck saien ubliôs da seruir alla drachüra da saunck in Zuotz, per tuot lg' cumœn in tuot aque chia la drachüra ls cumanda in Tuor & our d' Tuor: arsaluô alla barlignia nun sun els culpaunts ôter, kô metter sü & prender dauend las schkiælas. Cun paick chia scodün mess da saunck dintaunt chia el serua daia hauair per sias spaisas § 16. per scodün di. Et innua chia in tal chiosas seruissen

ünqualchi chiôsa ultra lg tenur da lur instrumains alura daien els gnir paiôs par cuntschintscha dalg dret.

Dals giürôs & kô s' daien purtær chiüsas.

Str(atüt): Chia scodün giürô & tuots quels chi haun lg saramaint dalg cumœn saien ubliôs da referir tuot excess chi duantassen incunter lg stratüt dalg cumœn per sapchüda & per udida alg mastræl dalg cumœn in Zuotz. nudær, mastræl da Samædan & ad inmünchia truæder depütô in Zuotz bain bôd infra oaick dis zieua chia el hô udieu tæl exess ù sauieu & scodün chi p(re)teris è nun saluess daia gnir chiastiô⁹ in la rôba & hunur per cuntschyntscha dalg dret zieua la qualitæd dalg fall¹⁰ (31) & lg mastræl dalg cumœn inmediædamaing chiastiær taunt ls excess referts, kô lg¹¹ ls' giüros chi nun referissen sco sü zura. Ma moorders, spargiürs, stermaduors è chiazers daien gnir acchiüsôs brichia per udida mü per sapchüda. Milgs inauaunt tuots maschkiels chi sun peruegnieus alla ætæd da ans saidesch dico 16 ù quel tymp haun passô daien gnir tgnieus per giürôs dalg cumœn.

Dalg t'sch'santær chüsas.

Str(atüt): Chia in tuottas chüsas træs ls' giürôs dalg cumœn purtædas ù ôters alg mastræl, nudær, ù ad aquels chi dependen in dret, poassan legitimamaing gnir tschsantô in mœd scô ilg sequenti¹² stratüt vain declarô: chia scha intrawgnis però chia ünqualchi acchiüsô nun vuess stær alla quærella ma fadsches mantir tæl acchüsæder saia ün ù plüs auaunt lg dret, aquô alura daia lg mastræl bain bôd træs lg' mess fær clamær auaunt dret tæl acchüsadur à fær sia schchüsa & scha el s' aschiüsa, schi daia lg acchüsô I ù culpaunt gnir chiastiô per libras XV mezaunas è cundanô per tuot las spaisas dalg dret & ultra per cuntschintscha dalg dret. Schi nun bricchia chia lg acchüsadur nun s' aschiüsas cun dret è legitimamaing; alura daia lg mastræl dalg cumœn mnær plaunt incunter aquel acchüsadur & lg' chiastiær lib. 20 &

⁹ Corregieu our da „chiastiâ“ (u „chiastiât“?).

¹⁰ „dalg fall“ corregieu our da „dala causa“.

¹¹ „lg“ s-chasso.

¹² „sequenti“ corregieu our da „seguaind“.

ultra per cuntschintscha dalg dret, zieua la qualitæd dalg fal, sumgiauntamaing eir tuot dans & spaisas purtær oura dalg innozaint.

Scha füssen stôs preschaints ad unquæel exces plüs giürôs.

Str(atüt): innua füssen stôs allô plü giürôs ad ünquæel exces alura sun tuots aquels insemmel culpaunts da deferir tæl exces ainfra oaick dis per lur saramaint sco sü zura, suot paina dabain & hunur zieua la qualitæd dalg fal et excess. Declarand milginauaunt¹³ chia innua dick una part dals giürôs chi sun stôs preschaints, hauessen purtô la denuncia, chia ls' ôters, ù ün sulet dals acchiüsaduors saia licit scha las parts (32) s'aggradessen da reprobær aquella tal denuncia, che ls' ôters ù ün è tschsantær la perdütta da lôtra part dals giüros, chi nun hauessen purtô la chiüsa per cuntschintscha dalg dret. Quel chi hô schchiüsa zieua stratüt scô truæder nun eis ubliô da purtær chiüsas.

Chia træs suspiciun üngiün nun daia gnir clamô in dret ù chiastiô.

Str(atüt): chia üngiün hustyr, ne eir üngiüna hôtra persuna dalg cumœn, scha ella nun ais acchiüsæda, ù chia lg' dret nun hægia ünguotta aintamaun, sur ün quæel fal ù surpassamaint incunter stratüt, poassa træs lg' mastræl dalg cumœn gnir clamô in dret sulamaing træs suspiciun, suot paina da esser anullô.

Scha ünqualchün vules fær chiastiær ün ôter.

Str(atüt): chia cura ünqualchiün auses lg' mastræl chia el chiastias ün ôter: alura tæl chi uschya auses daia gnir per ls' cuosts, & alura scha quel retscherchiô cun dret us'chiattes innozaint schi daia aquel chi hô auisô drizær oura tuottes spaisas zainza dan dalg cumœn. |

Dals Commissaris in differenzchias.

Str(atüt): chia ls' commissaris als quæls uignien commissas da drizær oura differentias, daien attender alla mischiun à si dæda & quella nun surpassær, & tæl differentia

¹³ „milginauaunt“ agiunt posterieurmaing.

bain bôd & sün las main spaisas chi duantær paun per lur saramaint de finir.

Cumanda ù abinamaint cura ella hægia effect.

Anno 1596 mense februario træs cumœn grand in Zuotz araspô uain ordinô & declarô che inqualungue differenzchia chi uain commissa saia licit alla part aggrauæda in term de ün mais zieua che elg ais fat lg arbitramaint ù cumanda, da dumandær suruaissa ourauaunt, scha ella uoul prodür un-quælhiosa da nõeff & passô aquel term, che ne l'üna ne l'ôtra part hægien plü actiun ne suruaisa sü sura, ma passa zobber net zainza ôter iudichiær.

A chi persunas et in che moed uignia concedieu Bistants.

Str(atüt): chia ad üngiüna persuna da noas cumœn chi hô legitima (33) ætæd daien cun drets gnir strits pistants ù per chüraduors, arsaluô aquels da pitschna æted ù oarphans, vaidguas priuôs da qualchi sentimaint ù fullastyrs, molestôs & zuond vilgs, als quæls daia gnir concedieu bistants saimper zieua lur maungiel per cuntschintscha dalg dret.

Che persunas poassen gnir strittas bistands et quaunt inauaunt.

Str(atüt): Chia üngiüna persuna nun poassa gnir stritta cun dret in parchiüradur u' bistand incunter ünqualchi part chi ađ ella saia proassma in lg' terz grô, taunt d'affinitæd kô consanguinitæd, ù plü ardaint. Sumgiauntamaing nun pô eir üngiün gnir strit bistant da ir our dals cuffins da noas cumœn. Scha ünqualchün nun lg vules da vœglia lg' fær. Et træs aquaist stratüt s' dô ad inclyr chia nun vain per üngiüna via derogiô alla chiarta dalla lia. Vain ordinô chia üngiün hustyrs dalg dret in che wschinaunchia saia nun daien ne poassen gnir constricts bistands ù esser procuratuors d(al)las parts I pag. 6.

Dalg Dret spirítuael.

Statuieu ais è che üngiuna drachüra seculæra dalg cumœn¹⁴ nun poassa judichiær in causas matrimoniaelas ma

¹⁴ Ils duos ultims plets agiunts posterieurmaing.

simel chiôsas daien gnir remissas alg giüdisch spirituæl, ôter kô in causas da fornicatiun scô ls' seguaints stratüts declæran à las quælas træs lg' preschaint stratüt nun vain derogiô.

Da saluær ls' dis d' feistas.

Str(atüt) chia üngiüna persuna in noas cumœn nun daia lauurær ù fær lauurær sia braiæda, numnædamaing: famailgs, fantschellas, bouffs, chiauals, ù üngiün ôter seis giúmains aint ilg cumœn in ls' preschaints dis paina lib 5. per scodüna persuna chi lauuras ù fadsches lauurær per scodün dj. Quaists sun ls' dis d' feistas dedichiôs alg seruezen da Dieu quels vignen cumandôs da firær suot paina ut supra:

(34)	{	Dumिंगia	} cun duos firos subsequaints
L's dis da		Naschiun dalg Signer	
		Resüstaunza	
		Tschinquaismas	
	Ascensiun		

Anno 1594 træs commischiun dallas wschinaunchias dalg cumœn ais ordinô: chia ls' firôs mis sü in hunur dallá Vergina Maria & dals seincks saien büttôs giu & nun daien gnir obseruôs: mû ls' firôs surscrits miss sü in l'hunur da Dieu daien gnir saluôs in ls' quæls nun ais licit da fær üngiün marchiô ù contract, ne da fær quint cun ls' dbitaduors, ne paschkiær, ne aluær araits, ne fær ôtras simlas lauuors suot paina scritta in lg præcedaint stratüt.

Per la chretta chia üngiün nun daia lagniær.

Str(atüt): chia üngiuna persuna in noas cumœn nun daia cun unqualchi terrir ù fullastir, contender in causas dalla religiun ù dalla chretta æspramaing ingiüergiær ün l ôter calumniusamaing insectær, ù *in üngiün mæd insectær* ù in üngiün mæd spridschær suot paina da libras 40 per scodüna giæda & persunas. [E]t imperò saia ad ün münchenia licit da crair aque che'l uoul sainza reprehensiun, dummodo chia els nun inbünnen ün ôter in sia relligiun. Cnun¹⁵ molestô imperô la maiestæd diuina.

¹⁵ Il C probabelmaing parentesi.

**Chia predichians & prers eisters nun daien temerariamaing
gnir arfschieus**

Str(atüt): chia üngiün predichiant ù preer eister nun daia temerariamaing in noas cumœn ù wschinaunchias dalg cumœn gnir prains sü ù infinô ne saia ad ün tal licit da exercitær lg offici seinck tiers nus, infina taunt chia nun s' sô, da sia doctrina, custüms, & hunestæd da sia vitta, træs chiartas de pardütta chi peruignien da sia superiuritæd & auant tuot amussædas agli cumœn: paina flor. 50 per scodüna wschinaunchia, chi lg preschaint stratüt præteris tuottas (35) voutas. Et ünguotta taunt main prains la falla scô sü zura schi daien tæl preidgiaduors, ù preers gnir laschôs ir & nun sustgnieus.

**Chia ls' pradichiants our duart la doctrina dalg vilg & Nouff
Testamaint nun daien amussær ünguotta.**

Str(atüt): chia prears & predichiants daien sulettamaing preidgiær & amussær lg' pœuel aquellas chiôsas chia els paun appruær chi saien vairas, our dalla seinchia scrittüra dalg nouff & veider testamaint è nun d'ôtras; & ôtras chiôsas schkiüras & chi nun sun da appruær, scô dit ais, daian è laschær dauous, & nun stoarscher la scrittüra da lur præppi tscharuella ù quella glössær zieua lur *præpi* durezza mettand tiers ù prendand dauend alg text saeinck suot paina da esser irreuocabilmaing, & in perpetua bandieu our da noas cumœn, & cuffins d'Engadinæ zura. |

Da frequentær las preidgias.

Vain ordinô chia nun saia licit ad ungiüna persuna dalg cumœn da s' absentær ls' dis d' feista our da sia wschinaunchia in fina chia la preidgia ais gliwræda paina lib. 5. per scödün chi vain acchüsô, da quel sur la preidgia, ù pœia chia que duainta per alchüna causa necessaria & urgente & maximamaing uain scumandô træs aquaist stratüt da ir auns cumplieu la preidgia à clir fræias, uzuns, nuspinas & simel. Milg inauant nun daien gnir scrits ne dôs aint lg' di d' Dúmingia ungiün instrumaints ne fat contracts ne dmandauzas. Item chia tuottes persunas chi uaun alla maisa dalg Signier s' daien per reuerentia & pietæd artignier dallas hustarias & ôtras dissolutiuns suot paina sur scritta.

Intaunt chia s'preidgia & s'driza oura chiosas seinchias in la baselgia, schi (36) nun daia la glied ir vidinò, ù stær ourdadoura in suntyri.

Statutum est: Ungiüna persuna dalg cumœn daia dintaunt chia s'preidgia lg' plæd da Dieu, ù s'driza oura chiôssas diuinias, aint ilg taimpel, ne firôs, ne ôter diss, stær auaint baselgia in suntyri, ù sün las giassas, ù in l'ustaria, ir vidinò paina da lib. 5. tauntas uoutas che ünqualchün surpassas. Arsaluô innua wschins gnissen affermôs per fats da wschinaunchia in las wschinaunchias in las quælas ais tuots duos, numnædamaing preidgia & messa, innua chia quels chi nun uulessen stær à messa¹⁶ giessen oura, & stessan in platz ù sü las giassas, nun vignien sarôs aint ilg surscrit stratüt ne daien gnir pandrôs. Et per üna bsügniüsa custodia da quaist stratüt, daien træs lg cumœn grand d'ann in ann in scodünas wschinaunchias gnir constituieu ün surintendent, quel chi denuncia ls' transgressuors alg maestræl ù nudær bain bôd lg quæl surintendent l daia hauair per sia pæia ün blappart (que ais, ut conicio, 12 vierrers) sün lg cumœn per scoduna persuna denunciæda & lg maestræl dalg cumœn daia scumbôd che el vain assauair chiastiær lg excess scô sü zura.

L's' predichians daien saluær üna sula fuorma.

Elg' ais statuieu & stabilieu: chia ls' predichians da noas cumœn d'Engadina Zura s'daien cuwgnir in una medemma fuorma dalla Oratiun da dir auaint preidgia & zieua preidgia, & eir da dær ls' seincks sacramains. Milgs inauaint saien eir culpaunts inmünchia XV dis in speciæla preidgia da amussær & exercitær lg catechissem.

Las vestimaintas dals predichians.

Statutum est: Chia ls' predichians s'daien dapurtær taunt in custüms kô in la doctrina, suainter chi ôda à lur offici. Sü sura, daia scodün predichiant da noas cumœn purtær & hávair arassas lungias cun maingias chi giaiien infina suot schnuoglia per cusailg delg (37) maestræl; las quælas els daien purtær

¹⁶ Ils plds da „innua“ infin a „Messa“ sun agiunts posteriurmaing.

taunt sü las giassas kô in baselgia, suot paina da lib. 5. per scodüna giæda & pradichiant.

Da benedir lg matrimunj.

Scodün matrimuni legitimamaing intraunter alchünas persunas contract, daia gnir publichiô dalg minister auertamaing in baselgia sün la damaun in præsentia da tuot lg poeuel christiaun & confirmô & benedieu suainter la appruæda üsaunza dalla christiauna baselgia. Mû zieua mezdi nun daia gnir sinô aint üngiün matrimuni suot paina per cuntschintscha dalg dret.

Ungiün nun daia iürær per lg nôm da Dieu ù dals seincks.

Üngiüna persuna ilg cumœn, ne maschckiel ne femna nun daia iürær per lg' nôm da Dieu ù d'ünquæel Seinck, suot paina da § 8 per scodüna persuna & giæda, la quæla falla daia gnir bain bôd gnir scritta ilg quaderm dalg cumœn, & gnir intimô allas parts træs lg mastræl dalg cumœn. Sumgiauntamaing nun daia üngiün giürær per lg chüerp & per lg saunck da Christi I, dalla Vergina Maria ù dals Seincks, paina § 20. per scodüna giæda et persuna, aquellas da scriuer aint & intimer scô sü zura. II Predichiants nun saien hustyrs uide infra pag. 165.

Anniuersærs¹⁷ daien gnir chiassôs¹⁸.

Innua aint in noas cumœn s'acchiattas alchüns Anniuersæls scrits ils quaderms dallas baselgias ù wschinaunchias, è chia ls lur dbittaduors retscherchiassen chia simel anniuersæls gnissen chiassos & obliteros alura daien els gnir chiassos & oblit:¹⁹ our dals surscrits quaderms paina libras 12 in danners bluots.

Da las laschædas dallas baselgias.

Statutum est: Chia scodunas laschædas à las baselgias in tuot lg cumœn saian ù duairamaing in fits tæl laschædas ù in præui bain daian gnir dædas, & rumagnien ad aquellas basel-

¹⁷ Corregieu our da „Anniuersæls“.

¹⁸ Corregieu our da „chiastiôs“.

¹⁹ Ils plets dad „alura“ infin ad „oblit:“ in margina.

gias allas quælas è sun laschædas & aque tuot tenur dals artichiels dallas lias & nun ôter.

A chi persunas daia gnir dô auuôs.

Str(atüt): Chia daien gnir dô auuôs à vaidguas oarfans pitschens, müts zainza sentimaint per cuntschintscha dalg dret saia terrir ù fullastir.

(38) Dalg offici da auuôs & lur pæia.

Str(atüt): Chia ls' auuôs daian giürær da parchürær lg' üttel & hunur, da quels, als quæls chia els uignien strits in pe da babs natüræls & lur proassemes, inmünchia an, & in la fin delg ann, dær ün giüst quint da que chia els haun fat & administrô, paina libras 5. & ultra per scodün d'els per cuntschintscha dalg dret: & scha ls' auuôs nun s'cuwgnissen cun ls' proassemes dalla pæia: alura daien els gnir paiôs per cuntschintscha d'ün dret, & scha els inmünchia an nun dessen quint scô sü zura, alura nun daien els hauair pæia ôter kô da quel ann che els daun quint.

Dalla pusaunza dals auuôs.

Str(atüt): Chia cura ünquælchün füss auuô d'ünquæl oarphan infina ad ans 14 saia ün, duos ù plüss auuôs, alura ungiün dels daia hauair foarza da maridær aquel oarphan, ne da vender ù impinær la rôba dals oarphans, ün zainza ls' ôters, ù zainza authoritæd dalg dret & da trais proassemes, I paraints da saunck paina libras 1000 in danærs bluots, & ultra ziewa chia ls' præcedaints & seguaints stratüts declæren.

Chia als auuôs nun saia licit da marchiantær cun lur auuadias.

Str(atüt): chia üngiün auuôs poassen merchantær ün-guotta cun persunas subgiettas, suot lur chüra ù vuadia paina florins 25 per scodün d'els & mylgs' inauaunt per cuntschintscha dalg dret, & chia tæl marchiôs nun vælan, & saia per ünguotta & d'üngiüna valur.

Chia ls' Auuôs nun daien fær spaisas mælnüzas.

Str(atüt): Chia avuôs da persunas vaidguas orphans ù ôtra gliëud dalg cumœn ù estra, nun daien fær spaisas mælnüzas, à nomma da lur avuadias, & scha duantessen & chia ls' proas-

sems, ù els als quæls vô tiers s'aggrauassen, alura daia stær in cuntschintscha dalg dret.

(39) Scha ünqualchün dsches ù fadsches incunter ün qualch auuô.

Scha ünqualchün dsches ù fadsches incunter ünquæel auuô d'ünquæel persuna orphna, vaidgua, zainza sentimaint ù ôtra tæl conditiun cun plæds ù fats illicitis daia gnir pendræda per libras 12. in danær bluot & ultra per cuntschintscha d'ün dret.

Marchios chi duainten our dalg cumœn cun persunas auuadædas.

Str(atüt): Chia chi saia quæel in Lumbardia, ù Alemania ù in ôters lous, dess ù fadsches marchiantia cun ün qualchi persuna dalg cumœn chi hægia auuôs dôs cun dret: aquel daia in ls' lous chia el dô ù merchiainta, scouder & s'fær attender scha el pô, & scha el nun pô schi fatscha zainza, & perda. Arsaluô innua füssen impraistôs daners bluots in malatia dalg chüerp da quæel persuna, alura poassen scouder in lg cumœn.

Marchios chi duainten in lg cúmœn cun persunas chi sun suot auuôs.

I Str(atüt): Chia tuots contracts ù merchios chi duainten per noas cumœn cun persunas chi nun haun libra pusaunza, cioè chi hauessen auuôs strit cun fuorma da dret, zainza sauair ù vulantæd da quels lur auuôs saia in guadaing ù in dan, aquels marchiôs saian ünguotta ne daien valair.

Chi nun poassa gnir strit auuôs.

Str(atüt): Chia ls' truaduors è nudær dalg cumœn nun poassen gnir strits per auuôs ad üngiüna persuna simelmaing ne eir ls' maestræls ne truaduors dallas wschinaunchias pitschnas daien gnir strits auuôs: & innua chia els gnissen ad aque prains, chia els in conclusiun nun poassen santinzchiær. Milgs inauaunt ungiün hóm dalg cumœn nun daia gnir strit ôter kô à trais 3. avuadias sur lg ann, arsaluô per fær ünqualchi partizun ù ün quälchi causa cun dret. Uain concedieu ù dô tiers (40) imperò nun derogiand alg præcedaint stratüt chia ls' maestrôs, truaduors, è nudærs publics, per solennitæd, dunqualchi instrumaint publicj poassen ordinær, auuôs à scodünas persunas seguond la practica dalg offici nodæriel.

Infauns orphans da üna vard da bab ù da mamma kô daien gnir trats ù nudriôs.

Str(atüt): Chia innua füssen ünqualchi bab ù mamma ls' quæls haussen infauns orphans, dalg ün d'els, chia alura aquel bab ù mamma, aunchia in vitta, saien culpaunts da trær sü & nudriær aquels seis infauns orphans cun la rôba & bain da tæl infaunt, & sü sura eir cun sieu agiüd, traiand sü & nudriant aquels, cun viuer & vestir, hundraiuelmaing, scô ôters seis infaunts, dalg ôter marid ù muglieir, nun minuind ne lg' præui ne lg mobil dals infauns ultra lur ratta dalla terza seguond stratüt scha els sun orphans dalla mamma, & las duos parts²⁰ scha els sun orphans dalg bab: & in aquel mœd daien bab & mamma trær sü lur infauns | chi nun haun aroba, imperò scha ôter crudes tiers, alura stetta saimper in cuntschintscha dalg dret.

Chia ls' infauns daien nudriær bab & mamma chi nun haun dalg lur.

Str(atüt) Chia ls' infauns saien saimper ubliôs da trær via & nudriær hundraiuelmaing bab & mamma chi sun bsügnius & nun haun dalg lur, saimper per cuntschintscha dalg dret.

Scha ls' proassemes vulessen prender our da maun ls' infauns dalg bab ù mamma vaidgs.

Str(atüt) Chia qualunque persuna vaidgua, chi hô infauns, ün ù plüs & scha ls proassemes paraints uulessen pigliær aquels infauns our da maun dalg bab ù dalla mamma dals dits infauns & chia lg bab ù la mamma vulessen hauair & tignier aquels infauns ans dudesch 12. alura aque tuot stetta in cuntschintscha dalg dret.

(41) Scha ünqualchün mnes our dalg cumœn la figlia d'ünquæl ôter, quæla nun füs aunchia in timp da s' maridær.

Str(atüt): Chia innua ünqualchi persuna dalg cumœn prendes per muglieir ün qualchi figlia da ün ôter dalg cumœn,

²⁰ Ils plets da „scha els“ infina „parts“ sun agiunts posteriurmaing.

la quæla nun haües legitima ætæd da s'maridær, uschya: chia ella nun pudes esser muglieir legitima, & la mnes our dalg cumcæn, aquel chi uschya fadsches, daia gnir chiastiô, scô quels chi schfoarzen dunauns huneistas, scô vain cuntgnieu in lg stratüt da saunck in lg' chiapittel dals violatuors da hundraiwlès dunauns, & ünguotta taunt main, daia la femna mnæda oura dalg læ²¹ gnir consignæda in sieu læ innua chia ella ais stæda, ù innua chia ella ais prainsa.

Paina da quels chi mariden infauns d'ôtters incunter sauair da bab & mamma. I

Innua un qualch persuna dalg cumcæn sur punt hôta, s'intramattes da maridær ù maridas infauns d'ünqualchün ôtra persuna dalg dit cumcæn zainza sauair dalg bab ù mamma, quatter proassem dalla paraintella, ainfra la ætæd da ans 25. chia tæl persuna daia gnir chiastiæda düchiats tschient, duc. 100, in danærs bluots.

Scha ünqualchün prandes premgia, per fær ünqualchi matrimunj.

Str(atüt): innua ünqualchün prandes qual premgia ù dun per maridær alchünas personas, chia alura quel chi hô dô lg' dun poassa darchiô lg' scouder, ma innúa che füs sulamaing fat l'impromischiun da dær premgia ù dun, chia quella impromischiun alura saia vauna & nun hægia üngiün effet, & ünguotta taunt main daien gnir chiastiôs taunt quel chi dô & imprometta kô aquel chi prain & disch tiers²² (42) in ducati 100, da ün scodün d'els, & tauntas voutas kô els aque fadschessen.

Scha intraunter marid ù muglier lg ün s'dapurtas mæl.

Str(atüt): Chia innua ünquæl personas acumpagniadas awdessen insemmel, & l'üna da quellas vauna & daschütla-maing büttes uia zainza sauair & vœglia da lôtra; alura quella chi s'aggreiua ù seis amichs paun cumparair auant lg dret, paun dumandær agiüd & dumandær ün awuo dalg dret, & lg' dret lg' daia dær ün awuô & ordinær cun üna santinzchia, chia uignia miss in inuentari taunt muaunt kô giaschaunt da quella

²¹ „læ“ corregieu our da „cumcæn“.

²² Invezza da „disch tiers“ eira scrit „chiastiær“, s-chasso.

persuna chi dumanda agiüd & esser annotô, & scha lôtra cun-
guæla persuna daschütla decipess da loander inuia chia quella
scô ella hô la cuolpa; uschya poarta eir lg dan, zainza pantizi
da sia cumpagnia chi nun hô la cuolpa scô sü zura. Mû da
loander inuia, chia tæl sentinzchia ais I publichiæda ((h a u a i r
ü n g i ü n d)) alura ne la persuna cumpagnia, ne üngiün ôter
hægia ne poassa hauair üngiün drets ù actiun ù pusaunza sur
quella rôba, uschya affirmæda & conseruæda tenur dalg stratüt
& da quella santinzchia tratta scô sü zura.

Ma taunt scô partain alla persuna cumpagniæda chi s'ag-
greiua & seis amichs, uschya inauaunt scô els nun cumpæran
auaunt lg dret, & che per quella causa tæl sentinzchia d'affir-
mæda nun ais²³ scô sü zura publichiæda, scha ünquælchiôsa
crudas aint schi s'daia viuer per contschintscha d'ün dret, zieua
la dispositiun dals seguaints stratüts.

Exceptiun.

Vain arsaluô & prains oura dalg surscrit stratüt la cu-
mœna fortüna chi intrauegnis.

(43) Dalla paina dalg pitanceng.

Str(atüt): chia cura interuegnis scha ünqualchün hòm
adruues pitanceng, ù schuergugnies ün quæl duonna dalg
cumœn, che alura aquel hòm, scha pô duantær zainza legitim
impedimaint dalg dret cumœn & canonic: aque ais, chia tuots
duos sun da maridær, uschygliöe, et huneists, & nun s'par-
tignien ilg ters gró ù plü ardaint da saunck ù affinitæd, schi
daia el arender alla duonna sia hunur, pigliand aquella per sia
ligiaisma muglieir, ma innua chia el nun pô arender sia hunur
per las surscrittas causas, chi gnissen da mytz, alura daia el
dær à tæl duonna rainschs sys²⁴ r. 6. per la paglioula, & ün
pær d'skiarpas per tuotta dischunur & schdysch taunt dalla
duonna, marid, kô tuots seis amichs, & scodün fal in tal fat
è nun ultra. Milgs inauaunt daia eir lg bab nudriær lg' in-
faunt, & trær sü cun nudriamaint & vestimainta & tuot neces-
sari agiüd I hundraiuelmaing & dischaiuelmaing, per cusailg

²³ „nun ais“ eira scrit duas giedas; la seguonda s-chasso.

²⁴ Corregieu our da „tsching“.

da duos auuôs dalg infaunt chi uignien tscharnieus per cunt-schintscha dalg dret infina taunt che lg infaunt s'pô susten-tær s'uesssa. Et in tuot interuigniamaint da pitanaeng ù schwer-gugniamaint vain condemnô quel chi pechia in paina da cumœn floren 50: in danærs bluots.

Reformatiun dalg dit stratüt.

Tauntas voutas & da partuot, innua che s'acchiatas ün-quælpersuna da quæl sexu chi s'vœglia chi comittes adulteri chia tæl daia gnir missa in praschun, & aquô gnir nudriæda²⁵ per 8 dis & noats à paun & ôua, & per lg ters gnir chüer-læda, & lg mæskiel²⁶ ais culpaunt tuots dans da cuost & da dret da paiær ma nun ôtra falla, & alla femna chi s'acchiattas græwgia daia el dær Δ^1 100 per la paglioula & trær sü lg infaunt à sieu cuost dalg mæsckial & aque s'incligia per quel-las persunas chi füssen liædas in lg' liam matrimonial (44) Ma innua chie s'achiattassen persunas da maridær chi comittessen insemmel pitanaeng, chia tælas nun saien culpauntas da s'arender ungiüna hunur lg' ün lg' ôter, ma uignien chia-tschædas in praschun per 8 dis & noats. Et lg mæsckiel daia paiær tuots cuosts da dret, & alla femna per la paglioula Δ^1 100 curunas tschient & alg fisck dær per la falla flor. 50 zainza remischiun üngiüna. In tal mœd chia ne lg' maestræl ne la drachüra nun poassen arumper la preschainta ordinatiun, ma hægian risguard da quella in tuot & per tuot. Et innua chia els uulessen qualchiôsa adrizer incunter ditte ordinatiun chia las pars nun daien stær ad aquella santinzchia chi dispona incunter aquaista ordinatiun. Sun eir culpaunts lg' maestræl & la drachüra da paiær tuot cuosts chi giessen sü sura our da lur ægna rôba. II Reformò. 6. I

Chia ün chi hô dô sgiüraunza nun s'maischda plü cun aquella duonna.

Str(atüt): Chia scha ünqualchün fadsches ün quæl tuorp incunter l'hunur, ù in l'hunur d'ünquæl femna, & chia ls

²⁵ Ils ultims quatter plets agiunts da l'istess maun.

²⁶ Suravi „mæskiel“ ais agiunt in scrittüra pü pitschna „masculus“.

amichs da quella femna asgiürassen seguond fuorma dalg strätüt per aquella causa incunter quel hòm, chia quel nun s' daia maschdær plü cun quella duonna, & innúa chia el s' maschdes plü & chia s'acchiatas la vardæt dalg fal: alura daia el gnir pendrô libras 200. in danærs bluots & ultra per cuntschintscha dalg dret.

Chia üngiün nun daia tgniair drüdas.

Üngiün hom dalg comœn nun daia tigner²⁷ ù hauair drüdas in sia chiæsa ù our d'chiæsa²⁸ paina libras 100 in danærs bluots, & aquels chi tæl drüdas hauessen, daien gnir auisôs chia las chiatschen dauend & laschen ir ainfra spaci da XV dis, paina ut supra.

Dals hustirs & la regula che daien saluær via als giæsts.

(45) Statutum est: chia üngiün hustyr in noas cumœn chi ueza ünqualchün plain d'vin in sia hustaria, saia terryr ù fulastir nun lg' detta plü uin suot paina da libras 5. in danærs bluots, & sumgiauntamaing nun daia üngiün hustyr dær ù tauernær uin ad ünquæl persuna da qualchi chiæsa zainza sauair & vœglia dalg bab d'chiæsa ù patrun d'chiæsa, paina libras 5. ne per danærs ne per arôba & aque inmünchia giæda. Et scha lg' hústyr surpassas d'üna vouta in sü suot paina da esser scumandô la' hustaria item chia üngiün hustir daia tauernær à terrirs ù fullastyrs zieua las nouff huras d'noat, ma innua che nun sun huras infina ad aquel timp à buna fe, paina libras 5. per giæda & aquella paina daien gnir pandrôs eir ls' giæsts terrirs. Et ls' hustirs daien auisær ls' giæsts paina libras 5. Et ls' hústirs nun daien indurær chia in lur hustaria l vignia inuidô à baiuer dischuneistamaing paina libras 5. tauntas & quauntas voutas che aque duainta.

Chia ls' hustirs nun daien intaunt chia s' preidgia tauernær à terrirs.

Str(atüt): Chia üngiün hustir intaunt chia s' preidgia las feistas nun daia dær da baiuer ù da maingær à terrirs paina libras 5. per inmünchia giæda.

²⁷ Davaunt a „tigner“ ais s-chasso „tgia“.

²⁸ „ù our d'chiæsa“ agiunt da l'istess maun.

Chi cumainza à fær hustaria daia continuær per ün an.

Statutum est: Chia scodün chi cumainza à tigner hustaria daia continuær per ün ann aquella & prender aint taunt pouuers kô aricks per lur danærs, suot paina da 30 florins arsaluô persunas auuadædas, ù chi sun suot domini da²⁹ lur vylgs als quæls ls' hustirs nun daien dær ünguotta paina florens flor. 30. Et milgs inauaunt sün tæl credits cun simel persunas fats nun daia gnir tgnieu dret, ne fat üngiün paiamaint.

(46) L's hustyrs daien tauernær oura lur aroba solum per danærs bluots.

Milgs inauaunt ais ordinô chia ls' hustyrs tauernen oura lur arôba solùm per lg danær bluot & nun detta ünguotta in cretta. Ma scha els daun ünquælchiôsa in cretta chia ls' dbittædars poassen fær paiamaint dant per la terza part danærs bluots, & per las ôtras duos parts arôba zieua stratüt, & aque in letta dals dbittaduors pür chia dettan arôba zieua stratüt: declariand che obligatiuns ù da ôtras chiôsas fattas incunter lg preschaint stratüt nun velan ne tignian, & chia sü sura nun daia gnir tgnieu dret.

Dals eisters & che ls hustirs daien aduertir cun aquels.

Str(atüt): Che cura s'vœglia che gnissen persunas eistras üna ù plüs in cumpagnia in noas cumœn sur punt hôta, in qualunque wschinaunchia s'imbattes & giessen in la auerta hustaria ù chiæsas d' ôters speciæls, alura paunè l's hustyrs l' ls dær da maingær ad aquellas persunas & da baiuer per ün di & üna noat, & brichia plü paina libras 25. in danærs bluots per scôdün di & noat. Arsaluô scha tæl eisters dessen buna süartæd da s'damanær, cun huneista, quieta, & plaschaiwla-maing, & da stær & obedir alg stratüt & ordinatiuns dalg cumœn, & scha el in ünqualchün surpassas & nun s' salues bain, chia el s'uessà ù sia sgürtæd poassen gnir retscherchiôs cun dret in noas cumœn, & chiastiôs zieua la qualitæd dalg fall. Et üngiün hustir daia gnir prains in simel segiürtæd. Item scha tæl eisters stessen in qualchi wschinaunchia dalg

²⁹ Ils ultims 5 plets agiunts in margina da l'istess maun.

cumœn per ün di & üna noat, & alura giessen in üna hôtra wschinaunchia dalg cumœn, hauïand notitia quæлмаing che füssen stôs ün di & üna noat in üna hôtra wschinaunchia (47) nun daien dær ad aquels plü che ün pæst paina ut supra ù pœia chi dessen sgiürtæd ut sup.

Dals hustirs chi tignen la drachüra.

Üngiün hustir in noas cumœn, chi tain la drachüra daia per la stüua hauair ünqualchi salari suot paina libras 5. per giæda.

L's hustirs sun culpauns da dær spaisas per fats dalg cumœn sün lg cumœn.

Ünmünchia hustir dalg cumœn in fats dalg cumœn ais culpaunt da dær da baiuer & da maingiær, sün lg cumœn paina libras 5. per uouta. Mû zainza lg' cumandamaint dalg mastræl dalg cumœn nun daien è dær ünguotta ad ungiün sün lg' cumœn paina ut supra, & prains la falla, ünguotta taunt main daien è tscherchiær per tæl spaisa las persunas chi haun spais, & our da quellas scouder.

L's' hustir fatschen astmær lg vin auns kô lg tauernær oura. I

Statutum est: Chia scodün hustyr dalg cumœn daia da giæda in giæda fær astmær tuot sieu uin træs ls' æstimaduors dalg cumœn auns kô cumanzær alg tauernær oura, & alura aquel nun dær per plü kô chel ais æstmô, paina libras XII per inmünchia sôma d'vin tauernæda & nun astmæda, & per scodüna myzas ù imzüras dædas oura plü chiæras kô füs æstmô. Et ls' æstimaduors da vin daien saimper & inmünchia giæda dær lg' saramaint als hustirs da nun maschdær lg vin, & scha els lg' masdessen dalg fær æstmær da nœff. Et lg' mastræl dalg cumœn daia bain bôd scô el lg' sô, chïastïær quels chi contrafaun per sieu saramaint.

L's hustirs dalg cumœn nun daien dær spaisas in chretta.

(48) Ungiün hustir ù tauerneder dalg cumœn nun daia dær ne tauernær spaisa, ù bawranda in cretta zainza paiamaint bluot, ad üngiüna persuna dalg cumœn paina libras X per la

prümma, & libras XV. per la seguonda giæda: & scha el da duos giædas in sü surpassa lg' preschaint stratüt, chel alura saia & vignia priuô in perpetua dalla hustaria taunt kô dischobediaint dalg cumœn, cun la simel paina daia da grô in grô eir gnir chiastiôs aquels chi spenden & da duos giædas in sü daia ls' gnir scumandô l'ustaria ù tauerna: declarand che innua füs ünquæl giæst chi sizes à maissa & dsches che lg' gnis dô da baiuer & da maingær, chia el uœglia paiær auns kô signir, & alura tires uia zainza paiær scha lg' hustir tæl deferis bain bôd: schi saia aquel madem hustyr liber da tuot la falla, la quæla l lg' giæst cun la præpia paina insemmel³⁰ daia purtær oura³⁰. Ma scha lg' hustir tasches zuond ù per ün timp, alura daianè amanduos gnir chiastiôs inguælmaing, zieua la distinctiun dalg fat stratüt, zainza üngiüna gratzchia. Et aquaist stratüt daia hauair læ, in tuot negocis & actiuns. Arsaluô vain & prains oura da quaist stratüt spaisas da dret & apridschaduors vain eir arsaluô scha ünqualchün per seis fats oura da sia wschinaunchia in üna hôtra gies alura lg' paunè gnir cret spaisas infina ƒ XX. üna ù plüs giædas spais, zainza paiær bluot, zainza pantizi è brichia ôter, ne eir ultra suot paina da grô in grô.

Üngiün hustir daia ad ünqualchidüni dær spaisas sün quint d'ün ôter.

(49) Üngiün hustyr dalg cumœn nun daia dær ad unqualchün da baiuer è mangiær; ne alchünas spisas sün ün quint d'ün ôtra qualchi persuna ne in nozas, ne in ôter negocis, zainza clæra comischiun & consentimaint dalg corporæl, paina flor. X per giæda, è dô la falla daien ünguotta taunt main ls' hustirs scouder dittas spaisas our da quels, als quæls che els las haun dædas, scha els nun las vœglien perder.

Kô ls' hustirs chi tauernen oura lur fain daien gnir saluôs in lur wschinaunchias.

Statutum est: Chia scodün hustyr dalg cumœn poassa tauernær sieu fain & ôter mnær tiers, taunt scô el bsœgnia per üs dalla ustaria zainza impedimaint da seis wschins & in

³⁰ „insemmel e „oura“ agiunts.

las wschinaunchias, in las quælas vain saluô lg æstim daia cun ls' hustirs gnir saluô | & constituieu sieu æstim scô duainta cun ôters wschins, & seguond lg' æstim dô s' daien alura aridscher ls' hustirs³¹, mû innua aint in aquella wschinaunchia nun gnis saluô lg' æstim; alura paunè ls' hustirs fær æstimær lur fain ls' apridschaduors dalg cumœn, & per aque chel uain æstimô paun aquels hustirs mnær muaglia, sura lg pæsck cumœn, scô ôters wschins zainza contradictiun.

Chia üngiün nun daia gnir schfurzô à baiuer.

Str(atüt) Chia innua in³² ünqualchi chiæsa ù hustaria gnis-sen insemmel alchüns cumpaings duos ù plüs chi s' schfoar-zassen ad inguæl baiuer immodestamaing, tæls daien gnir pendrôs libras 5. per scodün d'els in danærs bluots, & inmünchia giæda (50) & in aquella paina incuorren eir separædamaing ls' hustirs & patruns dallas chiæsas, inguotta ôter kô scô aquels chi iuiden zainza remischiun.

Dalla paina da la awriaunza.

Statutum est: Chia quasi voglia persuna daia aduertir, chel in las hustarias & utrû baiua moderædamaing, & tæl-maing, chia el cun dischlaschôs plæds üngiün nun molesta ù ôtramaing cun ats & fats ingüergia, ma innúa chia ünqualchün zainza raspet dalg preschaint stratüt trapasses ls' terms, tæl daia seueramaing gnir chiastiô per cuntschintscha dalg dret in mœd che ella saia exaimpel ad ôters da temperantia.

Persunas schfatschiras & daschütlas.

Innúa füs in noas cumœn ün quæl persuna chi nun haues aumplas facultæds & decipes lg sieu per las hustarias magliand & bawand & mæl marchiantand, & stand inotiusamaing ù uschigliœ füs insolent battand | la duonna, nun laurand ne haiiand ôtra chüra da trær sü sia braiæda, ma aquella abandunes, nun succuris alg bsœng, & guernes³³ mæl: da üna tæl persuna daia lg maestræl dalg cumœn uschya bôd kô el uain assauair, hauair interwgnüda da seis ats & fats, innuonder &

³¹ „wschins“ s-chasso.

³² „in“ agiunt.

³³ Corregieu our da „guernæs“.

in che mœd chel maina via sia vitta, et aquella chiastiær in la persuna, & brichia in la rôba per cuntschintscha dalg dret: & lg dær tal maestramaint, che quella persuna & ôtras simlas ad aquella s'astramainten giu da tæl exaimpel & imprenden à saluær mœd, & mnær üna vitta huneista & regulæda.

Da las scumandædas dals giours.

Üngiüna persuna da noas cumœn nun daia giuuær à chiatas, dæts, ballas, muorra ne üngiüna soart d'giours, arsaluô à platta, ne per danærs, pæsts, vin³⁴, ne per üngiüna (51) valüta paina libras 5. per la prümma, libras X per la seguonda, & libras XV per la terza giæda, per scodüna giæda & persuna & da trais giædas in sü per cuntschintscha dalg dret. Et lg maestræl daia chiastiær aquels chi contrafaun da giæda in giæda per sieu saramaint uschy bôd chel intrauain. Mû aquels chi uœglien giuuær à plattas giouen our dalla vschinaunchia è duard. II Declarò p. 7.

Dalg sunær & sutær.

Üngiüna persuna in noas cumœn nun daia sunær laschantiffmaing, ù fær sunær, ne tiers sutær ne eir uschigliœ chianzuns ne d'di ne d'noat cun üngiüna soart d'instrumains musiks, ne eir sutær paina libras V per la prümma: libras X per la seguonda: & libras XV per la terza: & da trais giædas in sü per cuntschintscha d'ün dret per scodüna giæda & per persuna, & lg maestræl dalg cumœn scô lg' vain à sauair da chiastiær aquels chi contrafaun da giæda I in giæda zainza surtratta per sieu saramaint.

Da quels chi sunan tiers sutær.

Üngiüna persuna nun daia sunær tiers sutarœz, & chi contrafasches daia gnir miss sü la dûbla falla, numnædamaing per la prümma vouta libras X. la seguonda giæda & plü voutas zieu ardobland, suainter ch. dispona lg præscrit stratüt. II Declærò p. 7.

Üngiün nun daia ir in bulüttas.

Üngiüna persuna dalg cumœn, chi hægia passô XIII. ans nun s' daia amussær in bulütta, aque ais strauestieu, ù cun

³⁴ „pæsts, vin“ agiunt.

la fatscha azupæda suot üngiün prætext paina libras 3. per giæda & persuna & ultra per cuntschintscha dalg dret, zieua la qualitæd da que chi iscuntra. II Reformò. 7.

Da nun fær frattas.

Üngiüna persuna in noas cumœn chi hægia passô XIII ans, daia lg timp da noazas cura (52) che vignen mnædas dalg ün læ in lg' ôter spusas, ù oura dalg cumœn tschunchiær, las vias, ù fær frattas, paina libras X. per giæda & persuna.

In che dis d'alg ann & timp s'poassa scouder.

Dalg di da uliuas infina alg uttæual d'pæschqua dalla gielgia da nadæl infina alg uttæuel dalla naschintscha exclusuamaing, dalla feista da S. Güœrg infina à myz mæig: dalla feista da Santa Maria Madlaina infina alg di da S. Bartolomei Apostoli, nun daia gnir tgnieu dret in noas cumœn, ne gnir scudieu cun dret. Milgs inauaunt nun daia gnir tgnieu dret in üngiün di d' feista træs ls surscrits stratüts cumandô, ne per exactiuns, ne per ôtras differentias suot paina expressa in dits stratüts. Arsaluo vain saimper our I dalg soprascrit stratüt la foarza da Dieu, dan creschaunt & fats dalg cumœn per cuntschintscha dalg dret. Item cura s'fô oura fallas, & cura lg dret criminæl proceda incunter ünqualchün.

Scha s'pô scouder intaunt chia lg' criminæl ais in Zuotz ù in Samæden.

Cura la drachüra criminæla siand in Zuotz ù in Samæden & handlagien in praschun & proceda cun persunas mæl fatschauntas, da que timp nun pô in üngiün læ dalg cumœn gnir scudieu cun dret ma extra quel cas, scha bain la drachüra fô per fallas in Zuotz ù Samæden, ù per ôtras da che chi s'vœglia criminælas eir cun praschunirs, pür chia la drachüra nun saia in aquel timp in tuor, che s'poassa da pertuot lg cumœn scouder cun dret, scô eir da scodün ôter timp da dret. Et lg præschaint stratüt (53) s'cuuain cun lg' præcedaint, ne è sun

lg ün incunter liôter cuntrædis, per che lg' preschaint ceda in lg' timp præcedaint, & l'g præcedaint alg preschaint in fat dalla tortüra scô vair s' pô.

Chia nun s' poassa gnir scudieu cura s' fô oura fallas.

Statutum est: ch(ia) cura s' fô oura fallas, saia in Zuotz ù Samæden daia pussær las scoassas pecuniælas, & chia in tuot noas cumœn nun s' poassa scouder cun dret.

Da las citaschuns & fuorma da proceder incunter ls debitaduors.

Str(atüt): Chia qualungue persuna chi füs, saia terrira ù fulastira chi s' pertenda da esser credædra da ün hôter in lg cumœn aquella pô sieu cumandô dbittæder dumandær in aquel præpi di compariand auaunt sieu ordinari dret, l zainza dmura & bain bôd auaunt dret, & aquel sch' el ais ilg' territœrj dalla wschinaunchia & vain acchiatô, daia comparair & responder, & alura immediædamaing sur la dumanda & rispoasta duantær lg dret. Ma declariand che lg creditur in aquel di scha bain chel hô per acchiatô nun poassa mnær apridschaduors ù lg' maestræl alg dbittæder, mû sulettamaing auisær, che el sün lg' di seguaint stetta alla chiæsa alg paiær cun apridschaduors zieua la fuorma. Et lg' dbittæder chi ais træs lg' mes acchiatô scha el bain nun cumpares, ünguotta d' main sur la dumanda dalg credæder daia gnir dô dret, per cuntschintscha dalg dret, taunt scô el haues fat rispoasta. Ma innua che lg' dbittæder nun füs in la wschinaunchia, ù nun gnis (54) acchiatô, alhura lg pô citær lg credæder træs lg mes sün lg' di zieua, scha lg' ais di da dret, & scha neir lg tertz ù quart et(cetera): nun ais di da dret sün lg prüm di da dret chi ais. Et lg' dbittæder daia stær sün aquel di à chiæsa à fær rispoasta, & sü sura duantær lg' dret, & zieua quaista fuorma cura³⁶ lg' credæder dalg ün di sün lg' ôter hô fat cumandær, alura pô el uschi bôd chel hô per achiatô subit & sainza surtratta, lg hauiand cumandô alla chiæsa prümma mnær ls apridschaduors alg dbittæder, & scha nun ais avuonda eir lg maestræl, & scouder zieua la fuorma dals subseguints stratüts.

³⁶ Corregieu our da „cun“.

Chia l'g dbittæder zieua ch'el ais cumandô à dret nun poassa alienær ünguotta.

Str(atüt): Chia üngiün dbittæder nun poassa ünguotta da sia l rôba zieua chia el ad instaunza d'unquæel credæder ais cumandô à dret, vender impinær ù in ünqualchi mœed alienær infina taunt chia lg' dbittæder nun ais paiô.

Oaick libras mezaunas & main somma s'pô scouder bain bôd.

Ünmünchia sommetta infina à libras 8. mezaunas in dænær's poassa bain bôd gnir dumandæda prains per achiattæda & eir scoassa cun apridschaduors, innua che lg' credæder acchiatta à chiæsa lg' dbittæder ù in la wschinaunchia, in ôter nun derogiand alg præcedaint stratüt, ma lg' cufarmand scô sü zúra.

Credits dôs peracchiatôs cun læng che dÿran.

Tuottas summas dædas perachiatædas, cun uia vusch, ù in scrit nutædas³⁷ suot prætext da perachiatædas, quellas poassen per tuot lg ann gnir scoassas in qualungue causa chi saia: & brichia ultra: (55) & passô lg ann, aquel chi ais credæder daia da næff chiatschær incunter lg dbittæder zieua lg huorden dals stratüts.

Chi officiæls poassen prender per achiatô.

Statutum est: chia poassa gnir dô & prains per achiatô suot la fuorma da noas municipæl dret validamaing suot l's ordinariis mastræls, truaduors, nudær, mess & apridschaduors dalg cumœen eir suot lg' mess dalla wschinaunchia, per la somma limitæda in aquella wschinaunchia.

Scha lg dbittæder nun vules paiær zainza lg mastræl.

Statutum est: Chia innua ünqualchün uules scouder our d'ünqual³⁸ hóm dalg cumœen ù eister & chia lg dbittæder nun vules paiær zainza lg' mastræl, in aque alura ais ùbliô scodün mess da l cumœen à requisitiun dalg credæder da ir per lg' mastræl, & tuot la rôba dalg dbittæder saia in aque interim sequestræda anomma dalg credæder infina chel ais paiô.

³⁷ Ils ultims 8 plets agiunts posteriumaing.

³⁸ Ils ultims 5 plets agiunts.

Dalla marchia dals mastræls.

Statutum est: Chia scodün mastræl ù lotenent daia hauair per la marchia da fær paiamaint § XXXII in danærs bluots & dallas drachüras suot cuuichs § 8. In danærs bluots, & lg mastræl ù sieu lotenent nun sun culpauns da ir a fær fær paiamaint ù pœia che ls' vignia træs lg instaunt dô & schbursô aquels XXXII. ù ün bun pain per aquels³⁹; la quæla marchia lg credæder pô alura scouder dalg dbittæder insemmel cun l'g sieu credit, uschiglœ (56) scha lg' credæder alura nun scudes, schi nun ais plü lg dbittæder culpaunt da paiær tæl marchia.

Scha ünqualchün hauiand per achiatô uules mnær lg mastræl alg dbittæder.

Statutum est: Chia cura ünquæel persuna haues per ob-
tgnieu ù per acchiatô zainza dabat, alura quel chi hô per
acchiatô⁴⁰ daia dumandær lg' dbittæder in sia wschinaunchia;
& scha el nun pæia alura pô lg' credædar lg' schfursær. Et
cura ün terrir ù eister asgiüras lg' mastræl, alura ((dala)) daia
lg' mastræl ir & fær fær paiamaint dick in ün lœ, ma scha
ünqual credæder uules mnær lg mastræl ad ünquæel dbittæder,
chi dsches, chia lg credæder nun haues per achiatô, alura daia
lg' mastræl ünguotta taunt main s'gundær, però scha⁴¹ lg
credæder nun hauess arôba ù füs eister, alura daia el dær
üna l süiartæd chel hægia per acchiatô, chia scha alura nun
hauess perachiatô hægieu; schi daia el alura gnir pandrô per
lôd dalg dret, mu scha lg' mastræl saues chia lg' credæder
nun hô per achiatô, alura nun daia el ir zieuu: che scha ün-
qualchün mnes lg' mastræl ad ünquæel persuna ne per poick,
ne per bgear, & nun haues per achiatô, ù chel mnes incunter
aradschun, tæl uschya fadschiand daia dær ad aquel chel maina
l'g mastræl par ün danær chel piglia oura lg' dubbel, & spi-
dir la marchia dalg mastræl, & tuots ôters cuosts chi per
quella occasiun duantessen. II Declarò p. 8.

Cura l'g dbittæder nun uules manifestær sia rôba.

Statutum est: chia innua ünquæel dbittæder ilg cumœn nun
(57) uules paiær sieu credæder ù manifestær sia rôba zieuu

³⁹ Corregieu our da „aquella“.

⁴⁰ Ils ultims 8 plets agiunts.

⁴¹ Corregieu our da „schia“.

fuorma dals srscr. stratüts, alura daia lg mastræl s'vessa prender la rôba zieua la electiun dalg credæder & aschantær auaunt ad aquel chi prenda & dær aquella als apridschaduors da apridschær. Mû scha gnis auaunt l'gs mastræls sarô ls' hüschs, alura daien ls' mastræls aperir per foarza, & scha els nun füssen bastauns, alura sun ubliôs da stær tiers ls' apridschaduors, & scodün chi hô lg saramaint da cumœn chi uignen retscherchiôs als mastræls & ls' dær agiüd da awrir ls' hüschs & scodünas saradüras.

Scha ünqualchün auaunt dan & auaunt cuost, appreschantas ünqual chiôsa in danærs.

Statutum est: Chia chi haues ün quæl dbit & appreschantes ünquælchiôsa l alg credæder in danærs auaunt dan & spaisa alura daia aque lg' credæder artschaiuer, saia in tuot ù in part zainza dan dummandô chia la summa saia per acchia-tæda saimper à buna fe & sainza frôd.

Per achiatædas schküras.

Vain statuieu, chia cura ls' apridschaduors vezen ün quæl dbittæder chi in apalantær sia rôba adrouua frôd, & chia la apalantæda saia fôsa & schküra, chia els saien culpaunts subit aque da manifestær alg mastræl ù nudær dalg cumœn, & uschigliœ scha els tæschan uignien chiastiôs, cun aquella mademma paina cun lg' fôs apalantæder insemmel, tenur dalg stratüt, lg quæl mastræl subitta-(58) maing chel sô da qualchi fôsa apalantæda da momaint, schi daia el fær araspær sia drachüra & chiestaier tæl persunas zieua lur merit tenur dalg stratüt.

Cura lg' dbittæder uô our dalg cumœn.

Str(atüt): Chia scha ünquælchün dbittæder gies our dalg cumœn, & nun ordines qualchün chi fadsches per el, alura paun ls' credituors tscherchiaer cun dret ün lg' plü proassem paraint dalg dbittæder; & aquel proassem ais ubliô da respuonder in læ dalg dbittæder, à scodünas persunas chi retscherchiessen our dalla rôba imperô dalg dbittæder chi ais absaint: Et lg credæder chi uoul scouder siand lg' dbittæder absaint scô sü zura, daia paiær lg mastræl & ls' cuosts da

dret & alla l dauous aquellas spaisas insemmel cun sieu chia-pitæl scouder our dalg proassem dalg dbittæder sco sü zura.

Dalg moed da fær paiamaint & letta dallas arôbas.

Statutum est: Chia innua ünquælhün saia terrir ù eister chi füs credæder d'ünquæel persuna dalg cumœn, da üna granda ù pitschna summa da danærs, la quæla lg dbittæder s'cuntantes chi füs perachiatæda, ù haues dæda per achia-tæda zieua huorden da dret: alura aquel credæder, scha lg' dbittæder nun lg paies ôtramaing, schi pô el mnær alg dbittæder lg' maestræl et ls' apridschaduors, ù dick ls'⁴² apridschaduors, scha l'g dbittæder ais cuntaint da paiær cun ls' apridschaduors sulets. Auaunt ls quæls lg' dbittæder (59) ais culpaunt à requisitiun dalg credæder per lg' saramaint chi lg dain dær lg' maestræl ù ls' apridschaduors da manifestær tuotta & scodüna sia rôba mobla & stabla our da quella rôba lg' credæder hô letta da prender tuot aque chi ad el milg plæscha infina à paiamaint da sieu credit, & da tuottas spaisas per quella causa liquidædas, la quæla rôba alla dauous daia gnir apridschæda, træs ls apridschaduors per lur saramaint tælmaing, chia lg credæder our da quella rôba væla & poassa acchiatær lg' danær & s'hustær da dan. Vain arsaluô alchüna rôba, la quæla lg' credæder nun pô prender oura alg dbittæder, cun distinctiun, sco l lg' seguaint stratüt declæra.

Aroba arsaluæda alg dbittæder, la quæla siand ôtra auaunt maun nun paun l's credituors prender oura.

Statutum: chia ls' credituors hægian letta da tuot lg' muaunt & stabbel bain dals dbitaduors, da kô chi disch lg præcedaint stratüt: arsaluo la rôba qui scritta, la quæla dals' credituors, scha lg' ais ôtra arôba auaunt maun per paiamaint dalg dbit intyr, nun pô prima gnir prainsa oura in paiamaint. La quæla roba ais aquaista: chiæsa hoarts tiers chiæsas, & scha (60) sun plü hoarts, schi vain arsaluô taunt hüert che saia à sufficientia per üs d'üna massaria, saia tiers la chiæsa ù brichia. Lyts & pans da lyts: vestimaintas da las personas:

⁴² Ils ultims 8 plets agiunts.

item vitquergia, sco elg ais farina, painck, chiarns & ôtras simlas chiôsas, paun gnir arsaluædas per trais mais, per cusailg d'aprischaduors. Mû innua che nun füs ôtra roba, & chia gnis ad aquella chia lg credæder s' stuues paiær, scô el⁴³ lg' pô fær our da quella rôba: alura daian è unguotta taunt main gnir arsaluôs als debitaduors pans per I lur üs per cusailg & saramaint d'apridschaduors. Ma curtins saien separôs ù sarôs cun ls' hoarts nun uignien mæ arsaluôs, mû uignien tgnieus scô ôter præui. Et uschya eir paun gnir tscharnieus & prains dals credituors, scô ôter præui, nun arsaluô, cun term da spendrær scô ôter præui.

Graun da sem.

Stratüt: Chia ad üngiün dbittæder nun poassa gnir prains oura lg graun da sem chia el aquel an absœgnia per semnær seis ærs, mû aquel saia saimper salff, mû scha auaunza qualchiôsa ultra (61) lg sem, schi s' pô lg credæder paiær aloander oura tenur dalg stratüt, & aquaist scha bain lg' credæder haues paick da tuot la rôba dalg dbittæder ù eir taunt graun da sem speciælmaing füs ubliô alg credæder, tæl obligatiun nun des gnir saluæda, & scha nasches differentia quaunt graun chi füs auuonda da semnær ls' ærs dalg dbittæder, schi daia aquella limitatiun gnir fatta per cusailg d'apridschaduors.

Fain & lat per üs da chiæsa.

Statutum est: Chia ünqualchi braiæda chi nun I haues facultæd ù mœd da tigner d'inuiern plü kô quatter chiæwras, che ad aquella saia saimper arsaluô per una vouta taunt, rüps trenta d'fain per lur inuiernæda, ls' quæls nun poassen gnir pigliôs oura træs ls' credituors, ne in la stæd ne ilg inuiern. Vain eir ordinô chia alg dbittæder, saia arsaluô⁴⁴ quatter chiæwras per üs dalg lat da chiæsa, ù üna vachia, chi nun poassa gnir prainsa oura in paiamaint, mu scha lg' dbittæder haues las chiæwras & la vachia, schi stô è in letta dalg credæder (62) da laschær quæl el vout, las chiæwras ù la vachia.

⁴³ „el“ agiunt.

⁴⁴ Invezza da „saia arsaluô“ eira il prüm scrit „hægia“.

Item scha füssen plüs vachias schi hô lg credæder letta da laschær quæla vachia el voul, tælmaing chia lg' credæder hægia saimper letta dallas vachias dalg dbittæder, saien à chiæsa ù in alp, uschya imperò chia scha el piglia aquella chi stô à chiæsa schi des ella arumagniair alg dbittæder par üs da chiæsa infina alla fin dalla stæd. Ad inguæl scha el piglia üna da quellas chi sun in alp schi des ella stær in alp infina à sieu timp, suuainter drets dalla wschinaunchia & alp. |

Instrumains da artschauns.

Instrumains cun ls' quæls che artschauns exerciteschen lur mastyr & art nun paun gnir prains dals credituors in paia-maint, upœia che füs câs chia ls credituors uschegliœ stuessen perder lur credit. In lg innumber da artschauns vignien eir iudichiôs schloassers, farærs, tischlers, schniders, chialgiærs, plitschærs, zimmermans & da quella soart. Et als chiaualærs vain arsaluô las sellas da sôma hauïand ôter mualbain.

Dalg præui chia lg credæder prain in paiamaint, item dalg dun (63) sü sura & sia spendræda.

Str(atüt): Chia cura ünquæl credæder s'vuliand paiær piglies oura alg dbittæder ünquæl præui ù immobel cun ls' apridschaduors, alura pô lg credæder schel voul, fat lg' apritsch sü sura fær dun dummodo chia duainta ainfra lg' term dalla spendræda & in præsentia dals apridschaduors taunt scô el voul, & da quel di inuia, in lg quæl lg præui uain prains oura cun apridschaduors (perche lg' di chi uain prains oura⁴⁵ è nun vain quintô.) Schi hô lg' dbittæder term da spendrær ün mais et nun spendrand lg dbittæder, sieu proassem⁴⁶ trais dis zieua quel mais inmedia damaing. Et aqui vain eir declarô che lg' spendræder, ù lg' dbittæder s'vessa ù chi proassem chi saia saimper saia culpaunt da | restituir taunt que chi in nûm da dun suot la surscritta fuorma vain argiüt sü sura kô chia-pitæl. Et mylg inauaunt scumainza & vo oura lg term da spendrær scô sü zura taunt lg inuiern scô la stæd, uschy bôd chia lg' credæder hô prains oura, ù s'hô fat metter sün dit

⁴⁵ Ils ultims 9 plets agiunts.

⁴⁶ Ils ultims 7 plets agiunts.

prœui træs ls' apridschaduors, arsaluô imperò ad ambas parts, innua chi ais prains oura lg inuiern & ais crudô our da maun dalg dbittæder, our dalg srscr. stratüt, chia poassen fær sur-uair aquel, cura chia lg' term ais scuuiert dalla naiff. II Reformò & declarò. p. 8.

(64) Scha lg credæder piglier oura uules alg dbittæder ünquæl mobil nun partiauel, id est indiuiduum.

Stratüt: Chia innua lg credæder s'vules paiær our da muaint, & tschernes ünquæl pain, chi zainza corruptiun nun s'pudes partir: alura daia lg credæder hauair⁴⁷ in dit pain plü kô la mittæd da la valütta da dit pain, uschyglicœ nun pô el pigliær dit pain in paiamaint: lg' simel s'incligia eir da tretschas & tratschins, ls quæls nun daien gnir tschunchiædas, ma quel credæder chi piglies oura ünquæl pain, aint in lg' quæl chel haues plü kô la mittæd da quel, daia alura paiær aque chel I duainta dbittæder ainfra ün mais proassem subsequaint, & lg credæder eister chi nun ais da quella wschi-naunchia innua chi stô lg' dbittæder, daia aquel dær üna sufficiainta süiartæd da paiær⁴⁸ sco sü zura. Ma lg' credæder chi nun haues da paiær lg' areist dalg pain, dalg quæl chi gnis in dbitt, daia aquel pain laschær dauous, & prender ôtra rôba dalg dbittæder in paiamaint da sieu credit.

Declaraunza dalg præcedaint stratüt.

Sincligia chia ls' credituors chi nun haun ultra la mittæd in lg' pain, chia els daian prender (65) ôtra rôba dalg dbittæder & aquel pain laschær dauous, innua chia lg' dbittæder haues ôter pains da fær paiamaint, da quel dbit, buns in lôd d'apridschaduors & brichia ôtramaing.

Wschins sun eir culpaunts da dær süiartæd alg dbitteder⁴⁹.

Aque chi in lg' præcedaint stratüt vain dit dalg credæder fullastir chi daia dær sgürtæd vain eir ordinô chia vignia eir

⁴⁷ „hauair“ agiunt.

⁴⁸ Invezza da „da paiær“ eira scrit il prüm „eir“.

⁴⁹ Il prüm „e“ in dbitteder ho ün crötschin suotvart, aviert da dretta.

saluô da wschin à wschin, numnædamaing chia eir lg' crædæder da quella mademma wschinaunchia, innua chi stô lg' dbittæder daia dær sgürtæd da paiær scô sü zura. |

Mobel prains oura cun læng quel poassa stær in chiæsa dalg dbittæder.

Ordinô aisè, chia innua lg' credæder s' paies seguond ls' surscrits stratüts, & piglies oura alg dbittæder muaunt, alura bain bôd quellas chiôsas moblas crudædas in maun dalg credæder che sun schi pô lg' credæder laschær giaschair aquellas in chiæsa dalg dbittæder per oaick dis insequains zieua lg' di che sun prains oura, & innua che in aquel spaci nun gnissen aluædas dauend da lô, alura quellas chiôsas & pains vignen darchiô inclyttas che saien dalg dbittæder, & lg' credæder chi las hauaiua (66) pigliædas oura nun vain præferieu als ôters credituors, arsaluô fain & früias scô sü zura.

Dalg term & mœd da spendrær früias da præuj.

Str(atüt): Chia cura lg' credæder piglies oura alg dbittæder cun apridschaduors früias da prôs ù da ærs: alura hô lg' dbittæder quatter dis term da spendrær aquellas & da loander inuia la wschinaunchia, innua che uignien prainsas oura quatter ôters dis seguains, ultra & zieua lg' di dalla exceptiun, & innua chia lg' timp da sgïær tæl früias füs taunt | ardaint, che zainza dan nun cumpurtassen taunta parlangunæda, alura hô lg' dbittæder term da spendrær dick 2 dis & la wschinaunchia eir duos dis & brichia plüs; et scha tæl früias ainfra lg' timp scô sü zúra nun gnissen spendrædas, alura sun ellas libra-maing deuolutas & crudædas in maun dalg credæder.

Declaraunza chia ün wschin nun poassa spendrær las früias da ün ôter wschin, prainsas oura ù cumprædas⁵⁰ d'ün ôter wschin da quella wschinaunchia, ma la spendræda da früias saia solum da ün wschin ad ün fullastir, arsaluô imperò ls drets dalg dbittæder alg (67) quæl las früias vignien prainsas oura, chia el las poassa spendrær scô sü zura.

⁵⁰ „ù cumprædas“ agiunt.

Chi daia ordinær las früias, cura & in che guisa lg credæder las daia alvær.

Statutum est: chia cura las früias da prôs, sun deuolütas ù crudædas in maun dalg credæder: alura daia guardær lg' credæder auant tuot cun lg' dbittæder, scha el voul s'vessa dittas früias sgiær, ordinær, & scha bsœng ais, mnær aint ù na, & nun vuliand prender aque in se lg' dbittæder: schi pô lg' credæder peruair utrô per quella causa, & ls' cuosts chi vaun daia I alla dauous paiær lg' dbittæder cun tauntas früias, & innua che dittas früias sun tschunchiædas, & s'chiantædas⁵¹ & hurdanædas in fain sufficiaint scô s'cuuain: alura scha lg' credæder voul pigliær lg' fain in ls' prôs schi pô el fær & mnær dauend, ma scha lg' credæder nun uules prender in ls' prôs, schi daien alura tæl früias ù fain gnir mnædas in chiæsa dalg dbittæder, & aquô daianè stær & giaschair à nomma dalg credæder nun muantædas infina alg di da San Martin proassem chi vain & ainfra dit term daia lg' credæder tæl fain ù früias mnær dauend otramaing, (68) & scha uschya nun duantes, chia lg' credæder nun hægia plü drets üngiüns sur aquellas. Cun quella declaraunza chia tuottas früias da prôs zieua che cun la fuorma solita sun crudædas in maun e pusaunza dalg credæder poassen gnir aluædas & mnædas dauend, à benèplacit dalg credæder pür chia duainta auns kô la feista da S. Martin.

Cun che respet las früias daien gnir apridschædas.

Statutum est: Chia cura lg' credæder leiua ù maina dauend früias, saia our dals prôs ù our d'taluô, da kô che sü zura vain dischferinzchiô, I daien ls' apridschaduors saimper tæl früias ù fain apridschær considerand & risguardiant cura che sun prainsas oura, cun læng chia lg' credæder ais stô our dalg sieu per lur saramaint tælmaing & in mœd chia ls' credituors s'poassen agiüdær cun lg' lur, & s'hustær da dan.

Dallas früias d'ærs & que chi pertain alò tiers.

Statutum est; chia cura lg' credæder hô prains oura ù haues fat apridschær früias da ærs ù mess & chia lg' credæder

⁵¹ Quaist pled eira cumanzo il prüm cun „asch“, zieua sun quaists custabs gnies s-chassos.

ù eir lg' dbittæder dsches chel füs aggrauô cun aquel apritsch, alura daian è gnir fattas aint træs aquel chi hô arfschieu (69) dittas früias, saia lg' dbittæder ù ün ôter, & gnir mnædas in ün quæl læ, da quella wschinaunchia, ma nun in chiæsa dalg dbittæder, declarand che innua füssen ünqualchi taluôs vöeds in aquella wschinaunchia & chi pudessen gnir imprastôs aquels daien gnir imprastôs⁵² als credituors per metter aint tæl früias ù mess per ün fit humneist per cusailg da apridschaduors, et condüttas dittas mess in taluôs schi daian è gnir scudidas, imzürædas, & suruaisas, mettand auaint als apridschaduors in lg' ün & in lg' ôter læ, numnædamaing scha ellas uignien træs lg' credæder mnædas dauent, saia l scha⁵³ s' gratagias our dals ærs ù our dalg taluô chia ls' apridschaduors saimper piglien timp in considerær, innua chia quellas früias sun prainsas oura, cun læng chia lg' credæder ais stô our dalg sieu & daien tælmaing apridschær, chia lg' credæder s' poassa agiü-dær cun lg' sieu & s' hustær da dan per lur saramaint, et dittas mess condüttas in taluô daien eir gnir aluædas & mnædas dauend ainfra lg' di da S. Martin scô las früias da prôs, tenur da lgies stratüt & nun ôter.

Chia l's credituors chi concuorren à prender oura früias sün l'g di (70) da S. Batrumieu hægian ad inguæl drets.

Str(atüt): chia tuot credituors, chia prandessen ad ünqualchün dbittæder oura in lg' di da S. Batrumieu früias in paiamaint, saian lg' ün lg' ôter inguæls in dittas früias, seguond la ratta dalla somma d'ünmünchün: & aque per tuot aquel di, & non ultra.

Chia nun poassen gnir prainsas oura alg dbittæder plü inauaint früias kô quellas chi creschan in aquel ann sulet.

Ais ordinô: che nun poassan ad üngiün dbittæder da noas cumœn gnir prains oura plü inauaint früias, kô aquellas chi creschen aquel l an da prôs & da ærs: ma innua che füssen prainsas uschiglœ oura, træs oters, ù che nun füssen àbastaunza alg credæder per sieu credit; unguotta taunt main schi

⁵² Ils ultims 4 plets agiunts.

⁵³ „scha“ corregieu our da „schia“ cun tinta pü rezainta.

nun paunè gnir prainsas oura las früias dalg an seguaint, infina taunt che quellas dalg instaunt ann sun prainsas oura.

Additium.

Chia inguæлмаing nun poassa gnir ubliô las früias plü kô aquellas chi peruignen aquel an, & che obligatiuns da früias nun tignen, ùpœia che saien fattas da an in an.

(71) Chia früias da bains à fit nun s' poassan gnir prainsas oura in paiamaint.

Statutum est: che scha ad ünquæl persuna in noas cumœn gnis dô ünquæl tarain à fit, chia ls' credituors da quella persuna nun poassen prender aquellas früias in paiamaint, ma chia rumagnien à requisitiun dalg patrun dalg tarain, ma scha lg' fitalin haues præpi bains, schi daia el sias früias metter d'uart.

Dalg fain chi uain prains oura.

Statutum est; che cura cun apridschaduors ünquæl credæder s'paiand, piglies oura lg' fain, ad ünquæl dbittæder; alura da loander inuia chel l ais prains oura, lg' quæel di nun vo in quint hô el term da spendrær aquel fain quatter dis lg' dbittæder, & la wschinaunchia da loander inuia eir quatter oters dis insequains dand ls danærs, & scha el in spaci da 8 dis nun gnis spendrô, schi ais el alura libramaing crudô in maun & pertaing dalg credæder, lg' quæel pô dit fain alura laschær aunchia 8 dis in maun dalg dbittæder, ôtramaing & scha el in aquel term nun gnis alvô, schi tuorna quel fain in maun dalg dbittæder, et lg' credæder nun s' pô plü paiær aloander oura. Ma è vain declarô, chia lg' credæder da loander inuia (72) chel hô prains oura, poassa aquel di in lg' quæel el hô pigliô oura lg' fain, apreschantær à cuichs, & uschya hol satisfat alg oblig chel ais culpaunt da preschaintær à cuichs.

Da nun uender fain our dalg cumœn et da sieu prêtsch

Anno 1597 mense februario træs ls' hommens da cumœn grand araspôs in Samæden vain ordinô, che da quinder inuia, mæ nun saia licit ad üngiüna persuna da noas cumœn, da vender fain our dalg cumœn, ù ad hommens eisters, per che el vignia mnô our dalg cumœn, auaunt la chialanda dalg mais

january I d'ünmünchia an chi vain & passô las chialandas stetta darchiô in arbitri dallas wschinaunchias dalg cumœn da laschær ir lg fain our dalg cumœn, ù da artigner aquel, & da scumandær, da kô chi pæra plü expediaint, & gniand lg' cas (cura s'vœglia chi gratagia) chi vain laschô vender fain our dalg cumœn, alura saia licit à scodün vendæder da vender per plü pritsch chel pô, uschya però, chia scha el uain vandieu per plü kô per crüzers 6. lg arüp, saia alura licit a scodün terrir aquel da spendrær ù retrær (scha el hô bsüng) per pritsch da crüzers (73) sys, sulamaing, ma scha el vain vendieu plü bun marchiô kô per 6 lg' arüp, alura pô el gnir artgnieu ù spendrô per aquel medem pritsch, chel ais vendieu. Ma in-traunter terrirs nun saia mæ licit da vender fain plü chiær, kô crüzers 6 in scodün pais ù rüp, suot paina per cuntschint-scha dalg dret, zieua la qualitæd dalg fatt. II Declarò p. 8 & 9.

Dalg fain sur lg quæl vain dô danærs.

Statutum est: che quels chi daun danærs sün fain nun daian dær main kô XI vierrers lg' rüp, & scodün chi prain danærs sün fain, aquel daia subit chel ho arfschieu aquels danærs apreschaintær I tæl merchiô ù fain als cuuichs da sia wschinaunchia & ls' cuuichs haun 8 dis spaci, ainfra ls' quæls è paun apræschaintær ls danærs & artgniair aquel merchiô & fain: & nun spendriand ainfra dit 8 dis; alura per lg' auegnir nun hô üngüna persuna da quella wschinaunchia üngiün drets ù pusaunza dà spendrær dit fain. Declarand sü sura chia la persuna chi prenda danærs sün fain, aquella saia ubliæda, da preschaintær aquel merchiô à cuuichs, bain bôd ilg principi, & innúa chel nun lg' fadsches, chia gnis büttô aint als cuuichs per quella chiaschun⁵⁴ ünquæl impedimaint, alura quella persuna (74) chi haues pigliô aint danærs sün fain, & nun lg' haues bain bôd da principi appreschantô als cuuichs ais ubliô da dær lg fain ad aquel chi hô dô ls' danærs, da kô chel hô imprumis & ünguotta taunt main eir als cuuichs per taunta somma, & per aquel pritsch scha els daun ls' danærs, scha ls' cuuichs nun vœglian ceder da lur drets, et lg fain sura lg' quæl vain dô danærs scô sü zura, daia gnir aluò & mnô da-

⁵⁴ Ils ultims 3 plets agiunts.

uend our dalla foarza dalg dbittæder, infina alg di da S. Andrea, scha nun brichia & chia el nun gnis aluô infina alura, schi hô scodün ôter credæder sün quel fain inguæls & nun pyrs drets. |

Dalg timp da spendrær lg fain.

Uain ordinô chia lg' fain sur lg' quæl uignien dôs danærs, ù per myz dals apridschaduors vain pigliô oura in paiamaint, daia valair scodün rüp vierrers XV, & tæl fain pô alura gnir spendrô lg' S. Gialg proassem chi vain zieua, præschaintiand lg' chiapitæl cun lg' interess insemmel, zieua la ratta dalg timp aradschun da 7 per tschient. 7 per 100.

Dalla usüra dalg fain.

Uain declærô chia dalg fain scô sü zura acungüstô, üngiün nun poassa cun lg' aruender aguadagnær plü kô vierrers 2 lg rüp. (75) Ma innua che ls' usürærs vulessen plü kô 2 vierrers, schi nun des gnir tgnieu dret sü sura & gniand⁵⁵ tgnieu dret sün plü granda usüra, schi des tæl dret gnir chiastiô dalg cumœn.

Dals depütôs sur la usüra.

In executiun da quaist stratüt daien inmünchia an gnir tscharnieus, in ününchia wschinaunchia, depütôs, chi fatschen surassen ls' usürærs & acchüsen aquels chi fallan alla superiuritàed, la quæla alla dauous ls' daia chiastiær zieua lur merit.

Dalg timp da aluær lg fain. |

Vain ordinô chia lg' credæder hauiand alchünas früias in pain, poassa laschær aquellas in chiæsa dalg dbittæder infina alla feista da S. Martin: et scha el da loander inuia nun las alves, & haues mnædas our d'chiæsa dalg dbittæder, alura nun hægia el da loander inuia miglier drets kô ôters credituors.

Dalg fit da fain.

Ordinô ais: chia scodün chi dô ù impraista danærs ad ünquælchün per fit da danærs zieua lg' stratüt dalg cumœn, aquel pô eir prender per lg' fit da danærs taunt fain, da quæl, alg quæl el hô imprastô ls' danærs, per (76) aquel pritsch chi

⁵⁵ Ils 7 plets da „gnir“ infin a „gniand“ agiunts.

ais aluô quel an dalg cumœn: mû innua che ünqualchün s'haues ubliô da dær plü fain kô impoarta lg' fit dals danærs à si imprastôs, zieua stratüt, alura per aque chel kô ubliô plü daia el dær fain, ma per cusailg d'apridschaduors da quel læ. Et lg' fain da fit pô giaschair & gnir aluô træs lg' credæder cura che elg ais sia commoditæd, zainza üngiün impedimaint d'ünquæel persuna, & eir zainza ünquæel ôter respet da quæel s'vœglia stratüt.

Arsaluauanza.

Vignien arsaluôs our da quaist stratüt fits da fain chi füssen fats auaint lg datum dalg preschaint stratüt chi ais stô suot lg' ann I dalg signer 1563. in las feistas da Pæschqua, ls' quæels fits uignien & daien gnir saluôs aradschun da 2. crüzers per ünmünchia rüp d' fain, & zieua tuottas soarts d'obligatiuns dallas parts, che saia licit cun conditiun, alg dbittæder, nun vuliand stær ad aquellas obligatiuns da spendrær & liberær tæl fits, dand & restituind lg' chiapitæl.

Dalg fain chi uain uandieu.

Statutum est: chia üngiün fain in noas cumœn nun daia gnir vendieu per main da vierrers XI. per rüp, plü pô el gnir vendieu zieua che scodün acchiatta: et innua ünquæelchün vules vender fain, (77) alura daia el aquel oura auaint tuot apreschantær a cuuichs da sia wschinaunchia, ls' quæels haun quatter dis term da artgniair aquel scha s'cuuignien traunter els⁵⁶ dalg pritsch, & nun s'cuwgniand dalg apritsch alura pô aquel wschin chi venda aquel sieu fain vender ad ün ôter per sia commoditæd, & vandieu chi ais lg' fain ad ün ôter, schi hô darchiô la wschinaunchia quatter dis term da artgniair aquel marchiô & fain, scô el ais vendieu ad un ôter.

Reformatiun uia alg pritsch da fain.

Statutum est: chia in noas cumœn, üngiün nun poassa impinær per main, kô da XV. vierrers lg' rüp, ad inguæel eir chia üngiün nun poassa vender fain, per plü I kô crüzers 6. lg rüp, suot paina da § 6 per rüp. Et aque da scodün timp dalg an nun s'daia üngiün fær ubliær fain per main kô crüzers 3 lg' rüp, paina k. 2. lg' rüp.

⁵⁶ „traunter els“ agiunt.

Chia fain & aldüm nun poassa gnir prains oura siand ôtra rôba.

Træs cumandamamaint [sic!] da las wschinaunchias da noas cumœn vain ordinô, chia fain & früias da fain, & aldüm nun poassa dals credituors gnir prains oura, ne saia paiamaint, ma vignia tgnieu scô chiæsas, hoartz, graun da sem, & ôtras arôbas arsaluædas dalg stratüt als debitaduors; et aque s'incligia siand ôtra rôba auant maun, our dalla quæla poassa gnir satisfat als credituors. (78) Vain eir arsaluô l'obligatiun voluntaria dalg dbittæder in aquaist, scha ella vain fatta, schi pô gnir prains oura tuot las prædittas chiosses scô eir ôtra roba, & la obligatiun fatta daia valair.

Declaraunza sur alchüns dübis dauard las früias.

Anno 1581. Die 29 ianuary, in lg' cumœn pitschen araspô in las Agnias, per declærær alchüns dübbis incirca las früias, las quælas lg' proassem passô cumœn grand hô ordinô che nun saian paiamaint træs commischiun dallas wschinaunchias, hô eir fat quella declaraunza, scha bain lg' fain tenur dalg sur annumnô stratüt nun ais paiamaint; Imperò scha ünqualchün ublies I ù haues ubliô ad ünquæel tæl früias, in cas che lg' gnis prains oura ünquæel sgiüraunza, chia vignia saimper dô cun lg' fuons insemmel sia früia, & uignia inclyt chella saia dæda, nun obstand alchünas obligatiuns chi füssen fattas, ù duantessen, træs ls' debitaduors, dallas früias da quella sgiüraunza auant ün oter ù via ad ôtras persunas, lg' quæel nun daia hauair lœ per las früias chi sun aint in la sgiüraunza, ma per ôtras früias extra la sgiüraunza daien las obligatiuns tgniair, et aquaist s'incligia taunt scha lg' dbittæder uules paiær, kô scha lg' credæder s'vules paiær our da las sgiüraunzas.

(79) Dalg painck & chiaschœl cura è uignen prains oura in alp.

Statutum est: Chia innua ad ünquæelchün dbittæder dalg cumœn gnissen prainsas oura las früias dallas vachias in alp, cun apridschaduors, alura nun daia lg' paing item lg' chiaschœl gras & mægiar, cun lur ratta d'tschigrun gnir apridschô plü kô lg' prytsch che dit pulmains aquel an sun aluôs per danærs dôs sü sura. Et aque scha tæl pulmains füssen sufficiains in lôd d'apridschaduors. Ma scha nun sun suffi-

ciaints alura daianè gnir apridschôs main per cuntschintscha & saramaint d'apridschaduors.

Dalg timp da spendrær pulmaint.

I Statutum est: Chia⁵⁷ aquel alg quæl vain prains oura pulmaint cun apridschaduors ù prain danærs sü súra, poassa aquel spendrær infina lg' prüm di d'september chi vain proassem zieua appreschantand lg' chiapitæl cun lg' interes insemel, sü sura curieu, suainter la ratta aradschun da 7 per tschient. Et aquel chi hô pigliô in paiamaint cun apridschaduors lg' pulmaint des à sieu cuost & sün la paisa da l'alp tæl pulmaint⁵⁸ designô prender: ma ad aquel chi des danærs sü súra, daia tæl pulmaint gnir consignô in sia chiaesa dalg dbittæder, & aquô da nöeff psô, à dan & cuost dalg dbittæder, cun (80) tæl declaraunza chia quel chi prain danærs sün chiaschœl saia culpaunt da dær lg' chiaschœl à sieu credæder, taunt scô el hô, ma scha el nun haues taunt chiaschœl à sieu credæder da satisfær per la summa arfschida, schi saia el culpaunt per ününchia rüp chi amaunchiainten crüzers sys d'interes, et üngiün nun poassa prender plü grand⁵⁹ interes suot paina da florins 50. florins tschinquanta.

Dalg painck & chiaschœl sur l's quæls vignen dôs danærs.

Statutum est: chia innua ünquælchün da noas cumœn piglies danærs ourauaunt sün paing ù sün chiaschœl: alura daia el dær à sieu credæder in lg' debit timp lg' pulmaint chel ho impromis, & in tuot attender, ne s'poassa l'asschiüsær, chel nun hægia vacchias ù nun hægia tauntas vacchias, inuonder chel poassa ù hægia pudieu fær taunt pulmaint, ù nun hægia fat da quella soart d'pulmaint, las quælas schchiüsas vignen sarædas oura: uschya chia quel chi hô prains danærs sur ünqualchi soart d'pulmaint saia culpaunt da dær aquella mademma soart & taunt, quaunt el hô impromis, per aquel pritsch chia dit pulmaint ais aquel an aluô træs lg' cumœn, saimper pulmaint sufficiaint, in lôd d'apridschaduors, ls' quæls apridschaduors, eir scha las pars s'vessa nun gnissen ad acoardt, schi daianè tæl pulmaint (81) partir & sortir inguæl-

⁵⁷ Zieva „Chia“ eira scrit „ad“, pero s-chiasso.

⁵⁸ Ils ultims 13 plets agiunts.

⁵⁹ „grand“ agiunt.

maing intraunter las parts per lur saramaint. II Declar(ati)o circa l's pulmains pag. 9.

**Pretsch dals pulmains da kô chia sun da Ann in ann aluôs
ù miss in pretsch dalg Cumœn grand.**

Ann dalg Cumœn grand.	Chiaschoel grass cun ratta Zgrun Rüp	Chiaschoel megiar cun ratta Zigrun Rüp	Paing crüch la selgua p(er)	Ann dalg Cumœn grand	Chiaschoel grass cun ratta Zigrun Rüp	Chiaschoel megiar cun ratta Zigrun Rüp	Paing crüch la selgua p(er)
1563	34	24	15	1591	42	32	22
1564	33	23	15	1592	42	32	24
1565	33	23	15	1593	—	—	—
1566	33	23	15	1594	48	28	30
1567	33	23	15	1595	54	38	28
1568	33	23	15	1596	52	36	30
1569	35	24	16	1597	54	38	30
1570	35	24	16	1598	54	38	30
1571	35	24	16	1599	52	40	30
1572	36	25	17	1600	54	40	30
1573	36	25	17	1601	56	42	31
1574	36	25	17	1602	58	46	36
1575	36	25	17	1603	64	48	36
1576	38	26	18	1604	64	48	32
1577	38	26	18	1605	58	44	30
1578	39	28	19	1606	58	44	32
1579	40	30	20	1607	58	44	30
1580	40	30	20	1608	58	44	30
1581	40	30	20	1609	60	44	32
1582	40	30	20	1610	60	44	35
1583	40	30	20	1611	60	44	32
1584	40	30	20	1612	60	44	32
1585	40	30	20	1613	60	44	30
1586	42	31	21	1614	60	44	30
1587	42	31	22	1615	64	46	32
1588	42	31	22	1616	60	44	32
1589	44	33	23	1617			
1590	44	33	23	1618 ⁶⁰			

⁶⁰ Il manuscrit cuntinua cullas zifras illa prüma rubrica infin a l'an 1710. Nus nu reproduain quistas, siand las otras rubricas vödas.

(83) Dalla rôba chi ais paiamaint zieua stratüt.

Statutum est: Chia la roba sequainta saia paiamaint zieua stratüt, la quæla cura vain ad aquella schi daia ella gnir apridschæda træs ls' apridschaduors dalg cumœn per lur saramaint.

Fuoder saltz. Sal brün.

Fier laurô.

Boufs sanôs auaunt ün an.

Muois & muoias d'ün an in sü sufficiains.

Boufs tôrs.

Vachias da sys lats & da loander ingiù sufficiaintes da lous sauns, & da la feista da S. Jörg infina S. Michel per lôd dals taxòs I

Aewnas nun chüntschedas ne aruottas, ma intyras.

Chiudyras liædas & nun liædas intyras.

Chiüram d'armains da duos ans in sü.

Tretches da quatter tschinquaismas in sü, & per ün sulet gnierf nun paun è gnir arfödædas.

Pan dalg cumœn. Saiff culô. Sundscha.

Painck. Chiaschoel gras & mægiar, dür & bel.

Nuorsas da merchantia bellas & sufficiaintas.

Aque chi sü zura ais dit dallas vacchias, vain è ordinò che saien plainas, & nun hægian buagio.

(84) Dals sequesters, cura & per che è poassen duantær.

Statutum est: Che per spaisas, ftüras, mercedes, pæias d'artischauns, item Puschlauins & ôters eisters da paick, poassen gnir sequestrôs in noas cumœn in la roba: & aque taunt our zuot, scô suot tet, da scodün timp & di, taunt la feista & nun di da dret, scô uschegliœ di da dret, gualifmaing: menter che la roba & chiosas chi uignien mnædas sün chiauals, ù ôter giუმaints, saien schchiargiædas giu da quels: imperò nun vain præiudichiô, ls' drets d'üna terza persuna træs lg' preschaint stratüt. II Declaratio facta 1605 p. 9. I

Dalg offici dals apridschaduors & innua ünqualchün s'aggraues.

Statutum est: Chia tuots apridschaduors da noas cumœn daien apridschær, zieua la dispositiun dals stratüts per lur saramaint, tælmaing chia ününchia credæder poassa veri-

simelmaing chiatær ls' danærs per tæl chiôssa træs ls' apridschaduors apridschæda. Et innua qualchün s'aggraues d'ünquæel apritsch, alura pô aquel cumparair auant lg' mastræl da quæel læ innua chi uain apridschô, & proponer sieu aggreiuamaint, & lg' giüdizzi daia stær tiers aquel mastræl & dret da cugniuoscher, scha quel (85) apritsch saia iüst ù iniüst; declarand chia innua chel füs iniüst ù surpassaunt, chia quels apridschaduors daien gnir acchiüsôs alg mastræl dalg cumæn in Zuotz, & gnir chiastiôs per cuntschintscha d'ün dret. Ma innua chia tæl apritsch, gnis træs lg' mastræl & drachiüra dalg læ declærô giüst, alura daia quel temerari almantæder paiær scodünas spaisas da dret, ù cun apridschaduors fattas zainza dan da l'ôtra aduersa⁶¹ part.

Scha ünqualchün mnes apridschaduors & alura nun s' uules paiær.

Vain ordinô: scha qualchün mnes apridschaduors ad üni ôter per scouder our da el, & lg' I haues fat apalantær, & alura s'arüwless, chel pæia lg' cuost dals apridschaduors zainza dan dalg dbittæder: Et chia el aquella vouta poassa sursyr da scouder, & alura scouder üna ôtra vouta à tymp commod, à sieu beneplacit.

Dalla pæia dals apridschaduors & mœd da saluær in las pæias.

Statutum est: chia scodün apridschaduors dalg cumæn poassa pigliær per sieu salari, cura chel apridscha ünquæel mobil ù immobil ainfra lg' buæl, infina à ₣ 10. per scodün di & nun plü. Ma innua chia els giessan our dalg buæl da lur wschinaunchia, alura paunè pigliær ün salarj huneist & giüst, per lur saramaint, & tælmaing che (86) nun saia almauntaunza. Ma ultra lur salari ordinari nun daia ls' apridschaduors aggra-uær las parts cun üngiün cuosts, pæsts, ù ôter mœds, ne pigliær ünguotta suot üngiün nûm, scha bain las pars s' uessa ulessen dunær. Et our dalg dit salari daien ls' apridschaduors paiær s'vessa las spaisas chia els faun. Et innua chia ls' apridschaduors seruissen main kô lg' di intyr, alura daien

⁶¹ „aduersa“ aggiunt posterieurmaing.

els eir prender zieua la ratta dalg timp dalg di, zieua la surscritta limmitatiun & bricchia ôter. Item cura chia metten qualchün sur quæl fuons, cuuert dalla naiff, herbas, fain ù ôtras chiosses moblas, sulettamaing per la anteriuritàd, cun arsaluaunza da apridshær à sieu timp, I par tæl fat, scha els nun vaun sün lg' lœ, item per danærs prains in deposit, nun daien ls' apridschaduors prender ünguotta. Et tuot aque chi ais surscrit, daian ls' apridschaduors saluær ne surpassær suot paina da libras 5. bluottas, per scodün apridschæder & excess & giædas. Item per scodünas pars chi ls' dunessen ultra lg' ordinari salari, aque da paiær zainza remischiun.

Argiüt tiers.

Ais ordinô chia ls' apridschaduors uschy bôd chels haun fat lur offici intraunter duos pars, chi daien els taxær lur pæia huneista, zieua la limitatiun dalg præcedaint stratüt lg' quel (87) salari daien bain bôd schbursær in danærs bluots. Milgs inauaunt nun daianè cun üngiün mœd aggrauær las pars cun pæsts, vin, ù ôter extraordinaris cuosts: schi nun dessen è in mœd alchün ir à maingær cun las pars in l'hustaria, scha bain gnissen inuidôs, & aque ne auaunt ne zieua lg' apritsch.

L'g' apritsch dals bains chi uignen prains oura, innua chia el daia duantær.

Statutum est: Chia innua s'gratagiassen alchiünas persunas in noas cumœn à merchantær insemmel & chia stuues træs defet & in lœ dalg danær prender oura ünquæl arôbas, scha lg' ais muaunt in lg' lœ chi stô lg' dbittæder, gnir apridschæda, ma scha el ais immobil in lg' lœ chi uain prains oura & giæscha scha I nun intrauignien ôters paicks intraunter las pars.

L's' apridschaduors nun daien cumprær aquellas chiosas & aroba chia els apridschen.

Statutum est: che ls' apridschaduors nun daien ne poassen cumprær, ne prender üngiünas chiosses moblas ù immoblas, las quælas chia els aquella giæda haun apridschô, & aque ne ls' apridschaduors in cumpagnia ne eir ün d'els in special suot

paina da florins tschinquanta florins 50. in danærs bluots per scodün d'els, & ünquotta da main restituir la rôba cumpræda.
II Declaro srscr. p. 9.

Cura ls' apridschaduors nun füssen à chiæsa.

Str(atüt): che cura ünquæl apridschæder nun füs à chiæsa, et füs bsœng da apridschær ünquælchiôsa, saia mobel ù (88) immobil, alura pô aquels apridschaduors chi sun præschains, scha bain eir füs solùm dick ün apridschæder in lg' lœ præschaint prender tiers se & retscherchiær quæl hôm chi plæscha da quella wschinaunchia chi hô lg' saramaint dalg cumœn chi lg' agiüda apridschær. Et retscherchiô chel ais des ubedir per sieu saramaint à la retscherchiæda paina libras XXV nunobstand legitima schchiüsa.

Dals apridschaduors da Madulain, Feitz & Chiasellas.

Statutum est: chia scodün chi haues da scouder d'ünquæl da Madulain infina à libras tschient libras 100. in danærs bluots quel daia pigliær ls' apridschaduors da Madulain scha els nun hauessen legitima schckiüsa, I & aque taunt da præui, scô ôtra somma: ma scha füs mær somma kô libras 100 scô sü zura; alura daien gnir clamôs tiers ls' apridschaduors da Zuotz. Sumgiauntamaing eir scha füs ün sulet in Madulain apridschæder; alura sumgiauntamaing daia el clamær tiers ls' apridschaduors da Zuotz, arsaluô saimper ls' drets dalg cumœn & dalla wschinunchia da Zuotz, arsaluô eir innua chia ambas pars füssen cuntaintas, alura paun els apridschær, taunt scô ls' sumaglia, arsaluô præui. Et aquaist stratüt hægia eir lœ cun quels d'Feitz incunter quels da Seilg. Sumgiauntamaing lg' apridschæder da Chiasellas clamô (89) tiers el ün ôter chi hô lg' saramaint da cumœn pô apridschær infina à libras XX. in danærs bluots scô sü zura.

Scha ünqualchün in qualunque câs piglies oura plü kô l'g debit füs.

Statutum est: chia innua ünquæl credæder piglies ù fadsches apridschær ad ünquæl persuna plü kô sieu credit nun

füs: ù cun anim da impedir ün ôter credæder, chel nun poassa scouder our da quella persuna, ù træs ôter frôd ù qualunque ôter cas fortuit, quel daia gnir chiastio per trais 3 danærs che el hô scudieu ün, zainza üngiün artichiel.

Dalg debit dalla persuna moarta. Item d'ünquæl fradlaunza paiand auns partizun.

I Statutum est: chia innua ünquæl persuna ilg cumœn passant da quaista vitta, lasches dauous ünqualchi dbits, ù che füs ünquæl fradlaunza chi haues uiuieu insemmel in lg' cumœn, & uules partir, alura daian è ourauaunt ls' artæuels della persuna moarta, ù aquella fradlaunza paiær tuots dbits chi sun cumœns ù duairamaing fær quint cun scodün & s' cuwgnir cun ls' credituors tælmaing che saien cuntains: et innua che els aque nun fadschessen, & partissen auaunt kô paiær ls' dbits: alura ls' credituors & ününchia credæder pô scouder, dalg quæl d'els el uoul, dals hartæuels ù fradigliuns (90) zainza impedimaint alchün scha bain intraunter ls' artæuels ù frars füssen fats ün quæl paicks, ls' quæls paicks nun daien valair, ma daia hauair læ lg' preschaint stratüt saimper; ünguotta d'main ls' hartæuels dalg cumœn daien saimper gnir auisos dals credæders, uschya inauaunt che els tignien & haun aint à maun la roba dals ôters chi nun sun dalg cumœn.

Chia l'g credit daia obuier l'g dbit.

Statutum est: che innua ünquælchiün füs credæder da ünquæl persuna dalg cumœn, & uules scouder our da ella, alura scha lg' dbittæder dsches, chel haues quint cun lg' credæder medem I & lg' clames à confruntær lg' quint: schi daia aquel credæder gnir à quint & obuier & cungalær lg' credit alg debit, zainza contradictiun üngiüna d' ünquæl d'els.

Declaraunza⁶³.

Vain declærô, che la dchiamua poassa inscuntrær lg' dbit, scha la dchiamua ais dalg dbittæder propria & nun cumpræda utrû; per che lg' credit cumprô nun pô inscuntrær lg' dbit, nun uuliand la part.

⁶³ Nota marginela, probabel contemporanea, in tinta cotschna: „A infrà fol. 100 b.“

A cumœn nun daia gnir tscharnieu dobbel.

Anno dalg humaun salüd 1589 adi XVI februari⁶⁴ ad instaunza dalg noebel sapchaint (91) hom Sgn.⁶⁵ Lurainz Wiesel maestræl ordinari da tuot lg' cumœn d'Engadina zura, lg' cumœn pitschen araspô in las Agnias cun sauair & vœglia da tuottas las wschinaunchias; sur & suot Funtauna Merla dalg srscr. cumœn, per obuiær la confusiun, la quæla cun grand dann & dischunur da noas cumœn ais usürpæda in tscherner dobbel mess à cumœn. Nun hauiand respet dallas plü vuschs. Ordinô da kê qui zieua vain: Per lg' prüm che innua in lg' cumœn preschaint grand chi vain & da loander inauous, s'acchiattas, alchün ù alchüns chi s'partandessen da syr incunter la mæx part da wschins ù cuuichs da kê che ünunchia wschinaunchia hô⁶⁶ seis drets (alla quæla træs lg' preschaint⁶⁷, ù huorden nun vain derogiô) tæl I ù tælas persunas uschya contrafadschand, & contrauegnind chi quellas bain bôd, & in ictum daien gnir pandrædas in schkiüds tschient⁶⁸; & priuædas da fe & hunur, & metter in stratüt per diffamædas & la surditta falla da Δ^{ts} 100 daia bain bôd zainza remischiun træs lg' maestræl da cumœn in las fallas preschaintas gnir scritta, & cun las ôtras insemmel scudidas; et lg' instaunt cumœn grand nun poassa in tuot à dittas persunas restituir lur vidauaunt hagida hunur. Ma scha in ünquæl wschinaunchia da noas cumœn vain tscharnieu dobbel, & scodüna part s'per-tenda da hauair lg' plü; chia in tæl cââs lg' maestræl dalg cumœn daia tscherner cun se duos hommens tscharnieus à cumœn per la main sckiüsa: ù scha füssen pars, ün per part (92) per sieu saramaint; & ir in la wschinaunchia dischrepaunta à prender sü las wuschs per huorden & zieua stratüt, & la persuna chi hô las main vuschs, daia esser crudæda in la ditte paina pecuniæla da curunas tschient, & esser priuæda da fe & hunur, in mœd & fuorma scô sü zura; & aque ultra las spaisas chi duantassen dintaunt chia düra lg' cumœn.

⁶⁴ In margina ais rinvio: „2. suprâ fol. 16 a.“

⁶⁵ Abreviazion S cun ‚schnorcal‘ per ‚Signur“.

⁶⁶ Traunter ‚hô“ e ‚seis“ eira scrit ‚che üno“, s-chasso.

⁶⁷ Zieua preschaint ais s-chasso il pled ‚stratüt“.

⁶⁸ In margina Δ^{ts} 100.

Per lg' seguond chia tuot maschkiels ün per chiäsa chi passa XV ans poassa dær uusch. Simel eir aquels chi sun suot chüra da awuôs, & tuochien la æted⁶⁹ da ans XV paun dær uusch. La medemma aradschun haun eir filgs, scha els peculiærmaing possideschen chiäsas propias, scha els sun da taunta æted chia els poassen dær vusch. Schi eir lg bab nun ostand chia el hô partieu oura tuotta la rôba à seis I filgs & infauns, ünguotta taunt main poassa dær vusch.

Officis chi duos ans contins hô hagiou, daia pussær trais ans.

Ais eir fat; per cusaluær la pæsch & sckiur schguardins, in noas cumœn, chia scodün quæl chi ais per duos ans continuôs stô mastræl dalg cumœn in Zuotz ù Samæden ù nudær ù truæder da cumœn aquel dit officiæl che tæl hô hagiou nun daia el hauair in trais ans subseguaints, et passô ls' trais ans pô aquel darchiô surwgnir tæl offici à bain plaschair dalg cumœn; ne eir per aque uain prains dauend chia lg' cumœn nun poassa inmünchia an müdær seis officiæls à sieu arbitri.

Aque chi in lg' præcedaint stratüt vain cuntgnieu dalgs mastræls, nudærs, & truaduors, daia (93) gnir saluô dalg tuot, dals apridschaduors, mess & itschaduors, chia els ainfra trais ans nun daien hauair aquel medesim offici da cumœn.

Da nun laschær balandædas, ne fær spaisas mælnüzas sülg cumœn.

Statutum est: chia lg' mastræl & lg' nudær dalg cumœn ne eir üngiüna ôtra persuna, à nomma dalg cumœn cura s'vô per las wschinaunchias à fær giürær, ù per ôter negocis, nun daia laschær ünqualchi balandædas, ne sün lg' cumœn, ne sün sieu præpi quint, ne eir ôtramaing sün lg' cumœn fær spaisas mælnüzas, & chia lg' mastræl & lg' nudær daien diligiaintamaing innutær las spaisas chia els prenden oura da paiær à nomma dalg cumœn, in lur cudesch da quints, & metter lg' di, mais & causa, per la quæla è sun fattas, I per chia s'vezen chia saien stædas necessarias; mù scha els nun scriuen tiers las dittas circumstantias & chia tæl spaisas nun sun stædas bsügniusas, in aque alura daien lg' mastræl & nudær chi aquellas spaisas haun fat, els s'vessa & our da lur propria arôba tæl spaisa paiær & na lg' cumœn.

⁶⁹ Suot il seguond „e“ ün crötschin aviert da dretta.

Dalg saramaint dalg maestræl dalg cumœn.

Statutum est: chia scodün chi vain tscharnieu in maestræl dalg cumœn sur punt ôta, daia giürær cun dainta stendida à Dieu la Seinckia Trinitæd, chia el uœglia esser ün bun & giüst maestræl per scodüna persuna taunt eister kô terryr, & ad üngiün partischaun, defender & parchiürær ls drets & utilitæd dalg cumœn, & esser auaunt dans da (94) quel & obuiær à buna fe' & zainza frôd, nun rischguardand amur, temma, ôdi, arœfs, premgias, guadaing, dan, amicitia, inimicitia, ù tæl chiôssa simla.

Cura l'g maestræl tain bachietta.

Statutum est: chia tuottes voutes chia lg' maestræl tain bachietta, seziand in l'g lœ consuet per administrær jüstia, alura scodün hòm daia taschair cura lg' mess clamma suot paina da gliwras tsching, in danærs bluots, & ultra, per cuntschintscha dalg dret.

Dalla autoritæd dalg maestræl da Zuotz.

Statutum est: chia lg' maestræl da Zuotz, per la dischobediynzchia fatta auaunt lg' dret, dals truaduors ù da quels chi dependen in dret; poassa & daia s'uessa scriuer aint la falla tenur dalg stratüt, zainza l intard & ôtra sentynzchia dalg dret.

Sumgiauntamaing eir chiastiær ls' truaduors, scha els nun saluessen stratüt, & la medemma falla s'vessa tenur dalg ôter stratüt, ls' scriuer aint zainza surtratta. Item dumandand & aggiauüschand santinzchia, dalg dret, pô & daia lg' maestræl da scodün truæder, scha el bain nun ais amussæder, dumdær sentynzchia zainza contradictiun.

Cura l'g maestræl daia chiastiær per fallas.

Statutum est: chia lg' maestræl dalg cumœn sur punt hôta daia chiastiær per fallas in tuot lg' cumœn per sieu saramaint, scumbôd chia lg' vain denuncias, ne daia schinagiær ad üngiüni, ne à terrirs, nè a fullastyrs saluand saimper stratüt.

(95) Dalla autoritæd dalg maestræl da Samæden & sieu lötenent & ôter.

Statutum est: chia lg' maestræl da Samæden hægia quella medemma autoritæd, da fær paiær sur Funtauna Merla la

quæla hô lg' mastræl da Zuoz suot Funtauna Merla, & scha ünquachün nun vules paiær cun lg' mastræl da Samæden, daia gnir pandrô in Zuotz, in læ dalg dret, & paiær tuottas spaisas è dans chi duaintessen træs la dischobediynzchia da quel chi nun uules paiær. Et lg' præschaint stratüt s' daia eir inclyr, da tuots löetenents in tuot lg' cumœn.

Da nun dunær la marchia dalg mastræl.

Cura è d'hais per acchiâtô, & chia ls' truaduors in Seilg ù Syluaplauna, nun fussen præschaints: alura ls' apridschaduors paun fær paiær. |

L's mastræls nun daien prender part ù resegnian la bachietta.

Statutum est: chia ls' mastræls aint ilg cumœn dintaunt chia els sezen à tignier bachietta per dær dret intraunter alchünas pars, nun daia intraunter quellas demonstrær üngiüna part ne cun dits ne cun fats, ne cun l'üna ne l'ôtra part ir in cusailg; & uschya fadschiand ne pigliand part, schi paun els syr & tigner bachietta juridiciæla, & derscher zieuua la üsaunza solita, mü innua chia ls' ess inclinassen cun fats ù plæds tiers l'üna ù l'ôtra part; alura daien els per quella causa resignær la bachietta in maun da sieu löetenent quel nun hægia ne piglia part, & ls' mastræls daien saimper dintaunt che s' (96) santynzchia, tsch'sær, ne stær in sentinzchias in ciuil; arsaluô cura chia elg ais da spartir: alura duaint' è sparta per cuntschintscha dalg dret.

Dalg saramaint da Truaduors.

Statutum est: chia daia gnir dô lg' saramaint als truaduors, træs lg' mastræl in aquaist möed: chia els vœglian udir plaunt & rispoasta dallas pars, sumgiauntamaing eir lg' stratüt, & sur tuottes chiosses sentynzchiær da kô chi ais giüst zieuua stratüt, cun expressa declaratiun chia els daien intyramaing saluær stratüt & aquel d'üngiün chiantun præterir, scha bain lui conscientias füssen incunter: Ma in differenzchias, in las quælas nun ais qualchi stratüt: ünguotta taunt main judichiær, aque | chi pæra apussaiuel à lur conscienzchias, & in tuottes chiosses considerær la dexteritæd ù poick sauair dallas

pars tælmaing chia la giüstia per se suessa nüda hægia lœ & væla. Et tuot las surscrittas chiossas daien ls' truaduors fær & saluær per lur saramaint scô sü zura.

Dals truaduors dallas wschinaunchias pitschnas.

Statutum est: chia in aquellas wschinaunchias innua chi ais abundanza d'hommens sufficiaints; schi s'daia hauair resguard da nun tscherner ls' apridschaduors dalg cumœn, in truaduors, ma scha els gnissen tscharnieus, alura daien els seruir prümma innua chia els vidaunt sun ordinariamaing træs lg mess auisôs.

(97) L's truaduors zieua chia els sun banieus nun daien acusgliær ne l'üna ne l'ôtra part.

Statutum est: Chia l's truaduors zieua chia els sun banieus per arender dret sün ün qualch differentia, chia els nun daien acusgliær ne l'üna, ne l'ôtra part suot paina da florins tsching per scodün chi contrafadsches & giædas.

Dalg mœd da proceder cun dret.

Statutum est: Cura duos pars vœglien drachiær insemmel; alura daia lg' plaundsçæder lg' prüm dumandær sieu amusadur, & alura eir lg' respondæder lg' sieu; & confirmôs che sun ls' amussaduors, daia lg' plaundsçæder hauair sieu cusailg cun lg' sieu amussæder, & ün dals ôters præschains truaduors chi ad el sumaglia, scha sun tauns l chia eir lg' respondæder poassa eir hauair lg' sieu, cusglyr præschaints: zieua chia lg' plaundsçæder hô fat sia dumanda: alura pô eir lg' respondæder hauair sieu cusailg, & dær rispoasta; alura zieua chia lg' dret hô hægieu segrettamaing cusailg sur las aradschuns dallas pars, daia fær auertamaing sentinzchia.

Quels chi drechian daien asgiürær per l's cuosts.

Statutum est: chia quel chi uoul drachiær taunt terrir scô fullastyr, saia culpaunt auaunt tuot da asgiürær per ls' cuost chi duantessen cun dret, auaunt gnir dô üngiüna ôtra banida.

Kô daia gnir aueart concepta sentenzchia.

Statutum est: cura ls' truaduors haun udieu plaunt & rispoasta, cun tuottas aradschuns dallas pars, pardüttas, (98) in

scrit ù viua vusch; alura pô lg' maestræl dumandær ün, quæl chia el vout dals truaduors, & l'g dumandô pô hauair cusailg dals ôters truaduors; alura scodün truæder daia auertamaing dær sia santynzchia.

**Infina che grô l's truaduors nun paun sentinzchiær intraunter
alchünas persunas.**

Statutum est: chia cura füs ünqualche differentia auaint lg' dret, chia las pars chi drechian ù üna suletta da quellas poassa sch'dir & büttær oura ls truaduors chi sun frars, ù filgs d' frars, ù da srours; sungiauntamaing barbas ù cusdrins & eir suwrins da la contrapart, aque ais lg' ters grô taunt d'affinitæd kô consanguinitæd per cuntschintscha dalg dret, la quæla cuntschintscha daia esser chia ls' truaduors in dit grôs ù plü ardaint paraints, taunt d'affinitæd kô consanguinitæd l nun daien santinzchiær incunter uœglia dalla part alla quæla els nun pertignen; mù innua las pars uulessen sch'dir ls truaduors chi plü dalœntsch füssen parains kô sü zura vignien amanzunôs per ôter respects, daia alura stær in cuntschintscha dalg dret, da sarær oura tæl truaduors & substituir ôters ù brichia saimper per lg' saramaint. Et tuot las surscrittas chiosses daien gnir inclyttas dick in ciuil, mù in criminal daia gnir saluô scô infina in huossa ais stô l'üsaunza.

Vain declærô: chia ls' truaduors s'cuntaintand la part, à la quæla els nun pertignen, chia els saien intgnieus da santynzchiær, & la part alla quæla els pertignen nun ls' poassa schbalzær.

(99) Dals truaduors chi uignen subrogîôs in læ dals oters.

Statutum est: chia cura interuegnis chia ünqualchün gnis tscharnieu truæder in ün qualchi speciæla⁷⁰ causa, in qualunque læ dalg cumœn saia, daia lg' maestræl da quel læ dær lg' saramaint ad aquel truæder, scô s'soula dær als ôters truaduors depütôs sur ann, & aque eir scha quel truæder haues uschyglœ lg' saramaint, lg' quæl aquaist stratüt nun impedescha per ün-giüna via & ünguotta taunt main daia giürær scô sü zura.

⁷⁰ Zieva quaist pled eira il prüm scrit „persona“, s-chasso.

**Scha intraunter⁷¹ ünqualch wschinaunchia iuridica gnis litigiô
in quaunt grôs truaduors poassan santinzchiær.**

Statutum est: chia cura intraunter duos wschinaunchias juridiciälmaing gnis litigiô, alura paun santynzchiær l tuots truaduors, taunt tscharnieus kô depütôs chi parainten ad aquellas wschinaunchias, ilg terz grô da saunck ù affinitæd, mù na plü ardaint, in lg' areist nun derogiand alg contrascrit stratüt.

Scha ünqualchün dumandas plü truaduors.

Statutum est: chia cura ünquælchüna differentia gnis dispütæda suot iüdischs ù cuuichs, suot ù sur Funtauna Merla, & chia ambas parts, ù dick l'üna dumandassen plü truaduors dalla plaiff ù da tuot lg' cumœn; alura daia stær in cugniuschintscha dalg dret da clamær plüs ù brichia, auaunt dær santynzchia definitiua; ma zieua sentinzchia tratta nun vain admiss tæl dumanda.

Dalla banida dals truaduors da Zuotz & Samæden.

(100) Statutum est: chia cura füs ünquæl banida dalla plaiff da Zuotz ù da Samæden, ù da tuots truaduors dalg cumœn, alura daian è gnir & esser præschaints in lg' læ dalg dret in Zuotz ù Samæden: alura che sun banieus suot paina da vaing à tsching gliwras lib. 5 per scodün truæder & giædas: & aquella paina daia gnir scritta in lg' quadern dalg cumœn, zainza üngiüna remischiun. Sumgiauntamaing tæl negligiaint des paiær las spaisas dallas pars, per causa da tæl dischobediynzchia, & nun hauair üngiüna pæia, et eir esser culpaunta allas pars gliwras tsching libras 5 bluottas; arsaluô saimper la foarza da Dieu, & legitima schkiüsa dals truaduors. Et lg' mastræl da Samæden, seis lætenents, mess, & tuots ôters giürôs daien acchiüsær ls' truaduors depütôs à Samæden per las surscrittas negligentzias alg mastræl da Zuotz.

⁷¹ „intraunter“ agiunt.

Credituors daien fær inmünchia ann quint cun lur debitaduors.

Vide supra 90 b.⁷²

suprà fol. 17, a.⁷³

Statutum est: Chia scodün dalg cumœn chi füs ù s'per-
tendess da esser creditur d'ünqualchi persuna dalg cumœn,
aquel dess cun sieu gichiaint dbittæder üna vouta lg' ann
fær quint: ôtramaing, scha el nun lg' fadschess inmünchia
ann⁷⁴, schi daia el appruuær sieu credit cun pardütts & legi-
timas scrittüras⁷⁵, ù duairamaing fær zainza lg' credit du-
mandô: Ne vain eir derogiô træs aquaist stratüt seguaint: ma
vain laschô ammanduos tiers lur inclyt. Vain argiüt tiers,
chia ls' dbittaduors nun saien culpauns ünguotta da quel ann
in uia als credituors chi nun uulessen fær quint inmünchia
ann, & nun daia sü sura gnir tgnieu quint, arsaluô legitim im-
pedimaint. II Srscr. stratüt ais annullo. A(nno) 1605. pag. 10.

(101) L's quaderns da speciels da quints.

Statutum: chia scodün dalg cumœn chi tain quadern, in
lg' quæl el scriua seis quints, dalg dô & artschauer aquel
daia scriuer da læ in læ, lg' di, ann, & la causa, sün aque chia
s'veza chia saia lg' vaira aque chi ais scrit, uschyglöe scha
uschya nun ais annotô ününchia chiôssa: à tæl quaderns
nun daia gnir dô fè, ù credit.

Kô daia gnir saluô impromischiuns à fullastyrs.

Statutum est: chia scodüna persuna da noas cumœn chi
impromettes qualchiossa à fullastyrs, daia saluær che chia el
hô impromiss in tuots möeds & paicks da kô chel hô impro-
miss, & lg' dret daia attender chia que duainta. Arsaluô,
innua che ünqualchün hauess impromiss danærs bluots, & nun
hauess, in aquel câas ls' credituors eisters s'daien paiær oura
da la rôba, I & chiôsses dalg dbittæder, chi daien gnir apri-
dschædas in læ dalg danær, da kô chi stouuen eir fær la
glieud da noas cumœn, zieua la fuorma dals præcedains stra-

⁷² Annotaziun marginela cun tinta cotschna.

⁷³ Annotaziun marginela cun tinta naira.

⁷⁴ „ann“ agiunt.

⁷⁵ Il prüm eira scrit „schküsas“, s-chasso.

tüts & seguaints, in lg' quæel puoinck ls' eisters nun daien esser præferiëus als noass, & t innua ünquæel eister uules scouder our d'ünquæel persuna dalg cumœn absaint dalg cumœn, in que tymp alura daia aquel eister dær üna sgiürtæd in lg' loë per lg' dobbel dalla somma la quæla el dumanda & scouda infina à taunt, chel tuorna darchiô aint in lg' cumœn.

Exceptiun; Ma lg' præcedaint stratüt nun daia derogiær ad ünquæel stratüt seguaint, dauard las sgiürtæds, las quælas nun tignen, lg' quæel saia lg' prüm arguardô.

Kô fullastyr̄s daien gnir saluos in noas cumœn.

Ais fat chia fullastyr̄s chi merchiainten cun (102) gliëud da noas cumœn, daien in tuotta noassa drachüra sur punt hôta gnir saluôs & attratôs in aquel mœd, chi uain tratô & saluô la gliëud da noas cumœn in las drachüras dals fullastirs. || Hic inserendum est statutum de Extraneis pag. 10⁷⁷.

Drets & credits eisters nun daien gnir cumprôs.

Statutum est: chia üngiüna persuna dalg cumœn poassa ü⁷⁸ daia cumprær ne prender ünquæel aradschuns ù drets d'ünqualchi persuna fullastyra incunter qualchün dalg cumœn, in dan da quella persuna dalg cumœn lg' sumgiaunt ungiuna persuna del cumœn⁷⁹ pô dær ù prender ünquæel drets ù credits sün ünqualchün dalg cumœn zainza sauair & vœglia dalg dbittæder, upœia che duainta cun apridschaduors. Cun quaista argiunschida chia lg' dbittæder poassa paiær lg' credit cumprò our d'ün ôter, ad aquel chi hô cumprò ù pigliò, cun quel las chiosses & medemma valur, cun las quælas dit credit ais cumprô. |

Dalg impraist dô ad hommens dalg cumœn extra lg' cumœn.

Statutum est: Chia innua ünqualchün dalg cumœn innua che s'vœglia imprastes danærs ad ünqualchi dalg cumœn, veziand chia tæl fô mæl seis fats, & bütta via lg' sieu mæl marchiantand, cun dunauns schuergugnædas ù otramaing:

⁷⁷ „Hic“ etc. annotaziun marginela.

⁷⁸ Zieva „ù“ eira scrit „væla“, s-chasso.

⁷⁹ Ils ultims 6 plets agiunts.

aquel chi uschya impraista daia scouder & recuperær lg' sieu, in lg' lœ chel hô imprastô scha el pô, ma scha el nun pô schi fatscha zainza & hægia patientia.

Scha ünqualchün dalg cumœn habitand our dalg cumœn marchiantes ünqualchiossa cün qualchün dalg cumœn innua che ün daia tscherchiær.

Statutum est: che cura è füss ünqualchün dalg cumœn habitand in aquel tymp oura dalg cumœn, (103) lg' quæl fadschess ün quæl marchiô ù cumpres ünquælchiossa, & ls' credituors uulessen alura esser paiôs aint in lg' cumœn our dalla rôba dalg dbittæder: in tæl cââs scha ls' proassem dalg dbittæder nun uulessen aque conceder voluntariamaing: alura daian è aquels credituors scouder lg' lur, & tscherchiær innua che tæl contract ais fat: arsaluò innua aquel dbittæder nun awdes plü in aquels lous, alura saia arsaluò in cuntschintscha dalg dret. II uide sup(ra) fol. 39.

La impromischiun da arleuer⁸⁰ zainza dan nun væla.

Ais ordinô: chià üngiüna persuna dalg cumœn nun poassa fær ubliær üna ôtra dalg cumœn, chia ella lg' hoasta da dan per ünquæl exess incunter lg' cumœn ù per ünquæl dbit ôter via ad ünquæl ôtra persuna dalg cumœn, et scha bain tæl impromischiun duantès, schi nun daia ella valair, ôter scha ünqualchün dalg cumœn I imprumettes da releuær ünquæl eister, per ünquæl dbit via alg credæder dalg cumœn zainza sieu dan: alura in aquel cââs, aquel impromettadur daia ad aquel dalg cumœn saluær & hustær lg' eister da dan in tuot & per tuot da kô chel hô impromiss.

Sgiürtæds nun tignen.

Statutum est: chia innua ünqualchi dalg cumœn duantess sgiürtæd, imprumettes, ù füs principæl dbittæder per causa da quæl somma ù dbit, per qualchün dalg cumœn, ù ünquæl persuna fallustyra: alura aquel, scha el da vœglia nun uules saluær la sgiürtæd ù impromischiun, schi nun daia el gnir strit cun dret da saluær, schi nun daia gnir tgnieu zuond bri-

⁸⁰ Suot il seguond „e“ ün crötschin, aviert da dretta.

chia dret sü sura. Imperò uignen prains oura aqui las sgiürtæds auaunt lg' datum da quaist stratüt via alg fullastyr, quælas nun s' paun hustær cun lg' (104) soprascrit stratüt; ma dessen attender sgürtæd zieua la impromischiun. Item ôtras sgürtæds per ôter negocis & fals, scô è uignen in ls' surscrits & ainfrascrits stratüts expressas, uschya vignian è eir prainsas oura aqui, las quælas daien hauair lur læ tenur dals ôters stratüts. **Declaraunza.** Sumgiauntamaing s' inclygia dallas s'giürtæds dalg cumœn chi faun s'giürtæd pereisters, las quælas sgürtæds daien & paun gnir strittas cun dret nun vuliand da uœglia saluær la sgiürtæd fatta auaunt lg' datum da quaist stratüt scô sü zura, in las quælas lg' præschain stratüt per üngiüna via nun hô læ. II Reformò pag. 11.

Dals itschaduors da cumœn, & lur offici.

Statutum est: chia scodün itschæder da cumœn daia cum-partir las fallas taunt chi sun in sia wschinaunchia, scô oura; gualifmaing als credituors per sieu saramaint & nun prender per sieu salari l plü kô ün vierrer per scodüna gliwra; arsaluô innua che füs ünquæl credæder & dbittæder per aque che paun obuier lg' ün lg' ôter nun poassa el prender ünguotta. Sumgiauntamaing lg' itschæder dalg cumœn, lg' quæl chi intraguida sün ün ôter itschæder dalg cumœn; mù na sün persunas dbittædras, per que nun pô el prender ünguotta. Mylg inauaunt daia scodün itschæder dalg cumœn ainfra di & mais, hauair adrizô via & schkiœs tuot seis credits. Sumgiauntamaing eir ls' credituors dals itschæders: scha nun brichia, & chia els in aquel spaci nun haussen scudieu, alura nun hægian plü drets da scouder. Item, üngiün itschæder dalg cumœn nun daia cumprær ünquæl fallas in ceglas oura dals credituors dalg cumœn. Et las surscrittas chiosses tuottas & scodünas, daien ls' itschaduors dalg cumœn obseruær, (105) suot paina da flurins dysch per ününchia itschæder & giæda, & ultra per cuntschintscha dalg dret.

Dals itschaduors speciæls, & à chi persunas è paun gnir dôs.

Statutum est, chia nun daia ad üngiüna persuna dalg cumœn gnir dô itschaduors, arsaluô ad orphans, pitschens,

vaidgues, & à persunas chi nun haun intyr sen & intellet, als quæls paun gnir dôs itschaduors per cuntschintscha d'ün dret. Mylg inauaunt scha sun eir uschyglöe famailgs ordinaris, aquels paun eir esser itschaduors da lur patrums zainza impedimaint dalg surscrit stratüt.

Dals itschaduors da cumœn.

E vain mylg inauaunt ordinô: chia scodün itschæder dalg cumœn, daia, cura chia el artræia las cedlas dalg cumœn, metter tiers lg' di, mais & ann, & simel eir ls' nudærs dalg cumœn, & scodün | itschæder daia lg' prüm intraguidær ls' credituors da sia wschinaunchia sün lg' cumœn, sün las fallas chi sun in sia wschinaunchia: uschya chia ls' dbits da scodüna wschinaunchia lg' prüm inscutren als credits da quella mademma wschinaunchia & scha alura l's credits nun paun satisfær als dbits: schi duainta scô infina in huossa ais saluô. Mylginauaunt chia tuottas fallas chi uignien dædas, dals itschaduors uignen scoasses auaunt S. Michel, da quel ann; ù alg main chia quels credituors fatschen in quel term constær alg mastræl da Zuotz, chia els hægian uulieu scouder, ma nun hægian achiattô paiamaint: alura saia culpaunt lg' mastræl aquellas fallas chi nun s'haun pudidas scouder da scriuer aint ilg quadern dalg cumœn, ma siand passô lg' dit term nun saia culpaunt lg' (106) mastræl, ne poassa scriuer aint dittas fallas.

Da ordinær in scödünas wschinaunchias termaduors & prasürauns sur l'g præui.

Statutum est: chia ününchia wschinaunchia hægia libertæd da depütær infina à set⁸¹ termaduors, ù prasürauns, chi hægien authoritæd da metter terms in sieu territori & na ultra, seguond lg' mœd chi ls' scriua auaunt lur wschinaunchia, arsaluò saimper ls' drets dals instrumaints intraunter els, sur & suot Funtauna Merla: eir nun præiudichiand ls' drets dalg cumœn, ù d'ünqualche terza persuna.

Dallas affitædas dalg præui.

Statutum est: chia scodün hòm poassa & væla aluær uia ù affitær, & dær à fit sieu præui bain, à chi el uoul &

⁸¹ In margine la zifra „7“ in tinta cotschna.

plæscha zainza impedimaint da seis proassem, da kô chel s'cuuain dalg fit. I

Dalla præscriptiun dalg tymp vulgiærmaing dalla tegniüda.

Statutum est: che cura s'vœglia che füss ünqualchi dalg cumœn chi füss stô & füss in tégnüda & reæl posses d'ünquæl præui bain ù d'ünquæl drets per ans X dysch immediædamaing & continuædamaing, seguaints, quietamaing & zainza impedimaint: che aquel da loandar inuia tæl præui & drets giôda & posseda in saimper zainza impedimaint d'alchüna persuna & zainza suruaisa dalg apritsch. Salff & arsaluô ls' drets dals bains chi sun aschantôs via per annuæl fit ù usche-glœ impinôs. Simmelmaing eir ls' drets da hiertas, allas quælas nun vain derogiô per lg' præschaint stratüt.

Da spoardscher las ôuas da assauer⁸² ls' bains proasmaunts.

(107) Statuieu ais è: che scodün wschin aint in lg' cumœn, saia culpaunt, da dær & spoardscher ôua per assauer lg' bain prossmaunt dalg ôter chi nun hô oua: sumgiauntamaing eir lg' zuolg, sün lg' mender dan da sieu bain; paiand imperò tæl drets & zuolck per cusailg d'apridschaduors; aque ais ls' drets da l'ôuua dæda & zuolck.

Da awrir l's zuolcks vylgs.

Statutum est: che scodün chi hauess præda aint in lg' cumœn, træs la quæla füssen da vylg innò stôs zuolcks da mnær oua; aquel saia culpaunt tæl zuolcks darchiô da awrir & chiauær sü træs aquels prôs, aumpels, & sufficiaints per cusailg da cuuichs.

Da fær las saiffs in l's bains d'spæra l'g buæl.

Statutum est: chia l's cuuichs da wschinaunchia I in wschinaunchia daien chiürær, fær chia ls' wschins & hommens chi haun bains spæra las vias üsaiwlas, & dintuorn lg' buæl fatschen saiff intuorn tæl bain, & innua chia ls' cuuichs aque nun fadschessen: alura incuorran è in paina da gliwras tsching, per ününchia giæda our da lur æгна rôba & ünguotta d'main saien ubliôs scô sü zura.

⁸² „e“ cun „crötschin“ sco annot. 69, 80.

Chia nun daia gnir chiauô intuorn ls' terms.

Statutum: chia dapartuot in noas cumœn, in prôs, hoarts, ærs, & ôter lous da partuot intuorn ls' terms circuidamaing daia gnir laschô aumpleza d'üna terza dalg pass da pann lg' fuonds nun amuantô, zainza arær, schkiampær, chiauær, ne ôter fær: per che ls' terms nun luotzchian & nun giaiien oura paina crüzzers dudesch per ünmünchia term.

(108) Dalg præui che ün hô in üna ôtra wschinaunchia & ôtras pertgnintschas.

Statutum: che innua füs ünquæl persuna dalg cumœn chi hauess ünquæl præui our da sia wschinaunchia in üna hôtra chi nun füss cuffina à sia wschinaunchia: scô che füs qualchün suot Funtauna Merla, chi haues præui sur Funtauna Merla, ù scunter, scha füs ünqualchi da Schlerina chi hauess præui in Byuer, ù alg incunter sumgiauntamaing, saia chia el hauess infina in aquô tæl præui artô, cumprô, ù cun che s'vœglia ôter titel surwgnieu, ù per lg' auegnir artes, cumpres, ù cun qualch ôter titel surwgnis; chia quel præuj daia el saimper giudair cun pæschk, alps, & tuot ôter drets in aquella wschinaunchia, in la quæla el gïescha: sumgiauntamaing daia el sustgniair la grauezza da las lauuors alps, paschk, & tuots inchiargs, l inguælmaing scô tuot ôter præui da quella wschinaunchia zieua la ratta. Mû las wschinaunchias chi sun cuffinas, scha ellas in tæl câas saun l'üna cun l'ôtra bain s'cuwgnir, bain saia, scha nun bricchia, chia poassen adruuær remeidi dalg dret. Et las soprascrittas chiosses tuottas sun fattas nun derogiand als drets d'instrumains, santynzchias, cuwgnintsches, partizuns, ù d'ünqualchi obligatiuns chi füssen fattas, ù füssen intraunter ünquæl wschinaunchias speciælmaing, las quælas per lg' preschaint stratüt vignien saluædas nun aruottas & saluas.

Dalla spandræda dalg præui vandieu ù impinò.

Statutum est: chia cura ünquæl persuna aint in lg' cumœn vendes ünquæl chiæsa, ù præui, bain, ù impines, & chia lg' contract da quella vensa füs (109) sarò, & apridschô lg' præui

bain, scuuert dalla naiff & fat la intyra somma dalla vensa: alura pô scodün vendæder spendrær aquella tæl vensa, ainfra di & ün ann, computand aquel an & di, dalg di inuia, ilg quæl che træs apridschaduors ais stô apridschô scô sü zura, alura scha lg' vendæder sco sü zura nun spendress schi haun⁸³ seis frær, sour, filg d' frær & d' sour legitim & da loander inuia saimper lg' plü proassem in lôd dalg dret, ün mais term zieua lg' surscrit di & an, da spendrær tæl vensa fadschiand à sieu præpi nôm, & cun seis danærs, uschya chia scodün chi pô artær ls' bains vendieus væla eir als spendrær zieua la propinquitæd dals grôs scô sü zura, consigniand alg cumpræder tuot aque chia el hô schbursô, saia in danærs bluots ù in òtras chiosses scô aqui zieua insemmel cun lg' pritsch dalg instrumaint dalla venza. | Et lg' prüm vendæder pô ainfra di & ann chiauær & prender tuot nüz chia el pô, lg' quæl chi eir ad el peruain cun qualunque mœd & tæl utilitæd pô chiauær da tæl præui ù chiaesa træs el vendida.

Dun.

Et zieua che tæl venza, in mœd sco sü zura ais apridschæda, alura pô lg' cumpræder argiunscher alg vendæder, in præsentia dals apridschaduors alla somma apridschæda, quaunt chia el vœul, & aquel chi uœul spendrær ais culpaunt da consinær alg cumpræder taunt la somma argiütta in præsentia dals apridschaduors, kô la somma apridschæda.

Mylg inauaunt lg' proassem scô sü zura pô spendrær ainfra di & ann zieua che ls' bains sun apridschôs & chi ais fat la intyra venza, scha el hô notitia da tæl venza, ma scha el nun saues per cuntschintscha (110) dalg dret. Chia scha tæl venza in mœd surscrit nun gnis spendræda dalg vendæder, ù proassem scô sü zura, alura pô giudair lg' cumpræder aquella venza per lg' prüm ann & eir lg' tymp seguaint.

Mà lg' cumpræder nun daia dær main alg vendæder, kô que chi ais apridschô træs ls' apridschaduors, scha bain che s'haussen cuwgnieus per main, lg' quæl paick per üngiüna via nun s' daia saluær.

⁸³ Ils ultims 10 plets agiunts in margina.

Item scha lg' prüm cumpræder paies aquella venza in tuot ù in part cun muaglia la prümma vaira per cusailg d'apridschaduors: alura pô aquel chi uoul spendrær eir dær muaglia per cusailg d'apridschaduors immediædamaing infina alla feista da S. Petri subseguint; ù in lœ dalla muaglia dær danærs ainfra di & an, scô sü zura. I

Ma scha lg' cumpræder des muaglia & nun fadsches apridschær aquella; alura pô lg' spendræder cussnær eir alg cumpræder muaglia, ainfra di & an.

Ma scha lg' cumpræder nun fadsches apridschær ls' bains cumprôs træs ls' apridschaduors dalg cumœn, alura pô lg' proassem spendrær cun paiamaint zieuâ stratüt.

Item impinædas da chiasamaints & præui paun eir dals proassem gnir spendrædas zieuâ tenur dallas chiartas d'impinaschuns.

L'g surscrit mais vain aqui compütô trenta dis.

Eir lg' cumpræder scha tæl venza ais spendræda d'ünquæl proassem, ais saimper culpaunt da attender alg vendæder que ch'el hô impromis: vignien arsaluôs alg cumpræder seis drets, via alg spendræder; (111) uschya chia scodün spendræder chi s'vœglia, saia ubliô da dær üna sufficiainta süiartæd alg cumpræder da satisfær alg vendæder in tuot, tenur dalg marchiô, et lg' prüm de releuær lg' cumpræder da dans.

II Declaratio srscr. & additio, pag. 11.

Declaraunza dalla spendræda.

Statutum est: chia innua ünqualchün cumpres præui bain, chi gnis da diuers tscheps, & chia lg' proassem dalg bain dick d'üna vard uules spendrær dick ls' bains chi uignen da sieu tschep; alura uuliand spendrær, schi ais el culpaunt da spendrær la intyra venza insemmel & in üna giæda fatta vuliand aque lg' cumpræder.

Declaraunza chia lg' spendræder fatscha à sieu præpi nom.

Statutum est: chia chi s'vœglia, chi uoul spendrær ünquæl venza, taunt kô proassem chia el I daia giürær, uuliand aque lg' cumpræder, chia el fatscha à sieu præpi nôm, & cun seis danærs, et cura che s'acchiatas à tympt à gnir che ün-

quæ l spendræda füs fatta incunter stratüts, chia tæl spendræda saia saimper ünguotta.

Dallas partizuns da chiasamaints.

Statutum est: chia ünunchia wshinaunchia dalg cumœn poassa & daia fær priuædas ordinatiuns & luamaints, seguond las quælas duainten las partizuns dals chiasamaints (fadschiand aquellas generælas & inguælas, nun præiudichiantas, ne partiælas) à lur bain plaschair, quæls luamains scödüna drachüra dalg cumœn saia culpaunta da saluær & fær saluær scô ôters alluamains dallas wschinaunchias, tenur dalg stratüt.

(112) Dalla suruaisa & spendræda dals chiasamains.

Statutum est: chia tuottas chiæsas ù habitatiuns da huossa inuia daien gnir æstimædas træs ls' apridschaduors, & alura s' poassen suruair & spendrær scô ôter præui bain, nun præiudichiant ls' drets da hartær, & aquel chi hô la meer⁸⁴ part in dittas chiæsas paun spendrær tuotta, uscheglœ bricchia.

Chia aint in apritsch da fuons saia saimper la mêt part dals apridschaduors.

Statutum est: Chia cura duainta ünquæ l marchiô intraunter alchünas pars da ün quæ l fuons, præuj, ù chiæsamaint, giaschaunt in lg' territorio da noas cumœn; alura las pars scha ellas s'cuignen traunter pêêr, schi paun è ellas prender tiers ls' apridschaduors depütôs eir hôters hommens, chi apridschen cun ls' apridschaduors insemmel, ma cun decla-raunza, chia in dit apridschaduors da quels chi apridschen saia la mæt part apridschaduors da cumœn; ôtramaing, scha nun füs lg' mêt innumber dals apridschaduors, alura chia lg' apritsch saia ünguotta, & uignia tgnieu inguæ l, scô chia nun füss zuond brichia apridschô.

Exceptiun.

Vignen prainsas oura partizuns, in las quælas uain laschô lg' arbitri als parsonæuels⁸⁵, chia els poassen clamær tiers

⁸⁴ Sur ils duos „e“ ün grand circumflex. Medemmaing in oters cass.

⁸⁵ „o“ s-chasso.

bgears ù poicks apridschaduors, ù bricks, dakô che s'cuuignen traunter els: uschya chia las cuwgnintschas dals parsnæuels saimper præuælan & uignen tgnidas rattas, ne mæ præ-(113) iudichiædas per lg' surscrit stratüt.

II Statutum inserendum hïc. pag. 11.

Declæraunza dalg dun fat in cumpras ù prainsas oura.

Statutum est: chia cura chi duantessen ünquæel dun in cumpras ù prainsas oura zieua stratüt auaunt apridschaduors, & chia las pars, ù üna d'ellas zieua fadschessen suruair aquella cumpra ù exceptiun træs apridschaduors, alura scha gnis accraschieu lg' pritsch dalla prümma æstimatiun, schi daia lg' dun fat scô sü zura gnir compütô, & obuier ad aquel accraschamaint.

Dalg fit da danærs, & quaunt chi saia licit da prender per l'g fit.

Statutum est: chia üngiüna persuna dalg cumœen poassa per danærs imprastôs ad üna ôtra persuna dalg cumœen prender plü fit, kô da scödün I vaing danærs (VN) da quella mademma valur chiapitæls per ün ann, declarand, chia scödün chi ublies ünqualchi ù plü greiff fit, chia aquel chi ais ubliô à tæl nun saia culpaunt zuond üngiün fit, & chia nun s' daia tigner dret sü sura.

Exceptiun.

Vain arsaluô per danærs chi fussen imprastôs dals 20 d'awrilg dalg ann 1562 infina als XV d'awrilg dalg ann 1563 dals quæls scha füssen tæl paicks, poassa prender ün danær per ününchia quindasch inmünchia ann & brichia ultra suot paina surscritta, per chiaschun chia lg stratüt chi ais in aque dit spaci stô in vigur, uschya hô concedieu. Ma in lg' ann 1573 adi 26 marty ais ordinô 8 arainschs per tschient.

(114) Dalg fit d'danærs & ôtras chiôses chi ôdan allô tiers.

Statutum: chia in noas cumœen da danærs imprastôs à fit, ù d'imprastær per lg' auegnir, nun daia ne poassa gnir dô ù pigliô per lg' fit plü kô sett per tschient⁸⁶, in paina à scödün

⁸⁶ In margina „7 per 100“, tinta cotschna.

nudær chi aschkies fær alchüna scrittüra ù instrumaint da plü grand fit ù interess da gliwras tsching per scödüna scrittüra ù instrumaint. Et innua chia lg' dbittæder nun uules stær à fit, & denuncies alg credæder chia el nun uules stær à fit, in aquel cââs ais l'g credæder ubliô da s'paiær our dalla sgiü-raunza; ma scha el nun hô sgiüraunza; our d'ôtra rôba dalg dbittæder, tenur dalg stratüt, & innua chia lg' credæder hauiand arfschieu la denuncia dalg l dbittæder, nun scudes: alura lg' dbittæder da loander inuia nun saia culpaunt üngiün fit, & aquaist stratüt ais introduct træs sauair uæglicia & cumandamaint dallas wschinaunchias dalg cumœn, las quælas haun consyderò chia saia necessari alg pœuel acchialchiô cun fits & usüras, & chi nun s'pô destriær⁸⁷ cun lg' danær bluot our d'fits in aquaist mœd dalg succuorrer.

1580. Ais ordinô træs lg' cumœn grand, chia lg' præschaint stratüt daia gnir transferieu ilg stratüt grand, & gnir obseruò in tuot & pertuot scô el stô scrit. Et fit da fit nun daia gnir paiò ne tgnieu dret sü sura⁸⁸.

Scha gnissen imprastôs danærs sün ünquæl fuonds ù prò sco sü zura.

Statutum est: chia innua ünqualchi dalg cumœn concedes ad ün ôter dalg cumœn danærs sün ünquæl prò ù ær, per ün ann ù plüs scô s'cuuignen: (115) alura aquel chi impraista pô prender per lg' fit dals danærs infina à radschun d'VN arainsch per 20 & nun plü scô sü zura; et innua che seis danærs in ls' term packiagiôs nun lg' gnissen restituieus; alura s'pô el paiær our da quel bain, sur lg' quæl el hauaiua imprastô zieua stratüt.

Chia fit nun daia trær fit.

Statutum est: Chia in fits da danærs nun daia in noas cumœn ün fit parturir ün ôter fit, ne eir gnir paiò dubbel fit; & ls' pains ubliôs per danærs nun daien gnir inclyts per lg' dûbbel: arsaluô scha ünqualchün ais culpaunt fit per ôtras chiosses, da kô chi vain cuntgnieu in las chiartas da lur cuntrats quil⁸⁹ daien gnir saluôs.

⁸⁷ In margina: „Destriær hoc est extricare“.

⁸⁸ Quaista frasa ais agiunta, be poch pü tard.

⁸⁹ „quils“ agiunt in otra tinta; que ais forsa eir pussibel da ler „quels“.

Dalla usüra ù trabüch in generæl.

II Dals depütôs sur l'usüra uide fol. 75 supra. I

Statutum est: chia üngiüna usüra ù trabüch daia valair plü kô radschun da V̄N arainsch per ününchia 20 rainschs chiapitæls per ün an. Che scha ünquæ dalg cumœn strain-sches ün ôter dalg cumœn cun lg' saramaint & fêê à paiær plü kô surscrit ais, tæl daia gnir pendrô per dudesch gliwras mezaunas in danærs bluots zainza remischiun. Vain arsaluô lg' præcedaint stratüt.

Chia l'g credæder nun saia culpaunt da s'paiær auaunt l'g term.

Vain declærô incunter l'g surscrit stratüt chia üngiün cre-dæder nun saia culpaunt das' paiær our dalg dbittæder auaunt sieu term, uschya imperò, chia lg' dbittæder zieua la denuncia fatta chia el nun vœglia stær plü à fit, daloander (116) inuia nun saia culpaunt da paiær üngiün fit, ma lg' credæder poassa zainza fit, scha el vœul, spettær sieu term.

Chia ls' nudærs nun daien scriuer usüras chi surpassen stratüt.

Statutum est: Chia üngiün nudær da noas cumœn daia scriuer ünquæ obligatiuns, ù fær instrumains ls' quæls chi contignen mêêr fit, ù plü greiua usüra, kô contignen ls' præcedains stratüts, suot paina da vaing flurins mezauns per ününchia nudærs & giæda.

Da nun maridær arôbas argiunschiand danærs.

Statutum: chia üngiün dalg cumœn nun venda ad ün ôter dalg cumœn ünquæl chiosses ù arôbas, scô elg ais paink, chiaschœl, painck, seiel, hüerdj, chiauals, bouffs, vachias, ù quæel ôtra chiossa I simla cun obligatiun da dær danærs eir, sün aque chia el poassa vender tæl arôbas, ù vender plü chia-ras suot paina da flurins vaing bluots, per scodüna giæda & ultra per cuntschintscha dalg dret.

Chia üngiün nun des dær ù prender seiel d' fit in noas cumœn.

Statutum est: chia üngiüna persuna dalg cumœn daia dær ad ün ôter dalg cumœn ù ünquæl persuna dalg cumœn prender d'üna ôtra dalg cumœn per quel danærs imprastôs fit

d'seiel suot paina da vaing flurins per ününchia persuna chi surpassen lg' präschant stratüt & scodüna giæda.

**Dallas sgiüraunzas & innua (117) chia l'g dbittæder haues
bsœng da s'agiüdær d'ingiuramaint.**

Statutum est: che innua che füs ünqualchün dalg cumœn chi haues ünquæl fit suot quæl ôter, & per aquel haues dô quæl sieu bain sgiüraunza, lg' quæl dbittæder pudes & uules stær à fit, & imperò s'agiüdær d'ingiuramaint da quella sgiüraunza: alura aquel dbittæder ais culpaunt ad aquel credæder, da laschær in tal sieu bain sgiüraunza, per duos danærs chia el ais culpaunt la valur da trais danærs, & dalg areist scha auunza qualchiossa, schi s'pô el agiüdær, & aqui nun uignen præiudichiôs ls' drets dals liuels.

Sgiüraunzas kô daien gnir dædas.

1597. In lg' mais d'fawrær, træs l'g l cumœn grand vain ordinô; chia quinder inuia tuottas cautiuns ù sgiüraunzas da bains stabbels & chiasamains, daien træs ün nudær public solennamaing & in præsentia da perdütta sufficiaintas gnir scrittas: & ôtramaing dædas, chia nun saien authenticas ne daien ualair, ne hægian üngiün effet.

**Chia l'g credæder posteriur dand l's danærs poassa schchiatschær
l'g anteriur.**

Statutum est: chia innua s'd'chiapas chia ünquæl credæder in lg' cumœn haues sgiüraunza da sieu dbittæder & ün ôter credæder da quel madem dbittæder gnis zieua & uules eir scouder oura dalg ingiuramaint da quella sgiüraunza, spoardschiand alg credæder anteriur (118) tuot sieu credit in danærs bluots da dær: in tæl caâs daia lg' credæder anteriur fær da duos üna, ù pigliær dalg posteriur credæder seis credit in danærs & liberær la sgiüraunza in seis mauns, ù s'paiær our da difta sgiüraunza per tuot sieu credit sulamaing & schaimplamaing zainza argiütta dalg ters danær, per cusailg d'apridschaduors zieua stratüt, & our dalg restaunt scha qualchiossa rumagnia in la sgiüraunza, s'pô alura paiær lg' credæder posteriur chi hô fat instaunza. Aqui nun vignen præ-

iudichiôs ls' drets dals liuels, item ls' drets dalg dbittæder chi pudes stær à fit, & ls' drets dalg tertz.

Dallas scritüras d'impinaschuns & obligatiuns, innua che l'g fit per ünquæl timp nun füs scudieu.

I Statutum est: Chia innua füssen ünquæl scritturas d'impinaschun ù obligatiun uscheglœ authenticas & nun chiassædas, lg' fit da las quælas nun füs in dysch ans scudieu, chia alura nun poassa el scouder ôter kô ün fit per tuot aquel tymp, ma circa lg' chiapitæl nun vain derogiò à dittas scrittüras.

Scha ünqualchün uandes ù impines ünquæl mobil ù immobil in duos lous.

Statutum est: chia innua chia d'intrauegnis chia ünqualchi dalg cumœn, uandes, ù impines & des sgiüraunza ünquæl mobil ù immobil bain, ù chia el dess ünquæl præui ù oblies per liber, & lg' timp seguaint aquel bain præpi ù pain, uandes ad ün ôter, des sgiüraunza, ù chia dit bain s'acchiatas cun ünqualchi grauezza oura auant nun ditta: alura aquel per (119) ününchia tæl fal daia gnir chiastiô, in la rôba ù in l'hunur per cuntschintscha dalg dret, zieua la qualitæd dalg fatt, & saimper aquel chi ais lg' prüm asgiürô, ù hô occupô lg' prüm dit bain ù pain daia eir gnir præferieu als ôters, & saimper lg' anteriur oblig da grô in grô præualescha. Cun qua ista declaratiun: Chia lg' credæder in câas chia el s'acchiatas lg' ultim, & stuues dær læ alg interiur; hægia & daia hauair letta da tuot la rôba muaunta & giaschaunta, ünguotta arsaluô dalg dit dbittæder chi nun salues ù mantgnies sia venza, ù obligatiun, sgiüraunza, ù impromischiun.

Dals credits da uœglia dôs in paiamaint.

Ais adrizô; cura che duainta marchiô intraunter I alchünas pars, ù eir che uain voluntusamaing dô dalg dbittæder in paiamaint ad alchün credæder ünquæl d'chiamua ù credit, sün qualchün da noas cumœn, che alura tæl voluntaria 'resignatiun da dit credit uignia saluæda ratta, scha bain nun ais cun myz d'apridschaduors, pür chia træs lg' mess depütô cun fuorma da dret uignia fat à sauair alg dbittæder da nun distribuir la ditta somma da quel credit zainza uœglia da ambas pars.

Scha ünqualchün ublies plü kô el nun pudes mantigner.

Vain ordinò, chia innua che füs ünquæel persuna la quæla ublies ünquæel arôba ù flüias, ù chiaschoel & impines ad ünqualchün, & alura nun pudes saluær sia impromischiun, ù la quæla chi haues (120) impromis plü chiaschoel ù fain kô ella pudes saluær: in aquel cââs s'vuliand lg' credæder paiær chia el hægia letta da tuotta la rôba dalg dbittæder; et chia ls' apridschaduors daien tæl rôba dalg dbittæder apridschær in lg' læ dalg danær; tælmaing, chia el aloander oura poassa chiauær lg' danær bluot.

**Innua che ün credæder nun uair gnis auant alg credæder
vair scudand per lg' straiær.**

Statutum: che innua alchüna persuna piglies oura cun apridschaduors ün quæel arôba muaunta & giaschaunta, sün aque chia ella deschuias lg' vair credæder, per chia el nun s'poassa paiær our da quella rôba. Simmelmaing eir scha el cumpres ù prandes in pain nun diand lg' danær, ma per schuiær l lg' vair credæder; aquel s'acchiatand che tæl arôba prainsa oura ù cumpræda ù impinæda $\left\{ \begin{array}{l} \text{cusnes} \\ \text{cunsines} \end{array} \right\}$ alg dbittæder arauenda ù restituetscha, schi daien amanduos gnir chiastiôs, taunt aquel chi scouda, kô quel chi dô tiers da scouder, ù da fær tæl chiosas in flurins vaing & mylgs inauant per cuntschintscha dalg dret.

Et da loander inuia lg' credæder deschuiô hægia letta da s'paiær our dalla rôba dalg deschuiadur ù dbittæder, cun declæraunza, chia innua chi duaintessen marchiôs, dals quæls ls' credituors haun suspect che duainten in lur præiudici: alura ls' credituors nun saien culpauns da stær alg saramaint dals debitaduors, ù à lur apalantæda, ma poassen appruuær incunter per aquels, cun ls' quæls è vain dit chia els hægian marchiantô, ù retscherchiær træs (121) ôters, lur drets, infina à fuonds, & lg' dret des cun tuot stüdi aluær tal frôds per siäu saramaint, maximamaing cura che vain dô vachias à chiaschoel ad inuiern ù à stadagiær, uignen sün ün di cumprô fains & simel chiosses.

Milgs inauant argiunschand tiers, chia üngiün bouff; vachia, ù chiauailg, & da tæl soart chi sun in maun dalg dbit-

tæder, scha bain chia el disch che saien d'ôtras personas allas quælas che ad hægian impinô, dô in paiamaint, ù hægian ad impraist, chia uignia saluò & tgnieu, che nun saien d'üngiün ôter kê dalg dbittæder s'vessa, chi hô aint à maun, adroua & giôda tæl armains, & scodün d'chiamuæder s'poassa paiær aloander oura, ne uæla obligatiun da qualunque chiosa mobla ù impromischiun tæla.

Dalg moed da artær in generæl.

Statutum est: chia filgs & figlias & lur legitims descendains daien artær bab & mamma, tat & tatta ad inguæl zieua lg' tschep, & na zieua teistas, tuotta rôba mobla & immobla, & amaunchiand ls' descendaints da tæl hierta, daia passær als plü proassem colateræls, saimper zieua lg' tschück cumpütand, & na zieua teistas, & tuotta rôba stabla daia gnir artæda & turnær alla stirpa ù schlatta, innuonder chia ella ais gnida, taunt dauard bab kê dauard mamma.

Dalg moed da artær intraunter marid & muglieir.

Statutum est: chia cura marid & muglieir coæwdessen in cumpagnia di & an, ù plü compütand & commenzand tæl an dalg prüm di zieua chia quel marid & •(122) muglieir s'haun publichiamaing spusôs insemmel. Et alura che lg' ôter amaunchies ù chia gnissen à partizun da lur arôba: alura lg' ün & lg' ôter d'els & lur artæuels pô & daia saluær & artær aque præui bain chia els hauaiuen auns gnir insemmel, ma scha els hauessen rôbla mobla, da qualunque soart credits ù dbits: alura lg' marid & seis artæuels daien hauair in aquellas chiossas moblas las duos parts, & la muglieir & ls' artæuels la terza part, saia chia quel mobil uignia dalg marid ù dalla muglieir. Ma scha els in lg' timp da lur cohabitaunza hauessen auanzô ünquælchiossa, ù hauessen agudagnîô taunta rôba mobla kê immobla: alura daian è in dan & guadaing l prender & s'arafuonder zieua la ratta dalla terza, ù dallas duos pars scô sü zura. Ma scha l'g marid & la muglieir nun cohabitassen insemmel, di & an intyrs scô sü zura, alura la muglieir & seis artæuels, & lg' marid ù seis artæuels poassa & uæla hauair

inauous taunt scô ella hô mnô tiers⁹⁰ lg' marid ù la muglieir taunt dalg mobil scô immobil à buna fe & zainza frôd, item lg' marid nun pô laschær à la muglieir, ne la muglieir alg marid plü kô gliwras vaingckàtsching mezaunas in danærs bluots.

Reformatiun dalg præcedaint stratüt, traunter marid & muglieir.

Et uain ordinô che intraunter pêêr lg' marid poassa laschær alla muglieir & scunter la muglieir alg marid infina ad arainschs wchiaunta (123) in perpetua & brichia plü, ma da main s'paunè laschær traunter pêêr zieua lg' mœd da lur facultæd. Et taunt scô els gnissen à s'laschær traunter pêêr infina alla ditta somma daia hauair læ & gnir saluô rat & ferm. Uschya imperò che tæl laschædas appæren authenticamaing scrittass træs ün nudær public & pardüttas sufficiaintas.

II srscr. Declarò pag. 12⁹¹.

Chia la roba dallas moglears nun daia gnir mnæda our dalg cumœn infina taunt che nun haun infauns.

Statutum est: chia innua che interuegnis chia ünquæl duonna dalg cumœn s' marides our dalg cumœn chia alura aquella duonna ù seis marid, nun poassa ne daia trær dauend ù amuantær sia rôba stabla infina taunt chia els nun haun infauns ù artæuels I da lur persuna. Ma sura lg' mobil & üs è früt saia licit alg marid & alla muglieir da disponær, prender & mnær dauend à lur arbitri & commoditæd. Ma è vain arsaluô: chia innua chia ad ün tæl muglieir intrauegnis ünquæl aduersitæd, ù fortüna, alura eir scha ella nun hô hierta da sia persuna, saia licit ad ella da mnær dauend eir d'la rôba stabla per cuntschintscha d'ün dret zieua chi⁹² ais la necessitæd. Ma innua che la duonna hô surwgnieu artæuels da sia persuna; alura saia in ella & lg' marid lg' arbitri & pusaunza da fær da quella lur arôba scô ad els pæra.

II Statutum de pensione ut Abzuggelt hïc inserendum. p. 12.

⁹⁰ Il prüm eira scrit „inauous“, s-chasso.

⁹¹ „srscr.“ etc. agiunt pü tard.

⁹² „chi“ corregieu our da „chia“.

Dalg dun fat in spusaretsch & chi daia artær aquel.

Statutum: chia cura gnis à diuisiun intraunter (124) lg' marid & la muglieir & lur artæuels: alura lg' dun fat in spusaretsch træs lg' marid alla muglieir, daia saimper peruegnir alla muglieir, & à seis artæuels.

II Declaratio srserti p. 13.

Scrins, vestimaintas, & klinots kô daien gnir intraunter marid & muglieir hartôs.

Statutum est: chia cura marid & muglieir zieua chia els haun cohabitô di & an insemmel, ù che lur artæuels gnissen à diuisiun, alura lg' marid & eir la muglieir paun lg' ün & lg' ôter prender sieu scrin cun las vesckimaintas & klinot in aquel guuernôs, arsaluô linzouls, ôr, & argient, scha ünquæel füssen alluaint, aquels daien gnir stertzôs zieua la fuorma dals surscrits stratüts scô eir ôtra rôba mobla I & uschya daien eir gnir hartôs scrins cun las vesckimaintas & clinots træs ls' artæuels dalla persuna moarta, chi sun pertschendus artæuels da la sia persuna. Ma scha ls' hartæuels della persuna moarta nun füssen naschies artæuels dalla sia propia persuna; alura l'üna & l'ôtra part daien prender lg' scrin, vestimainta & clinots chi eiran seis auaunt gnir insemmel, & lg' reist partir & stertzær scô ôtra roba mobla scô sü zura.

Ma scha nun s'saues aque che ününchün haues hagieu auaunt gnir insemmel, alura daia mademmamaing aque gnir stertzô scô ôtra rôba muaunta zieua la fuorma dals præcedains stratüts.

Chia üngiün nun poassa disponer da sia rôba extra sia hierta.

(125) Statutum est: che üngiüna persuna dalg cumœn poassa disponer da sia rôba extra ls' legitims hartæuels, dschurfner lg' ün plü kô lg' ôter, ù ad ünqualchi laschær plü kô gliwras vainckàtsching mezaunas, in danærs bluots.

Reformatiun dalg præcedaint.

Vain ordinò chia lg' bab poassa laschær à seis filg natürel ù bastard, ù dær our da sia facultæd infina alla somma da rainschs tschient, & da main zieua sia facultæd.

Item chia lg' bab ù la mamma, poassen laschær à lur filg ù figlia in respet dalg benemerit da sieu infaunt, chi in vitta lg' haues mylg saluò kô lg' ôter ù l'ôtra; chia el poassa laschær à tæl obediaint infina alla somma da rainschs quaraunta & na ultra, saia chia la ditta somma dick ad ün |sulet uœglia conceder ù la partir oura intraunter plüs.

Item che aquels chi nun haun artæuels pertschendieus da lur persuna poassen laschær & distribuir intraunter ôters lur artæuels, ün sulet, ù plüs infina alla somma da rainschs quaraunta, uschya imperò che in tuot & partuot ultra la præditta somma da rainschs quaraunta, ungiün nun poassa disponir our da sia hierta, ù laschær, & distribuir suot alchiün prætext. Et las præmissas chiosas tuottas daien apparair authenticamaing scrittas.

Dalg fuons dals chiasamains, in uouts, fits & kô che uegnian repütôs in partizuns & hiertas.

Statutum est: che in partizuns & hiertas da fuons, chiaesas, vouts, fits da liuels, & tuot ôter fits, fats cun præui schabain è paun gnir spendrôs daien gnir (126) saluôs & compütôs à radschun da bains stabels, mù in ôter puoins scô in la spandræda & suruaisa & ôters daien las chiaesas in diuisiuns & partizuns hæreditarias gnir saluædas scô in ôter præcedains & seguaints stratüts ais saluô l'üsaunza, & indrizan, ls' quæls tuots aqui uignien confirmôs.

Da nun uender las hiertas.

Statutum est: chia üngiüna persuna dalg cumœn, chi aspettes ünquæel hierta in lg' cumœn, poassa ne væla in üngiün mœd ne fuorma ditta hierta suot culur da paiamaint, ù impinaschun vender ù impinær, ù alienær. Et chia sur tæl alienatiuns nun daia gnir tgnieu üngiün dret, ma tuots duos contrahaints uignien chiasios per cuntschintscha dalg dret.

L's vilgs paun stær cun quæel infaunt chia els vœglian.

Statutum est: chia scodün vylg poassa da nœff stær cun, et tiers quæel el uoul dals infauns, ù ir & awdær zainza impedimaint dals ôters infauns, ù da qualunque ôtra persuna; ma scha que duainta cun üttel ù dan da quel infaunt tiers lg' quæel

el füs stô, schi stetta alla dauous in cuntschintscha da duos proassem.

**Da metter cuichs in scodüna wschinaunchias & da lur
authoritæd.**

Statutum est: che scodüna wschinaunchia dalg cumœn daia metter ünmünchia an seis cuichs zieua la solita üsaunza in lg' di da Sainck Giöerg, ù giæuer infina à chialanda meig: suot paina da flurins dysch, per ünmünchia wschinaunchia, giædas & cuichs. Et cura che la wschinaunchia mattes (127) mettes cuichs; alura daia ella limitær, & ad els declærær lur authoritæd che daien hauair ù per tsherner à cumœn grand ù pitschens, ù usheglœ per ôter negocis chi crouden tiers per tuot lg' ann, & zieua la authoritæd chia la wschinaunchia dô alura als cuichs ù salua à si⁹³. Et uschya s'daia saluær & aridscher per tuot lg' ann & na ultra & ôtramaing; paina sur-scritta per scodüna giæda & persunas scô sü zura & ultra per cuntschintscha dalg dret.

**Chia l's cuichs ne ôters officiæls nun daien spender sur lur
wschinaunchias.**

Statutum est: chia üngiün cuich in tuot lg' cumœn nun daian fær üngiünas spaisas, sün lur wschinaunchias; sum-giauntamaing ne eir ôters officiæls incunter las ordinatiuns & aluamains l da quellas wschinaunchias, per lur giürô saramaint. Et chia üngiüna dracküra dalg cumœn daia cun sentynzchia fær paiær las wschinaunchias spaisas incunter lur huorden & alluamains.

Et innua chia ünqualchi drachüra surpassas lg' preschaint stratüt; alura daia aquella bain bôd træs lg' maestræl dalg cumœn gnir clamæda in dret: & chiastiær juridichiamaing aquels chi haun sentinzchiô incunter, per lôd dalg dret, & tæl-maing chia la gliëud imprenen à saluær aquaist stratüt.

Dalg offici dals cuichs circa l's quints publicks & priuats.

Statutum: chia in scodünas wschinaunchias ls' cuichs saien culpauns giæuer oaick dis auaint che lur offici s'cum-plescha, da denunciær in (128) baselgia à wschins træs ün

⁹³ „à si“ agiunt.

mess public, uschiia inauaunt chia els ainfra lg' term lg' quæl els cuuichs aschainten auaunt che lur offici giaia oura: chels scodün vignen & fatschen cun els quint; ma nun gniand ls' wschins ainfra lg' term dalla proclamatiun: alura els cuuichs & sulets daien fær tæl quints & stabilir, ne saian plü ubliôs da renouær, ù dær quint à tæl wschins, ma innua che tæl cuuichs nun fadschessen zieuua lg' præscrit mœd cun la proclamatiun & ôtras chiosses scô sü zura: alura incuorra scodün cuuich in paina da tsching flurins, & ünguotta d'main saien arsaluôs à scodün wschin seis drets per lur quints incunter cuuichs. Mylg inauaunt sun culpaunts ls' cuuichs vylgs da dær quint als cuuichs nouffs ainfra l oaick dis zieuua che sun tscharnieus, & innua che uschya nun duantes; alura daien ls' nouffs ls' acchüsær alg mastræl da Zuotz: & ls' cuuichs vylgs scha per els stô, cun main che ainfra dit term saia dô quint, schi daianè gnir chiastiôs ününchün per rainschs tsching, & ultra per cuntschintscha d'ün dret. Cun quella mademma paina sun eir da chiastiær cuuichs nuuels, innua chia els hauessen intardô, ù nun hauessen acchiüsô ls' vylgs tardauns, scô sü zura.

Declaratiun sur l'g quint da cuuichs.

Statutum: che ls' cuuichs vylgs daien dær & consignær ün perfect & intyr quint & nun maunck, ad üna giæda als cuuichs nuuels. Et innua che zieuua tæl quint crasches quælchiossa debit; alura sun ls' cuuichs vylgs culpauns da paiær our dalg lur (129) præpi ls' dbits chi creschan; et lg' mastræl dalg cumœn daia guardær sü sura, che la præschainta declaratiun & tuot lg' præcedaint stratüt consequescha sieu effet.

Chia saia licit ad ününchia wschinaunchia da scriuer giu l's stratüts ciuils.

Statutum est: chia saia licit ad ününchia wschinaunchia dalg cumœn, chi dumandes copia dals stratüts ciuils, da dær & fær scriuer træs ls' nudærs dalg cumœn, à cuost dalla wschinaunchia chi dumanda, & zainza tuot dan dalg cumœn.

Chia l's cuuichs daien eir esser sur la sandæt.

Statutum: Chia ls' cuuichs da scodüna wschinaunchia da quinder inuia in tuot lg' cumœn daien eir hauair chüra taunt

dalla glièud scô dalla muaglia, & daien peruair sù sura, & hægian l' authoritæd da fær huordans & scumandædas, & saimper aquellas da largiær & chiastiær aquels chi contrafaun, da kô chi ais bsœng & ls' pæra üttel zainza limitatiun per lur saramaint. Arsaluò innua che sun acclas, ad aquels pô ordinar lur wschinaunchia ün chiastiæder zieua che lg' lœ retscherchia.

Cura s' vò à cumprær muaglia schi s' daia pigliær lizentzchia.

Statutum est: chia scodüna persuna dalg cumœn uuliand ir à cumprær ünquæl muaglia per üs da sia chiæsa ù per merchantia, & quella mnær in lg' cumœn; aquella daia prender libertæd da seis cuuichs da cumprær tæl muaglia in lous sauns & da s' fær dær la fêe innua che s'gratagia chia (130) el la cumpra dalla sandæt dalg lœ; & aque saimper suot la paina chi uain dals cuuichs statuida.

Da muaglia aint da dains maculæda.

Statutum est: chia scha gnis vendieu ad ünquælchün dalg cumœn, ün bouff, vacchia ù da qualunque soart d' muaglia, quel armaint zieua in term da quatter maiss s'acchiates ù s'pudes cugniuoscher interiuramaing maculô, scha lg' dbitæder aquel nun uules paiær, chia tuottes chiosses duainten per cuntschintscha dalg dret.

Chia scodüna wschinaunchia poassa affitær seis pascks à Taschins ù giudair otramaing à sieu commod.

Statutum est: che scodüna wschinaunchia da noas cumœn poassa giudair & adruuær sias alps & pascks à sieu arbiti & commod, affitand aquels l' à Taschins fullastyrs & ôters zainza contradictiun ù ünquæl impedimaint dalg cumœn. Ma cun conditiun che innua ünquæl speciæla persuna, ünquæl wschinaunchia in lg' cumœn ù lg' cumœn s'vessa saia in actiuns criminælas ù ciuilas, la quæla chi arfsches ù patis ünquæl dan, in quæl s'vœglia mœd causuô⁹⁴, da tæl Taschins, ù persunas fullastyras: alura quella wschinaunchia chi hô introduct Taschins ù aquels eisters in lg' cumœn innuonder che lg' dan ais

⁹⁴ Davaunt „da“ eira scrit „saia & daia esser“, s-chasso.

causuô, saia & daia esser ubliæda, tæl da qualunque soart dans da arafær & purtær oura totælmaing & zainza contradic-tium arsaluôs ad aquella wschinaunchia seis drets in tæl eisters.

Dalg huorden chi daia gnir (131) saluô in las alps chi faun chiaschœl gras.

Statutum est: chia aint in noas cumœn las alps chi faun chiaschœl & zigrun gras nun daien prender oura üngiün gras ù painck da tæl chiaschœl ne adruær zuond bricchia p'neglias⁹⁵ in aquellas alps, paina florins tschinquanta per ünmünchia alp chi lg' fô incunter, & ultra per cuntschintscha dalg dret zieua lg' caas. Et ls' chiaschærs daien in aquaista soart fær chia-schœl & zigrun sufficiaint suot la paina surscritta, & mylgs inauaunt da scumandær aquella art ù mastyr. Et lg' maestræl dalg cumœn daia obseruær per sieu saramaint chia uschya duainta; cun quaista conditiun traunter missa, chia tuot sa-gniuns in I noas cumœn daien signær las magniuochias gras-sas in circuit cun lg' buostap E. Uschya eir ls' chiôs d'alp daien fær suot paina da gliwras tsching per scodün chi nun fes & manchiantes, & ultra la privatiun dalg offici: et ls' chiôs d'alp daien cun lg' saramaint uschya obseruær; uschya chia træs aquel diffarenzchiamaint uignia cuntschieu la integritæd & sufficientia da noas chiaschœl.

Dallas imzüras dallas alps.

Statutum est: chia ünmünchia cumpagnia in lg' cumœn hægia arbitri da imzürær ù psær lg' lat da sia alp üna giæda ù duos lg' ann, & lg' meer innumber dallas vachias daien per-ualair in tuot aridschamaint d'alp. Argiüt tiers ais è chia in aquellas alps innua chi uain imzürô (132) dick üna vouta, daia esser cumplieu la imzürä auaunt lg' di da S. Maria Madlaina, in lg' reist nun præiudichiand alg surscrit stratüt.

II Da nun laschær manair in alp üngiün p. 13.

Dalg saramaint⁹⁶ & pæia dalg sain & pastuors d'alp & ôters.

Statuieu ais; chia scodün sain in noas cumœn daia auns che ir in alp⁹⁷ giürær, ilg maun dalg maestræl dalg cumœn, ù

⁹⁵ Suot l' „e“ ün crötschin aviert a dretta.

⁹⁶ In margina cun otra tinta: „lauuors, offici &“.

⁹⁷ In margina, probabel dad oter maun: „Casearius“.

alg main d'ün truæder depütô in Zuotz dalg læ, chia el uœglia esser sain dalg cumœn circa la imzûra & partir l'g pulmaint, & in tuot & per tuot la stæd oura. Item da fær giüst pulmaint & sufficiaint scodün in sia soart, a sieu [pu]dair & da nun schfôsagiær brichia & da [nun] prender pæia plü kô aqui suot ais lim[itô]. Et cun l'g sain insemmel daia [giürær] | ün dals chiôs d'alp, chia el saia et uœglia esser giüst, ne da dær plü grand salari kô qui suot stô. Et alg sain ais constituieu per pæia d'üna stæd rainschs disch⁹⁸; & plü nun daia gnir dô ne prains, taunt per fær chiaschœl mægiar kô gras, ma per main s'pô infinær zainza paina, et lg' sain nun daia fær ôtras lau-uors⁹⁹ ne à si ne ad ôters kô las lau-uors chi ôdan in l'alp. Mylgs inauaunt nun daia el tigniar üngiün [se?]is armains ne pitschens ne grands in alp.

II Additio p. 14.

Pastuors d'alp.

Ungiün mattel main kô da ans quindesch [nun da]ia gnir prains in alp ne per pæster, ne fa[mailg ne] troasser, ne per pæia ne zainza pæia. [Mû ad] ün sufficiaint pæster ù famailg d'(133)alp pô gnir dô pæia per üna stæd infina ad rainschs tsching, & na plü. Ne daien ls' pastuors ù famailgs d'alp fær ôtras ne à si ne ad ôters, kô las lau-uors d'alp, ne tigner in alp alchüna da sia muaglia ne granda ne pitschna.

II Declaraunza dalla pæia dals pastuors d'alp. p. 14.

Paina da scodün exces.

Statutum est: chia scodüna alp, sain, pæster, famailg, troasser chi des, ù piglies plü kô sü zura ais limitô d'pæia, nun giürand nun fadschiand pulmaint sufficiaint, siand parti-schaun, fadschiand lau-uors our da l'alp, tgniand da sia muaglia in alp, giand ù pigliand da main ætæd kô passô ls' quindesch ans, daia da giæda in giæda gnir chiastiô per scodün excess flurins dysch, ù scha lg' caas füs tæl, eir plü in arbitri dallas wschinaunchias. |

⁹⁸ In margina: Salarium § 10.

⁹⁹ In margina: „labores“.

La drachüra daia surintender chia l's sains pastuors & alp saluan l's surscrits huordans.

Statutum est: chia innua che lg' sain & chios d'alp, scô sü zura vain cuntgnieu nun giürassen auns kô ir ad alp: alura aquels chi nun haun giürô & s' præsümen da nun vulair saluær las præcedaintas ledschas, & prender plü pæia kô elg ais constituieu, per aque ls' daia gnir scrit aint la præmissa falla zainza aisær & remischiun. Et ününchia ann daia la dracküra dalg cumœn bain bôd cura las vacchias sun idas ad alp as' araspær tuotta, cura che ella s'gratagia, declerær¹⁰⁰ à scodün truæder in sia wschinaunchia sün aque che ls' dischobe-diains uignen pandrôs scô sü zura.

(134) Dals sagnius.

Statutum est: chia üngiün sagniu nun daia zainza causa ir our d'alp suot paina da tuots dans chi pudessen patir ls' massærs per la neglectiu da l'alp. Ne daien gnir araspôs crauuns træs els ne fær üngiünas speciælas lauuors suot paina dalla priuatiun da lur pæia. Sumgiauntamaing nun daien esser ls' sagnius schfatschyrs, ma chiasarins, ne spoardschar ad üngiün dalla rôba d'alp, arsaluô la legitima schkiüsa dals massærs, & innua che lg' sain nun fadsches chiaschoel sufficiaint, in lôd dals¹⁰¹ depütôs chia lg' chiô d'alp daia tigner aint à maun la pæia infina à taunt, che ais sü sura decis cun dret suot paina als chiôs d'alp da paiær our dalg lur la falla chi duainta. I

Chia üngiün nun daia uender vedels chi nun saien madüers.

Statutum est: chia üngiün nun fatscha wnæl ne cumpra vedels chi nun sun madüers, que ais chi nun haun aunchia cumplieu ün mais aint in lg' cumœn, paina gliwras tsching per ününchia vedel, arsaluô scha lg' cumpræder nun saues dalla immadürezza; alura ais el innozaint dalla paina & per scodüna persuna.

Dallas uias in tuot l'g cumœn, & kô che daien gnir mantgnidas.

Statutum: che scodüna wschinaunchia da partuot l'g cumœn saia culpaunta da fær & mantigner las uias cumœnas,

¹⁰⁰ Suot il seguond „e“ ün crötschin aviert a dretta.

¹⁰¹ Quia seguan ils plets „taxôs ù“, s-chassos.

sün seis cufins, bunas & sufficiaintas seguond las üsaunzas & drets da scodüna (135) wschinaunchia, uschya & in mœed chia inmünchia fullastyr & terrir poassa ir sgiür & fidô & eir tur-nær cun persunas & sia rôba zainza dan, & aque saimper in lôd dals depütôs sur las vias suot paina da florins tschinck bluots per scodüna wschinaunchia & persuna dischobediainta, & inmünchia giæda. Et ls' dischobediaints daien gnir acchiüsôs alg maestræl dalg cumœen, & chiastiôs scô sü zura. Et ls' depütôs sur las vias in ününmünchia wschinaunchia daien els pur-tær quaista sollicitudinem & chüra, chi uignen conseruædas bunas vias & fat executiun alg præschaint stratüt; che scha füssen negligians, alura sun eir els culpaunts la surscritta falla.

Dals officiæls sur las vias & l lur authoritæd.

Statutum est: chia ls' depütôs sur las vias daien tuot lg' tymp dalg ann fær adattær las vias dalg cumœen üsaiwlas & conseruær tuottas suot paina flurins tschinck scô sü zura per ününmünchia giæda & ününmünchia persuna daia obedir, & fær aque chi lg' vain cumandô dals depütôs paina da gliwras du-desch. Et ls' depütôs paun per tæl paina pandrær ls' dischobediaints, aque ais: prender pains à lur lôd; et scha els füssen rebels dals dær ls' pains, schi paun è alura ls' depütôs prender lg' maestræl & ün cuuich, innua chi penda la falla & fær ubedir. Et scôdüna wschinaunchia daia paiær seis depütôs sur las vias zainza dan dalg cumœen.

(136) Da nun impedir las uias d' spera l'g præui bain.

Statutum est: chia quels chi haun præui & bains despêra las vias, nun daien aquellas in ünquæel mœed impedir suot paina da florins tsching per scodün & inmünchia giæda, & ünquotta da main prains la falla, schi daia lg' culpaunt, expedir las vias tælas. Et eir aquaista chiüra pertain als commissaris dallas vias suot paina scô sü zura.

Chia las vias dalg cumœen nun daien gnir sarædas ne instrettidas.

Statutum est: chia ünngiüna persuna aint in lg' cumœen s'præsumma da sarær ù strainscher l las vias ù strædas dalg cumœen suot paina da florins vainck in danærs bluots per ün-

münchia giæda & da loander in sü zieua la qualitæd dalg cââs. Et scodün chi hô lg' saramaint dalg cumœn daia tæls acchiüsær, & ls' commissaris sur las vias daien sollicitær, chia lg' præschaint stratüt uignia saluô, & innua chia ad els nun uules gnir fat obedienzchia, alura daien è clamær in agiüd lg' mastræl dalg cumœn.

L'g mastræl dalg cumœn daia duos giædas l'g ann vair tuot las vias dalg cumœn.

(137) Statutum est: chia lg' mastræl dalg cumœn saia ubliô duos uoutas lg' ann da ir par tuot lg' cumœn, numnædamaing à chialanda jüna, & circa la feista da Santa Maria Madlaina, & in scodüna wschinaunchia clamær tiers sé ls' depütôs sur las vias, & guardær las vias, & innua chia els achiattassen vias da chüntscher: chia ls' depütôs sur las vias alura saien ubliôs tæl uia da fær chüntscher à lôd dalg mastræl, suot paina da gliwras tsching in danærs bluots our dalla propria arôba dals commisaris sur las vias.

Las vias træs Chiampagnia l da Samæden & træs ls' bains sur Schlerina nun daien gnir usurpædas.

Statutum est: Chia üngiüna persuna daia ir à pe ne cun ünquæl armaint ù muaglia dalg tymp dallas früias træs Chiampagnia da Samæden, ù per ls' prôs sur Schlerina, ma scodün daia ir per la uia publica, suot paina da crüzers vainck bluots per scodüna giæda & persuna nun præiudichiô però ls' drets dalg cumœn ù dallas wschinaunchias.

Dalla via viglia suot Byuer & Chiampfær.

(138) Statutum est: chia chi gies à chiauailg ù chiatsches ünquæl armaint ù muaglia træs aquellas semdas suot Byuer & Chiampfær poassa gnir pandro dals wschins par ününchia giæda § 8 bluots.

Dalla via d' Vall da Kloter.

Statutum est, chia ls artæuels dalg q: Ambrœsch Margniaun da Chiamuæsch & lur artæuals saien culpaunts da fær & mantigner üna buna via in ls' cuffins da Vall da Clôter zieua ün instrumaint fat sü sura zainza dan dalg cumœn paina libras

XII. in danærs bluots par scodüna giæda & ls' deputôs sur las vias in Chiamuæsck daien eir chiürær aque par prytsch da trais souts per ününchia giæda. I

Dalla punt d' Arwins.

Liun Adam & Anthoni Drussun agentes à nomma dalla wschinaunchia da Chiamuæsck haun ubliô la wschinaunchia s'wess, & ls seis wschins, & lur artæuels & successuors da fær & mantygner in perpetuæl la punt d'Arwins buna & sufficiainta & par aque hô lg' cumœn dô alla surscritta wschinaunchia in agiüd per üna vouta taunt kô libras mezaunas 200, in paiamaint & par lg' awegnir nun ais ubliô lg' cumœn ünguotta plü per mantigner quella punt.

Dalla punt d' Funtauna Merla.

Statutum est, chia ls' artæuels Toeni Ytaun da Byuer & lur artæuels daien fær & mantygner üna buna punt & via in funtauna Merla, innua chella ais eir stæda viduaunt in lôd (139) da ün hûm da Chiamuæsck & ün da Byuer suot paina da libras XII. in danærs bluots par ününchia giæda & aque in perpetuæl zainza dan dalg cumœn.

Dalla ruotta d'Alwra & la pæia dalla ruotta & stagiær.

Statutum est: che træs üna cuwgnynscha fatta intraunter¹⁰² lg' cumœn sur Punt hôta da lüna. Et Jachiam Sütt, & Nuot Paladin agentes à nomma dalla wschinaunchia da Chiamuæsck dalla quæla els sun cuichs, eir cun vulair dalla wschinaunchia da lôtra vard, chia la wschinaunchia saia culpaunta in perpetuæl tymp saimper ününchia an cura ella ais awisæda da arumper lg' Cuolm ù Giuff d'Alwla & aquel stagiær sufficiaintamaing in lôd dalg cumœn & fær üna buna via in fina à chialanda awrilg & aque suot I paina da libras XII. in danærs bluots, per scodüna giæda. Et ls' dits da Chiamuæsck daien hauair par pæia dalla ruotta per scodün armaint groass 4 souts bluots, par la prümma giæda, alura ünguotta per aquels armaints: & par ününchia sôma ün sout bluot. Alura scha quels chi passen træs lg' cuolm nun uullessen paiær lg' prytsch

¹⁰² Il prüm eira scrit „træs“.

dalla ruotta scô sü zura, chia ls' ruttuors alura poassen argniair la rôba ù armains da quels chi nun uœglien paiær & aquella designær in maun dalg dret, et tygner aueart lg' srscr. cuolm daia la srscra. wschinaunchia scô sü zura; saimper arsaluô la mæla ôra, foarza da Dieu: Item la ruotta vo aint ün-münchia ann lg di da S. Martin.

(140) Dalla ruotta d'Barnina, salari da quella & dalla Punt d'Arlas.

Statutum est: chia la wschinaunchia da Puntrasina ais træs üna sentynzchia tratta intraunter els & aquels da Buond culpaunta da fær & mantygner in perpetuæl la punt d'Arlas à lod & arbitri dalg maestræl dalg cumœn d'Oengadina zura, & aque zainza üngiün dan dalg cumœn d'Oengadina, ne eir dalla wschinaunchia da Buond. Impero per plü causas hô lg maestræl contribuieu alla wschinaunchia da Puntrasina curunas quatter Δ^{ts} 4. Item alla wschinaunchia da Buond curunas sys Δ^{ts} 6. Et da loander inuia nun sun els ünguotta plü culpaunts plü par fær ù mantygner aquella punt, chia la grauezza saia l tuotta dalla wschinaunchia da Puntrasina, declarand imperò che per fær & mantgniair la ditta punt poassa ls' da Puntraschina pigliær la plü commoda laina chi saia, taunt sün ls cuffins, dalla wschinaunchia da Buond kô da Puntrasina. Secundò haunels condemno la wschinaunchia da Buond da fær & mantygner scodüna via imperiæla in æterna in lg tymp dalla stæd, in tuot aque spaci chi astenda lur alp à lôd & arbitri dalg maestræl d'Engadina in Zuotz zainza üngiün dan dalg cumœn & dalla wschinaunchia da Puntrasina.

Da stagiær Bernina.

Statutum est, chia la wschinaunchia da Puntrasina daia stagiær lg' munt ù cuolm (141) d'Barnina cun lungias, bunas, & dürablas stægias, tælmaing chia saia bain & sufficiainta-maing stagio, da kô chi ais stagio Alwla, ilg quæl fat daien gnir guardôs ls' instrumaints dallas parts. Et scha la wschinaunchia da Puntrasina nun füs culpaunta da stagiær ditta Barnina, schi daia alura gnir paiô træs lg' cumœn par tæl stægiamaint zieua chi ais giüst & humneist.

Dallas stegias d'Alwla & Barnina & Julia.

Statutum est: Innua füss ünqualchün chi traïess oura ù bütess giù ünquæel stægia missa par amussær la via d'Alwla, Barnina & Jügla quel daia gnir chiastio in lgiwras tschinck per scodüna stægia & uouta, & ls' pastuors, ù sagniuus l d'alp daien acchiüsær quels chi contrafaun, & la roba dals fulastyrs pô gnir artgnida par satisfactiun dalla falla.

Dallas ftüras d'Alwla incunter quels da Brauuoing.

Statutum est. chia inguæelmaing scô quels da Brauuoing atratten ls' hommens da noas cumœn, sur Punt hôta dauard las ftüras, : uschya daien eir els gnir atrattôs in noas cumœn.

Dalla ruotta d'Fudyra.

L'g cummœn s'ho cuwgnieu cun la wschinaunchia da Zarnetz: chia la wschinaunchia tuot lg' tymp ann saia culpaunta da tigner la via d'Fudyra¹⁰³ dalg tymp dalg inuiern auearta, buna et sufficiainta infina in lur cuffins in Zarnetz in lôd & cuntschyntscha dalg dret (142) arsaluo saimper la foarza da Dieu, & la communitæd da Zarnetz daia hauair par scödün chiar chi uain mnô sur Fudyra sett custauents, & da scodün chiauailg da sôma ün crützer & da scodün chiauailgiaunt custauents duos, & par scodün armaint groass eir duos custauents, et par scodün mœtz cundüt dalg Fuorn d'Sass alff da Zarnetz ün crüzer, & la ruttüra ù ruotta daia scumainzær ününchia ann sün lg' di da S. Gallj & dess dürær infina alla annunciatiun dalla Vergina Maria, chi vain als 25 dis d'martz. Mù scha qualchün stoua intardær, ù indürær dann & cuost par chia la via nun ais aruotta, schi stouen quels da Zarnetz arafær ad aquel chi indüra ù pitescha l tuots seis dans & cuosts in lod dalg drett. Et scha qualchün nun uuless paiær la ruotta, schi paun quels chi haun dad' arumper la via libertæd da chiatschær maun in quellas chiossas ù arôba & dær aint à maun alg dret, & da tuots ls' srscr. paigs ais ün instrumaint in la chiascha dalg cumœn scritta træs Guadyng Grügnia da Zarnetz nudær.

¹⁰³ Zieva „Fudyra“ eira scrit „eir“, s-chasso.

Paick cun quels da Tschierui per causa dallas ftüras chi s'faun dalg poart dalg vich da S. Maria infina alg Fuorn sün cuolm d'Fudyra, quæl daia dūrær par vaing ans.

Statutum est, chia tuotta roba da qualunque soart chia la glied da noas cumœn hô da cundür da dit poart (143) da Sta. Maria alg Fuorn, ù alò incunter dalg Fuorn à Sta. Maria, & aque dalla feista da S. Martin infina à mytz lg' mais d'martz, chia quella roba vignia dæda da mnær & condür als prædits wschins dalla wschinaunchia da Tschierui par pæia & ftüra scô giù suot. Et ls medems wschins da Tschierui saien ubliôs da mnær quella aroba & condür ainfra lg' prædit tymp sco sü zura, et scha la glied da noass cumœn dessen da mnær lur arôba in prædit tymp utrù kô à dits wschins zainza ünquæl giüsta ù legitima causa: alura poassen wschins da Tschierui scouder intyramaing & consequir cun dret la ftüra da quella rôba taunt scô els hauessen mnô aquella roba & condütta. Sumgiauntamaing scha füs offert arôba da mnær I ad els wschins & chia els hauessen zainza ünquæl legitima causa ù schküsa trat giù da mnær. Alura ls possessuors da quella arôba poassen aluær via lur arôba da mnær utrò, et dits wschins sun culpauns da paiær quella ftüra zainza dann dals medems possessuors. cun quaist paick chia ls' wschins dalla wschinaunchia da Tschierui s'paragian cun bouffs, ù ôter iumains, chia els poassen mnær & cundür sufficiaintamaing quella rôba à sieu competaint tymp, huorden & mœd æquabel, saimper obseruo la serie dalla roba mnæda in lg' prüm tymp in dits poarts: uschya chia ününchia prümma, mainen lg' prüm dauend chia els nun maischden la prümma cun las dauous, ù chia l'ultima condütta uignia mnæda lg' prüm dauend. Ultra que sun culpaunts dits wschins da Tschierui da metter (144) in ün mantun la roba ad els designæda & artschaiuer in dits poarts, & designæda cundür ad ününchia possessur sia rôba separædamaing. Ne daien müdær ne chia miær¹⁰¹ lur vaschella neir schuidær, & fær plü bgearra par lur commoditæd da mnær. Mylg inauaunt chia ls' wschins da Tschierui ordineschan ün hóm in lg' vich da Sta. Maria, aschantô sur quaist fat, schi ünzacura chia els haun mno allo

¹⁰¹ Corregieu our da „chaminær“.

arôba, chia el denuncia als wschins, chia els mainan & cundüien¹⁰⁵ dauend la rôba chi ais mnæda allô zainza intard, las quælas ftüras daien dær tæl pæia: dalg port da Sta. Maria in-fina alg Fuorn per 2 moatza d'seiel crüzers 5. par 2 moaza d'hüerdj 23 vierrers, et sumgiauntamaing par 2 moaza d'awaina. Item fier, sæl, chiüram & tuot ôtra diuersa arôba daien à simila aradschun & radschun gnir refertas, numnædamaing daien aquella psær & alla paisa da 2 moaza d'seiel daian è dær & paiær par ftüra k. 5. Mu quella arôba chi vain mnæda dalg Fuorn à Sta. Maria dess paiær ftüra k. ün lg' rüp scha els vaun vœds par mnær quella rôba, mù scha els vaun chiar-giôs, alura vygnen dôs solùm 4 vierrers lg' rüp, la quæla tuotta daia gnir mnæda sco sü zura à buna fe da lüna part & lôtra zainda [!] frod, et da tuottas surscrittas chiossas giæscha ilg tschepp da Zuotz ün instrumaint tradô per Sgn. Jac. Bi-wrun nudær da Samæden, suot lg' ann 1562 als XXV octobris.

Üngiün nun dess baiuer sün l's cuolms vin chi nun ais sieu.

Statutum est: Chia üngiüna parsuna dalg cumœn nun s'daia intrametter sün l's cuolms da furær ù schkucu(145)schcunær¹⁰⁶ butiglias ù barilgs d'ôtters & baiuer aloander oura ù metter maun in üngiünas ôtras chiossas chi nun sun sias zainza licentia dalg patrun suot paina da libras dysch libras X. per scodüna giæda & parsuna, & ultra zieua lg' delict per cuntschyntscha dalg dret, & aquel chi prain sura da mnær daia saimper arender quint alg luuadur & consignær fideilmaing la rôba, arsaluand alg condütyr seis dres [!] via ad ôters.

Dals peschkiaduors, chia nun fatschen dan paschkiand ils bains.

Statutum est. chia üngiün paschiæder, nun daia pasckiær cun araits, nassas, pearchia ù ôter simel mœd cun dann dals bains, d'üngiüna persuna ne in las hearuas, ne in saiffs ne in ôter, paina libras tsching in danærs bluots per scodüna giæda. Et scodün chi hô lg' saramaint dalg cumœn daia acchiüsær tæl parsunas. Imperò giand zieua la riuva sün lg' mender dan

¹⁰⁵ Zieua cundüien eira scrit „allo“, s-chasso.

¹⁰⁶ Probabel da ler schcucunar.

paun I els ir & pasckiær. Et üngiün fullastyr nun pô pasckiær in lg' cumœn paina surscritta & daien sur aque gnir acchiüsôs alg mastræl dalg cumœn.

Dalg plœsmær & prytsch da peschs.

Statutum est: chia üngiüna parsuna nun poassa ne væla pasckiær d'noat zieua la riuu ne uender ls peschs plü chiærs kô krüzers quatter taunt lg' inuiern kô la stæd, scha sun fraiscks, mù scha sun insalos per krüzers tsching par libretta. Argiundschiand chia ls' pesckiaduors nun asckien pasckiær las dumyngias ù firôs, ne eir metter araits la samda par alwær la dumyngia. Et aquels chi haun peschs nun tschunchian à gliend dalg cumœn, par ls' vender utrô plü chiærs, paina par cuntschyntscha d'ün dret da metter sü in las præmissas chiossas tuottas.

II Statutum de pretio piscium hïc inserendum p. 14, & 15.

Fullastyr nun daien chiatscher in noas cumœn.

(146) Statutum est: Chia üngiün chiatschæder fullastyr, que ais chi nun ais dalg cumœn poassa ne daia chiatschær in noas cumœn suot paina da peardar la chiatscha & tuots instrumaints da chiatschær, et scha el giess üna giæda dauend zainza esser chiastio, & turness üna ôtra giæda: alura daia el gnir chiastiô in lôd dalg dret. Arsaluand scha ünquæl hòm dalg cumœn uules hauair ünquæl præpi chiatschæder chi lg' fadsches chiatscha à sieu reisi & vintüra, chia el poassa infinær ad aque ününchia chiatschæder, eir fullastyr, ma chia el imperò lg' chiatshæder eister nun tygnia plü ko 8 diss 'lg ann zainza tuot frôd.

Ais reformô & concedieu, chia ls' chiatschaduors eisters poassen chiatschær in noas cumœn, cun quaista ledscha; chia els saien culpaunts da vender in noas cumœn la chiatscha, ne mainan our dalg I cumœn, & vender la chiarn d'suluaschina per vierrers 8 la libta¹⁰⁷.

II Annullò, et lg præcedaint stratüt vylg confirmò. pag. 15.

¹⁰⁷ „libta“ cun segn d'abreviazium suravi.

**Dalla chiatscha & da che tymp ella saia generælmaing
scumandæda.**

Statutum est, chia üngiüna persuna nun daia chiatschær in noas cumœn lg' tymp dalla prümauaira infina à chialanda lüglia suot paina d'r. 1, rainsch ün par scodün chiô chi s'piglia.

II Reformo A° 1609. pag. 15.

**La chiarn d'suluschina daia da tuots chiatschaduors gnir
vendida ad inguæl.**

Statutum est, chia qualunque persuna chi chiatschess in noas cumœn, daia hauair wnæla ad inguæl la chiarn d'suluschina à tuottas parsunas da noas cumœn, chi par lur üs nt' dumander par 6 custautz la libretta suot paina da 5. gliwras par scodün chiatschæder, chi contrafadsches & ünmünchia chiô.

Dals chiauns da chiatscha & mastins.

(147) Statutum est: Chia chi uoul tygner chiauns da chiatscha ù eir mastins tygnia aquels lyôs & in sia chiæsa, suot paina da libras tsching per scodün chiaun & giæda.

Luffs & uors chi amaza.

Statutum est, scodün chi amaza ün luff ù uors in noas cumœn d'Engadina Zura, purtand ün nember dalla bestia amazæda, quel hægia rainschs dysch r. 10. our dalg fisck dalg cumœn per scodün ürs ù luff amazô.

**Chia üngiün nun chiapparra marchiantias chi uignen ilg
cumœn.**

Statutum est: chia üngiüna parsuna dalg cumœn dess ir incunter à marchiadauns chi mainan ünquæl marchiantias scô fôtschs, seiel, sæl, & ôtra rôba da vender sün aque, chi quell dalg cumœn la chiapparra ù intercipescha cun anim I & intentiun darchiô da aruender aquella in noas cumœn & usurær suot paina da 30 florins per ünmünchia giæda & persunas.

Da chiapparaduors dallas arôbas.

Statutum est, chia tuottas chiapparatiuns saien scumandædas & uignien seueramaing chiastiædas, cun quaist declaratiun: che cura lg' marchiadaunt da quellas arôbas nun pu-

dess bain bôd vender aquellas sias arôbas wnælas, in qualche vich dalg cumœn & uules ir dauend chia alura saia licit à scodün da cumprær ultra seis üss, & aquellas marchiantæs chiapparær uschya imperò chia el saia culpaunt par tuot quella eiwna da dær quellas arôbas à wschins chi las absœgniessen & schbursassen lg' prytsch chia el hô dô zainza cuntradictiun, et scha na, incuorra el la paina utsúpra.

(148) L's marchiadaunts daien dær lur arôbas wnælas à scodün dalg cumœn per l'g prytsch chi uain ordinô.

Statutum est, chia scodün marchiadaunt dalg cumœn chi maina d'ünquæl soart d'granezza ù marchiantia d'ünmünchia soart, à vender in lg' cumœn, quel ais culpaunt dalla vender à scodün dalg cumœn chi dumanda par danærs bluots, par quel prytsch per lg' quæl tæl marchiantia ais aluæda træs lg' cumœn, suot la paina dalg cumœn.

Dals iustificaduors & buladuors dallas stadairas & imzüras da Zuotz & da Samæden.

Statutum est, chia ls' iustificaduors & buladuors depütôs da Zuotz & da Samæden saien culpaunts ününchia ann da gnir insemmel & esser in Zuotz l sün lg' di da chialanda sتمبر, paina libras 50. bluottas par scodün buladur chi nun füss à chiæsa sco sü zura da paiær our da lur propia arôba dals buladuors in lg' quæl lœ & di dit buladuors araspôs daien conferir, appruuær & iustischær las stadairas, stærs, & da qualunque soart d'imzüras & paisas da ambas wschinaunchias, Zuotz & Samæden par lur saramaint, & scodün dals buladuors daien hauair pæia par quella giæda & di; & scodünas spaisas chia els stouuen fær cun crauuns & ôtras chiosses necessarias par exequir ditt offici sieu, krüzers trenta, & scodünas spaisas chia dits buladuors faun, daian els paiær s'uessa our da ditta lur pæia zainza dann dalg cumœn, & dallas ôtras wschinaunchias. Et l'üna & lôtra dallas surscrittas wschinaunchias daien¹⁰⁸ cuntantær s'uessa (149) cun lg' salari sü sura limitô seis buladuors, ôter kô che las wschinaunchias sur Funtauna Merla tuottas daien stær alla ratta cun la wschinaunchia da Sa-

¹⁰⁸ Il prüm scrit „s' daien“, il s' s-chasso.

mæden, in lg' salari scô sü zura limitô dals dits buladuors da Samæden.

Lg mastræl nun dess paiær spaisas par ls' buladuors.

Statutum est: chia üngiün mastræl in noas cumœn nun poassa ne væla à nomma dalg cumœn paiær ungiünas spaisas par lg's buladuors¹⁰⁹ & aque per sieu saramaint mù uignia obseruò lg' præcedaint stratut in tuot & per tuot.

Dals imzüraduors & psaduors.

Stratüt. Chia scödüna wschinaunchia in noas cumœn daia depütær ün hóm chi fatscha lg' offici d'ün¹¹⁰ imzüradur & psadur, & lg' dit imzüræder daia hauair par sia pæia par ün-munchia mœtz vierrers duos, ls' quæls daien paiær ls' vendaduors. |

Dals buladuors & iustificaduors dallas wschinaunchias pitschnas suot Funtauna Merla.

Statutum est: chia ls' buladuors dallas wschinaunchias pitschnas suot Funtauna Merla daien eir gnir insemmel in Zuotz in lg' di da chialanda september & zieua la iustificatiun dallas imzüras & paisas dallas wschinaunchias da Zuotz & da Samæden iustifichiær las imzüras & paisas da lur wschinaunchias giù dallas imzüras & paisas dalla wschinaunchia da Zuotz, las quælas ditta wschinaunchia daia impraistær cun ls' plumins insemmel dick in la wschinaunchia mù na extra. Et scodüna wschinaunchia daia dær sieu humneist salari à seis buladuors zainza dann dalg cumœn, our dalg quæl salari alura daien spender ls' buladuors (150) neir aggrauær lur wschinaunchias ultra lg' salari & saluær las srscr. chiossas tuottas, paina Florins tsching per scodün bulæder & giæda.

Dals giüstischaduors & buladuors dallas imzüras dallas wschinaunchias pitschnas sur Funtauna Merla.

Statutum est: Chia scodüna wschinaunchia sur Funtauna Merla daia gnir ün-munchia ann in Samæden à iustifichiær las stadairas, & paisas træs lur buladuors depütôs in ditt lœ, giù dallas paisas & imzüras da ditta wschinaunchia da Sa-

¹⁰⁹ Invezza da „buladuors“ eira scrit „cumœn“, s-chasso.

¹¹⁰ „offici d'ün“ agiunt.

mæden la quæla wschinaunchia saia ubliæda da impraistær ad els sias imzüras & paisas cun ls' plumins insemmel. Et las dittas wschinaunchias daien hauair giüstischo lur imzüras & paisas à XII diss d'sutember suot paina da 50 libras par scodün buladuors & giædas in danærs bluots. Et scodüna wschinaunchia daia paiær hun-ldraiuemaing seis buladuors zainza dann dalg cumœn, & ls' buladuors nun daien aggrauær las wschinaunchias ultra lur salari cun ôtras spaisas.

Dalla pusaunza da scodün buladuors sur las imzüras & paisas iniüstas.

Statutum est: Chia tuots buladuors & scôdün d'els hægia pusaunza & daia taunt ad hustyrs kô ôtras chi s'uœglian persunas scumandær stadairas & imzüras chi nun sun giüstas, chia els nun las adrouuen scha sun memma pitschnas, suot paina da libras dysch bluottas. Et innua chia füssen ünquæel chiauntas d'zin & ôtra vaschella ù imzüras saia d'lain ù d'fier, che saien memma schkiarsas & pitschnas par imzüras & paisas chia uignien tgnidas uschya chia nun poassen gnir ù bulædas ù purtædas zainza spander; tælas (151) imzüras & paisas daien ls' buladuors sputær, arumper & schdrür, & aque zainza imbüttamaint & ingüergiær dals patruns.

Dals plumins dalg Cumœn.

Statutum est, chia lg' Mastræl dalg cumœn saia culpaunt à spaisa dalg cumœn da fær mnær üna giæda ls' plumins da Zuotz a Samæden & darchiô da Samæden à Zuotz & na ultra saiel ubliô.

Dallas imzüras dalg cumœn.

Statutum est: chia scodüna wschinaunchia & persuna dalg cumœn daia hauair & tygner giüstas & vairas stadairas, imzüras, pass, stærs & minæls, & scha ünquæel wschinaunchia ù persuna scô sü zura contrafadsches, quella daia gnir chiastiæda par lgiwras vaing in danærs bluots par ününchia wschinaunchia & persuna. Item ais statuieu l chia lg' mastræl dalg cumœn daia pardeardscher üna chiaunta incorruptibla chi saia apta par la imzüras d'üna meza d'vin & üna ôtra d'una cûppa:

Item ün stæR d'üna imzüra moderna, las quælas el daia cun-saluær in ün læ depütò à nòmma dalg cumœn, ne adruær aquellas, ne imprastær ad ôters ôter kô lg' tymp depütò dalla reformatiun zieua stratüt.

Kô daia gnir imzürô l'g pann.

Statutum est, chia lg' pann dalg cumœn item lindisch lum-bart & da scodüna soart hôt & bass daia gnir imzürô per mytz suot paina k. 20: par scodün pass d'pan hôt & k. 4 par lg' bass.

Dallas imzüras dallas tretschas.

Statutum est: chia dua passa & mytz da pann fatscha ün pass üsaiuel da imzürær tretschas.

(152) Dalla pæia dalls psaduors.

Statutum est: chia ls' psaduors chi haun las stadairas dallas wschinaunchias dalg cumœn poassen pigliær dals fullastyr üN custautz per scodün pais, scha ls' psaduors els s'uessä, ù qualchün à lur nôm paisen: arsaluô ad aquels da Puschläeff als quæls è paun prender taunt scô els eir piglien da noas wschins dalg cumœn. Et cura chia 2 eisters negotien insemmel chiossas ù arôbas per arôba, alura sunè tuots duos culpaunts da paiær la psadüra da tuottas duos chiosses. Mù scha ün fullastyr marchiantess cun ün terrir, allura ais dick lg' fullastyr culpaunt da paiær üna psadüra, & scha lg' eister cumpress vin per danærs bluots: alura ais lg' fullastyr culpaunt da paiær la psadüra.

Dals mulinærs & mutüras.

Statutum est chia scodün mulinær daia prender per mutüras da 8 moaza d'seiel ün stæR d'seiel. Et da sys moaza d'hüerdi ün stæR d'hüerdi & brichia plü, & scha ünqualchün nun uules moaller in lg' mœd surscrit: I schi daia el alura schwider lg' fuons & sulam dalg cumœn ainfra 8 diss, & üngiün nun daia pigliær duos mutüras mù prender sco sü zura & nun ôter paina § 20 l'g mœtz.

Dals mulins, pisuns, fulluns chia nun lauuren l's dis d'feista.

Statutum est: chia ls' mulins, fuluns, pisuns in ls' diss d'feista træs lg' cumœn cumandôs nun daien lauurær suot

paina da crüzers vaing in danærs bluots per scodüna giæda & ls' cuuichs dalla wschinaunchia daien parchürær chia lg' præschaint stratüt vignia saluô, & acchiüsær aquels chi contrafaun.

Dals areisgiaduors.

Üngiün areisgiæder in noas cumœn pô prender plü kô ün crüzer per scodün strick paina libras 5. in danærs bluots, mnand la laina alla reisia chia el poassa areisgiær. Et scodün¹¹¹ areisgiæder daia indifferaintamaing areisgiær à tuottas parsunas suot paina srscr. ù schwidær lg' sulam dalg cumœn. Et scodün (153) chi hô lg' saramaint dalg cumœn daia acchüsær quels chi contrafaun. Et ünguotta taunt main vain laschô la libertæd allas wschinaunchias sur & suot Funtauna Merla chia scodünas separædamaing poassen circa ls' reisiaaduors fær ôter huordens da kô chi ad els vain commod. Vain eir scumandô chia üngiün areisgiæder nun poassa ne daia saluær üngiünas cudgias pœna libras 5 mezaunas per uouta.

Dals farærs.

Statutum est, chia tuots farærs poassen pigliær per infarær ün chiauailg infina à crüzers 20 danœff intyramaing & infina à crüzers 10 par ün bouff danœff intyramaing & consinær ls' fears veiders & par armetter lg' pe d'ün chiauailg crüzers 1. & lg' pe d'ün bouff 3 custaus, & brichia plü cô scrit ais, paina k. 20 in danærs bluots per scodün chiauailg ù bouff. Et da ôtras lur lavuors daianè prender aque chi ais humneist, chia üngiün nun vignia aggrauò incunter lg' dauaira.

Da schnyders, chialgiærs & oters artischauns. I

Statutum est: chia ls' chialgiærs, schnyders & ôters artischauns daien prender lur salari humneist & nun aggrauær üngiün incunter lg' appussaiuel & innua ünqualchün vain aggrauô, alura pô el dær la pæia par cuntschyntscha dalg dret, et lg' maestræl ls' daia awisær ch. saluan ün giüst mœd sur ls' salaris. Et scha els nun faun chia lg' maestræl fatscha araspær lg' cumœn & ls' constituescha ün huneist salari.

¹¹¹ Invezza da scodün eira scrit „tuottas“, s-chasso.

Dals tessuns & tsunzas.

Statutum est, chia ls' tessunts & tessunzas daien con-signær ad aquels chi faun lauurær aque chi ais lur, sum-giauntamaing eir las panellas. Argiüt chia ls' tessuns nun daien tessir aint in la launa pettanœtz à fær pann, suot paina per cuntschyntscha dalg drett.

Dalla pæia dals messuors.

Statutum est: Chia in noas cumœn nun daia gnir dô ad üngiün messuors, ù chi tschunchien mess ne terrys ne fulla-styrs plü kô k. 9. alg di suot paina par scodün di & messuors gliwras 3, à chi plü dess kô 9. kr(ützers) (154) Et scodün chi hô lg' saramaint dalg cumœn ais culpaunta aquaist excess scô ôters chi duainten incunter stratüt da referir.

Dalla pæia dals müraduors.

Statutum est: chia in noas cumœn nun daia gnir dô à maisters da mürær plü kô crüzers 9. Et ad ün ôter cumœn müræder plü kô crüzers 8. d'pæia in ün di suot paina da crüzers 20 par scodün müræder & diss.

Dalg itschæder dalg dazzi.

Statutum est, chia scôdün itschæder dalg dazzi in noas cumœn daia scouder in mœd indret & humneist, zieua la fuorma chia el hô in scrit dalg cumœn. Et da üna sôma ingiu ù ôbsaicks nun daien els prender ünguotta, giand à buna fé. Et scha ünquælchün itschæder dalg dazzi fadsches ôtramaing, quel daia gnir chiastio per scodüna giæda libras 5. & ultra per cuntschyntscha dalg drett.

Scha qualchün uules frôdagiær lg dazzi. I

Statutum est: chia tuots quels chi uulesen frudagiær ù ingianær daien incuorrer in la paina da rainschs ün & tuots dans chi duantessen træs lg' mess per sequestrær, paiær.

Dalg offici da quels chi saluan las clæfs dalg chartophilaci dalg cumœn.

Statutum est; chia quels als quæls ais commissa la chüra dallas clæffs dalg læ innua che uignien tgnidas las chiartas

dalg cumœn, daien aquellas ordinædamaing & indret parchürær, & mæ awrir lg' ün zainza ls' ôters, & zainza commischiun dalg cumœn, et üna clæff daia gnir saluæda in Zuotz & l'ôtra in Samæden.

Dalla bandyra dalg cumœn.

Statutum est: chia la bandyra dalg cumœn dess stær in Zuotz in maun dalg mastræl dalg cumœn & cura ch. füs bsœng dalla alwær, allura daia ella gnir alwæda, purtæda consignæda da kô chi cuntain la sententia tratta intraunter aquels da Zuotz & lg reist dalg cumœn: (155) et aquel chi poarta la bandyra à nomma & à necessitæd dalg cumœn, daia hauair pæia par cusailg dalg cumœn.

Dalla prouisiun dallas armas per üss da guearra.

Statutum est: chia scodün hõm ù mæsckiel dalg cumœn dalla ætæd da ans vaing, ù da loander in sü, saien & daien esser peruais cun lur armas sufficiaintas, per guaragiær, & alg main hægia in chiæsa & saimper mantignia üna hæsta, spieutz, ù ôter simel guaffen da guearra, paina libras dysch per ün-münchiün chi nun hô tæl guaffen & scodüna giæda. Et chia ün-münchia ann in lg' di da S. Jan Baptista tuots wschins da wschinaunchia in wschinaunchia daia s'araspær in lg' platz da lur wschinaunchia scodün cun sias armas, innua chia l's cuuichs daien guardær las armas da scodün da ün in ün, & sur scödün fær iudici scha el ais peruais cun armas da guerra tenur da quaist stratüt, & scodün chi nun cumpares in lg' di srscr. daia gnir chiastiô par gliwras dysch | nun obstand legitim impedimaint. Et per che quæl frôd nun poassa esser suot, schi uaine dô dapartuot la authoritæd & commischiun als cuuichs chia fatschen tuchiær ün-münchia ün la bachietta in lœ dalg saramaint, scha el hô armas, dschand scha quellas ch'el appreschainta sun sias, ù da chi, et tæl obedientia daia gnir saluæda à cuuichs suot paina ut s(u)pra: et scodün mæsckiel da vaing anns in sü chi s'acchiatta à nun hauair sieu guaffen da guearra, quel daien ls' cuuich pandrær per la paina srscr: & ünguotta taunt main lg aschaintær auaunt ün tearm, ainfra lg' quæl el s'proueda & peruis cumpæra & s'appreschainta als cuuichs, cun che buna fuorma pæra ad els cuuichs.

Chia üngiün nun venda sias armas our dalg cumcœn.

Ungiüna persuna dalg cumcœn pô vender sias armas our dalg cumcœn paina libras X per ününchia arma & persuna.

II Confirmatio & renouatio srscrti. pag. 15.

(156) Dallas armadüras ù guargimaintas.

Statutem est: chia ls' hommens da cumcœn, als quæls sun da lur wschinaunchias dædas & partidas oura armadüras, chia nun las daien vender ne alienær, & scha els vidauaunt las hauessen vendidas chia els daien cumprær d'ôtras in lœ da quellas & cun quellas cumparair, sün lg di da S. Jann Baptista sco sü zura suot paina da Rainschs dysch per scodünas persunas & excess. Vain eir ordinô chia ls' cuuichs da scodünas wschinaunchias saien culpaunts ününchia ann auaunt la feista da S. Jachiam da vair & guardær las armadüras & armas da lur wschins, & aquels chi nun haun armas sufficiaintas acchiüsær alg Mastræl dalg cumcœn suot paina da flurins 5 par scôdün cuuich our da lur propia rôba.

Dallas armas chi nun sun licitas da purtær.

Statutum est, chia üngiün hóm dalg cumcœn poassa l purtær d'üngiüna soart d'pugniæls chi saien plü cuorts kô ün pass da pann paina crüzers XX per scodün & ününchia giæda, excepts ls' praxs, ls' quæls s'paun purtær. Mylgs inauaunt daia scodün hóm dalg cumcœn purtær sia dæia & spæda cun üna buna taia, tælmaing chia el nun nouscha ad üngiün paina crüzers dudesch, & da purtær oura ls' dans uffais. Item chia nun saia ad üngiün licit da purtær in fuorma d'armas par la wschinaunchia manærettas ù martels, suot paina srscr: arsaluo scha el giess ünqualchiur à lauur, ù gnis da lauur. Uain eir ordinô chia in noass cumcœn üngiüna parsuna nun asckia purtær curtels, ballas d'fierr, schlupets cuorts, cioèe pistols ne üngiünas ôtras armas taunt defensiuas kô offensiuas, segretta maing ù azuppò. Mù auertamaing paun ls' curtels, ù tæl deffensiuas gnir purtædas.

(157) Dalla funtauna dallas Agnias.

Statutum est: Chia üngiüna persuna nun daia voaluer ù strauiaer l'ôwä dalla funtauna sagliainta allas agnias our dals

büschens, paina da lgiwras dysch par giæda & persuna & la chiaesa d' Palüts daia mantygner üna buna grataduoira in la buochia dla¹¹² funtauna.

Aprydschaduors daien nudær las parts cun terms d' crap & brichia cun cruschs.

Statutum est chia ls' apridschaduors innua chia els haun apridschô ünqualchi pezza d'fuonds intraunter alchünas parts, saia chia uignia prains in paiamaint ù chia duainta in partizun, saien culpaunts aquels tocks ù parts da nudær cun terms d'crap, bain bôd træs els, & aquels metter aint ù aschaintær & na cun cruschs ù ôter signæls paina libras tsching per giæda. |

Nuorsas à mezas nun paun gnir prainsas oura.

Statutum est: chia üngiün credæder nun poassa prender in paiamaint da sieu dbittæder alchünas nuorsas, ù mytzdæd da bystchia chia el hô cun ünqualchün à myzas, taunt chi düra lg' tymp dalg mezædi, ôter kô dala part d'launa chi tuochia alg dbittæder, our da quella lg' dchiamwæder s'pô paiær, taunt par lg' chiapittæl scô par fits. Mù cura elg ais passô lg' tymp dalla ditte cumpagnia fatta à mezas, alura s'pô paiær scodün credæder our da quella bysckia scô otra rôba dl¹¹³ dbittæder.

Amussaduors nun uignien prains our dalg dret.

Statutum est. Cura füs ünquæel differentia intraunter alchünas parsunas & chia uulessen proceder cun dret: alura daien las parts prender amussaduors extra lg' dret à lur plachair & ls' anumnôs (158) amussaduors daien gnir træs lg' mess banieus¹¹⁴ auaunt dret, & quels daien bain bôd ubedir gniand & amussand zainza exceptiun & daien saimper gnir prains zainza schkiüsa, in lg' læ innua chi uain agittô la differentia per chia lg' dret nun vignia intardô, & hauair la pæia chi haun ls' truaduors in tæl causa.

¹¹² „dla“ cun segn d'abbreviazion, probabel = „dalla“.

¹¹³ „dl“ cun segn d'abbreviazion suravi.

¹¹⁴ Corregieu our da banidas.

Dalla fuorma da pigliær sü chiüsas.

Statutum est: chia innua gnis fat ünquæ laining, stôsch, ù cuntraist, cun dits ù cun fats intraunter alchünas persunas chia fadschiand las parts instaunza, ù pussand l'üna tgniant tiers lg nudær per interess dalg fisck: schi daien gnir citædas tuottas neutrælas persunas chi sun stædas allô, auaunt lg' nudær, simelmaing eir las parts, las quælas poassen allo auisær public & auertamaing quellas persunas sün aque chi ais currieu in ditt laining, & sü sura saien culpaunts aquels chi poarten mediaunt lur saramaint da dir & purtær in præsentia dallas parts, et lg' nudær fideilmaing annotær & scriuer la chiüsa I & per ôtra via nun daia gnir piglio sü chiüsas d'impurtaunza traunter alchünas parts. Ma innua chia gnissen retscherchiædas chiüsas ad interess dalg fisck aquellas daien gnir dumandædas & prainsas sü træs lg' nudær segrettamaing, et à sieu lœ & tymp fideilmaing gnir appreschaintædas auaunt lg' maestræl & truaduors, eir ls' cuosts chi duinten træs las parts in pigliær sü chiüsas daien lg' prüm gnir inguæлмаing piglio oura & alla fin cura che vain definieu sur la chüsa, schi uignia eir sün aquaistas spaisas træs ls' truaduors determinô, & declarô. Uain eir declarô, che siand üna part personæuelmaing cittæda, & non compariand ad instaunza da lôtra, ünquotta taunt main s'daia proceder à pigliær sü la chiüsa. Item chia las pardütta chi sun stædas allô daien ubedir suot paina da X florins per scodün d'els, & (159) scodüna pardütta daia hauair 3 k. par dær aint sia chiüsa scha ella ais da quella wschinaunchia mu d'üna hôtra da quella plaiff in aque hægia alura crüzers sys. Inguæлмаing lg nudær hægia sieu salari conueniaint per scriuer, lg' quæl nudær scha el ais in lg' cumœn schi daia el pigliær sü las chiüsas & nun substituir ôters, & chia el nun poassa paiær cuosts ultra la ditta limitatiun, & stand salffs lur scrits. Ünquotta taunt main vignien laschôs tuots stratüts salffs, disponiand sün quaist fat, in lur fearmezza & virtüd. Et chia üngiüna persuna saia ubliæda da paiær ultra ls' srscr. cuosts.

Dals acchiüsaduors in causa dalla religiun.

Statutum est: scha füssen acchiüsaduors in noas cumœn chi acchiüsassen alchün wschin da noas cumœn in paiais

eisters, ù deferissen per causa da noassa cretta euangelica; chia tæl soart d'acchiüsaduors I uignien chiastiôs in lg' cumœn in la persuna, bain & hunur, par cuntschyntscha d'ün dret à respect dalg caas. Et scha quel chi füss acchiüsô per causa dalla cretta, gnis priuô dalla vitta, schi daia subittamaing lg' acchiüsadur esser suot la mademma paina, vitta per vitta, œlg par œlg, & sia arôba crouda als infauns dalg moart.

Da assgiürær par praschunys.

Statutum est: chia üngiün appiglio saia culpaunt da assgiürær par las fallas ù spaisas incunter sia voluntæd & dalg plü proassem, & scha el hô arôba, chia lg' hustyr dalla drachüra saia culpaunt & s'daia paiær aloandar oura, & la rôba daia gnir aprydschæda tælmaing, chia lg' hustyr mantygna lg' sieu. Mû scha el nun haess dalg sieu da paiær, schi saia lg' cumœn culpaunt da paiær zieua la solita üsaunza.

II Declarò l'g srscr. pag. 16.

Da personas d'infamia nudædas.

Statutum est; chia quellas personas chi sun stædas in (160) foartza dalg dret, & in ünquæl mœd acchiatædas culpaiwlas, imperô zieua træs lg' cumœn grand ad aquellas füs fat gratzchias: chia tæl personas per lg' auegnir saimper s'dapoartem bass & hümelmaing & chia nun detten causa da laing & stôschi, s'demonstriand temeraris incunter hûmmens da bain & scha faun chia uignien chiastios per cuntschyntscha d'ün dret.

Chi supearwgia incunter superiuritæd.

Statutum est: Scha s'acchiattassen alchüns dalg cumœn respondaduors, que ais gliæud grimma, chi s'alwessen incunter la superiuritæd cun dits ù cun fats ù alchün gests, impröpchiand ù supearwgiand, chia lg' mastræl dalg cumœn poassa da sia unica authoritæd, tæl personas assaglif, apigliær & chiatschær in praschun, et tuots aquels chia lg' mastræl clamma in agiüd sü sura & auisa daiän ad el spoardscher bratsch & agiüd suot paina da l'hunur & ünguotta taunt main. I Tuot ôters stratüts chi disponen incunter tæl personas saluen lur fearmezza & uignien miss in exequitiun.

Da acchüsaduors fôs.

Statutum est: chia acchüsaduors fôs & chi nun mantygner la chüsa ultra tuots dans & spaisas chi hauess patieu lg' innozaint, daien eir tenur dalg stratüt gnir per cuntschyn-tscha dalg dret seueramaing chiasios.

Da non conceder salff condüts.

Statutum est: chia üngiün cumœn ne grand ne pitschen, poassa conceder ad üngiüna persuna da noas cumœn (chi træs la drachüra dalg criminæl füss inquisida, & our dalg cumœn mutschdiua) üngiün salff condüt. & sch'el vain concedieu chel saia per ünguotta & da üngiün valur.

Dallas sgiüraunzas in laings.

Statutum est: chia cura è duainten sgiüraunzas da duos personas in noas cumœn per verva schdegniusa intraunter els tschauntschæda, chia la verua & differentia uignia decisa in lg' lœ chia ella ais curida ù (161) cuorra. Mù las sgiürtæds nun daien gnir strittas ne sun culpauntas alg excess, auaint sgiüraunza fatta, & sgiürtæd dæda, mù che chi duantess zieua sgiüraunza ù sgiürtæd dæda, alura in aquel caas paun taunt ls' principæls kô las sgiürtæds gnir retscherchiôs ad arbitri dalg uffais, & clamôs in dret.

L'g cumœn grand & la drachüra daien spender tuot in ün lœ.

Statutum est: chia lg' cumœn grand simelmaing la drachüra criminæla in Zuotz & Samæden daien dick esser & spender in ün lœ sulettamaing innua chia l'g mastræl uoul syr cun la bachietta paina flurins tschinquanta per scodüna persuna & uouta, cun metter tiers, chia in üngiün lœ nun uignia tgnieu bachietta, ne dret, ôter kô in lg' lœ constituieu da dret, suot paina da flurins tsching da scodüna uouta, & træs lg nudær ls' scriuer aint alg mastræl & scödün truæder, & que s'daia saluær taunt in drachüras pitschnas kô grandas. |

Da mæls araintaiuels.

Statutum est: chia uignia cumandô in Zuotz & Samæden als mastræls da peruair circa las malatias araintaiwlas, atschô

chia lg' cumœn nun uignia impalô cun la conuersatiun dals infectôs, mù chia ls' mælnets & infectôs uignien saluôs in ordinaunza par consaluær lg' cumœn & la patria, ls' quæls mastræls zieua la ratiun dalg bsœng paun saimper prender plü agiüdaunts tiers & cun els in ditta causa par lur arbitri & vair, & aquels tuots hægian quella medemma authoritæd chi hô lg' cumœn grand. Ordinand chia tuottes spaisas fattas in qualunque mœd per causa d'alwrus, uignien paiædas our dalla propria arôba da quels, sco ais alwrusia, chiaunchier & simels mæls araintaiuels.

Chi nun poassa gnir admiss ad offici da cumœn.

Statutum est chia üngiüna persuna chi æwda our da vard lg' cumœn & alô dô uusch ù hauess hægieu officis (162) in quella drachüra chia quella persuna nun poassa perwgnir ad üngiün offici ù grò da cumœn, ne eir daia gnir admissa scha bain chia ella füss in alchüna wschinaunchia wschin, ù giudess benefici da quella wschinaunchia, ünguotta taunt main nun poassa gnir admissa ad üngiün offici ù legatiun dalg cumœn.

Da nun tauernær vin ars.

Statutum est: chia üngiün hustyr ù ôtra terza persuna in tuot noas cumœn nun poassa tauernær oura vin ars suot paina florins dysch per scodüna giæda & persuna.

Dalg sagiettær.

Vain ordinô & concedieu à scodün quart da prender our dalg thesori dalg cumœn rainschs quatter sün aque chia scha lg' ais par las wschinaunchias alchün chi hægia stüdi da sagiettær taunt plü uignia industriô siand proponieu la pæia dalla victoargia, & la pæia daia gnir cumpartida da quart in quart da ordinær in sys diss ù eir in plüs scha sumaglia à la meer l part dals schlupatyrs ..... inmünchi' di da segiatær ls' schlupettyrs eir ..... giæscha[?] tiers ünqualchiossa chia que[?] ..... [ar?]giüt tiers da [tu?]ots nun saia main kô crüzers vaing, [& scha?] ünqualchün quart nun uoul sagiettær in quel caas scha bain vain do renschs 4 als ôters quarts chi sagietten, schi nun daia gnir dô ünguotta ad

aquel. Et scodün chi sagietta cun ün oter schlupet & brichia cun lg sieu crouda in paina da rainschs ün alg cumcœn. II De Mosketis statutum hic inserendum p. 16.

Chia suot specie da scouder nun poassa gnir mnô laina da l'üna wschinaunchia in l'ôtra.

St(atutum) est chia laina da qualunque soart chi saia nun poassa da alchüna persuna chi nun saia da ünqualchi wschinaunchia gnir prainsa in paiamaint, sün aque chia ella uignia mnæda in üna ôtra wschinaunchia, arsaluand imperô à scodüna wschinaunchia seis drets salffs et intyrs.

[La cuntinuaziun e fin mauncha; almain ün fögl ais s-charpo, probabelmaing mauncha bger da pü.]